

1984/85:160

Tisdagen den 4 juni fm.

Kl. 09.00

1 § Minnesord över avlidnen ledamot av riksdagen

Anf. 1 TALMANNEN:

Åter har en kamrat för alltid lämnat vår krets. Holger Bergman avled i lördags efter en lång tids sjukdom.

Under de senaste två åren har Holger Bergman kämpat tappert mot sin svåra sjukdom, och in i det sista har han fullgjort det som han ansåg vara sin plikt. Han kom till riksdagen 1974 och har med stort intresse deltagit i försvarsutskottets arbete.

Holger Bergman blev tidigt aktiv inom arbetarrörelsen och fick redan i unga år bekläda viktiga fackliga och kommunala förtroendeposter.

Holger Bergman var ingen stridens man. Han var respekterad och uppskattad. Det är allmänt omvittnat att han i allt han företog sig var ytterst noggrann och omsorgsfull. Han åtnjöt stort förtroende i sin hembygd, och i riksdagsarbetet bevakade han hemortens intressen. Vid sin bortgång var han kommunfullmäktiges ordförande och ledamot av kommunstyrelsen i Nyköping.

En god vän och kamrat har lämnat oss – vi delar sorgen med hans närmaste. Vi ägnar Holger Bergmans minne en stunds tystnad.

2 § Föredrogs men bordlades åter
Socialutskottets betänkande 1984/85:27
Jordbruksutskottets betänkande 1984/85:33

3 § Läroarutbildning för grundskolan m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1984/85:31 om läroarutbildning för grundskolan m. m. (prop. 1984/85:122).

Anf. 2 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Den nya läroarutbildningen har av många ansetts som 1980-talets viktigaste utbildningsfråga. Nu gäller det att bekänna färg, menar

t. ex. utbildningsminister Lena Hjelm-Wallén. Jag tror att detta är en alldeles riktig bedömning.

I Aftonbladet förra hösten redovisade litteraturodocenten och socialdemokraten Göran Hägg sin inställning med besked. Hägg skrev följande: "Egentligen är det en skandal på gränsen till det ofattbara att detta får ske. Det är en lika stor skandal att det får ske under tystnad från arbetarrörelsen. Var är alla folkbildare och kulturarbetare? Har de redan givit upp och gått till moderaterna?"

Hägg har rätt i sin karakteristik av regeringens läroarbldningsförslag. Därmed, herr talman, har också vi moderater bekänt färg.

Göran Hägg är förvisso icke ensam om att tycka att förslaget till ny läroarbldning är dåligt. Det här är några andra röster:

"Regeringen sätter med sitt förslag kunskapsinläringen i motsatsställning mot den sociala fostran när det i verkligheten är så att de är beroende av varandra ---." Detta säger Lennart Grosin, docent i pedagogik vid Stockholms universitet.

"Samhället kräver mer och mer kunskap av medborgarna och i ett sådant läge kan vi inte sänka kvaliteten på utbildningen ---." säger Svenska akademins ständige sekreterare Lars Gyllensten. Lars Gyllensten fortsätter:

"Vi är på väg in i informationssamhället, som kräver mer kunskaper. De skall inte plottas bort i en kåserilikhande undervisning."

"Skolan har blivit en enorm lekplats för fru ministern. --- Det är givetvis glädjande att fru ministern anser att de blivande lärarna är intellektuella giganter för vilka bemästrandet av fyra-fem ämnen är en bagatell. Hur många ämnen, utöver reformläran, behärskar fru ministern?" Så skriver Theodor Kallifatides.

"Vi kommer tillbaka till den gamla folkskolan om än bakvägen. Den skola som vi redan reformerat bort för att ge alla barn en bra utbildning." Så har Göran Hägg vidare sagt.

Osökt, herr talman, förs tanken till vad Lena Hjelm-Wallén själv hade att säga om kunskapssynen och skolan på det 1970-tal då arbetet med den nya läroarbldningen genomfördes: "Vi har tröttnat på att eleverna matas med traditionellt kunskapsstoff. Eleverna borde jobba mer med kunskaper man kan få ute i verkligheten, t. ex. om teknik, arbetslivet, samlevnad med människor. Det är inte kunskaper för akademiska finsmakare."

Detta är, herr talman, ett klart besked. Så ser alltså den kunskapssyn ut som den nya läroarbldningen är fotad på. Den kunskapssynen accepterar inte vi moderater. Vår utgångspunkt är i stället denna:

Till kunskaper finns inga genvägar. De måste läras från början. En snabb föränderlig värld ökar behovet av att lära sig också det relativt oföränderliga. Kunskap om grunderna är nödvändig för att man senare skall kunna lära mera. De kunskaper och färdigheter eleverna behöver måste förmedlas inom en fast struktur. Sker inte detta blir undervisningen obegriplig. Begripligheten är i sin tur en förutsättning för varaktighet. Ostrukturerad inläring blir tylig och obeständig. Det är av detta skäl ämnena behövs.

Herr talman! En kunskapssyn av detta slag är något annat än utbildningsministerns flyktigheter. I en tid präglad av stora och för eleverna ofta omvälvande förändringar går det inte att bygga skolan på det som råkar synas när elever och lärare tittar ut genom klassrumsfönstret. För att rätt kunna förstå och överblicka verkligheten måste varje ung människa ges förmåga att bedöma också verklighetens ursprung. Eller för att uttrycka samma sak med en bild: Eleverna har rätt att få veta att det var Napoleon som var först vid Waterloo – inte Agnetha, Frida, Benny och Björn.

Socialdemokraterna är emellertid konsekventa. Det läro-utbildningsförslag som Lena Hjelm-Wallén nu har presenterat för riksdagen står i överensstämmelse med den kunskapssyn som hon 1979 gjorde sig till tolk för. Uttryckssättet har visserligen förfinats eller kanske snarast anpassats till tidsandan. Innehållet är emellertid alltjämt detsamma.

Herr talman! Förslaget till ny läro-utbildning kan och bör kritiserats från flera olika utgångspunkter. Den viktigaste är emellertid att den nya läro-utbildningen nedvärderar de disciplinorienterade kunskaperna. Läro-utbildningen blir ett slags totalintegrerad gröt där man inte på förhand kan vara riktigt säker på vilken plats de fasta kunskaperna kommer att få.

Att det finns anledning till starka farhågor för att de fasta ämneskunskaperna inte får någon plats alls är emellertid ställt utom allt tvivel. Den läroplansvidriga låsningen vid att varje lärare skall kunna undervisa i hela fyra ämnen och att dessa ämnen tvångsvis skall grupperas i språk, naturorienterande eller samhällsorienterande block är bevis nog.

En sådan utbildningsupplägning visar att tillskyndarna av den nya läro-utbildningen – vilka de nu är utöver Hans Hellers och Sveriges lärarförbund – inte har mycket till övers för de djupkunskaper eller för den fundamentala respekt för de studerandes personliga val som en fullgod utbildning kräver.

Parentetiskt frågar man sig vem regeringen egentligen lyssnar på när den reformerar skolan. Inte är det på företrädarna för de ämnen skolan ändå alltjämt är uppbyggd av – de representanter som står för ett mera klassiskt bildningsideal. Dessa företrädare för skolans egentliga innehåll samlas till protestmöten samtidigt som regeringen presenterar sina skrivbordskonstruktioner.

Regeringen verkar emellertid inte heller lyssna till dem som bättre än regeringen själv insett vad den sociala utjämningen i samhället kräver. Göran Hägg igen:

”När hela folket äntligen i form av grundskolans högstadium fått tillgång till en riktig lärdomsskola skulle denna berövas allt det som gjorde den åtråvärd – bara för att tillfredsställa gruppegoismen hos projektmakarna på SÖ, den grupp vars språkrör i regeringen fru Hjelm-Wallén är.”

Om Göran Hägg har rätt eller inte kan inte jag bedöma. Jag nöjer mig med att notera att han åtminstone partipolitiskt står närmare källan än jag.

Att djupet kommer att saknas i den nya läro-utbildningen framgår av enkel matematik. På i princip samma utbildningstid som i dag skall lärarna för vad som kallas senare årskurser – se detta fantastiska elevnära språk – hinna med att studera hela fyra ämnen.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Läro-
utbildning
för grundskolan
m. m.*

I förhållande till regeringens förslag minskar visserligen utbildningsutskottet i och för sig den mera matematiskt beräkningsbara kunskapsuttunningen något. Men det är bara strikt matematiskt.

I realiteten klarar inte lärare att hålla sig à jour med fyra ämnen under hela sin yrkesverksamma bana. Internationella erfarenheter – lika väl som vanligt sunt förnuft – ger vid handen att ett eller ett par ämnen vad det lider kommer att slå ut de övriga.

Någon kompetens värd namnet i fyra ämnen blir det alltså inte. Likväl är regeringen uppenbarligen inriktad på att lärarna skall undervisa i de fyra ämnen där de har erhållit åtminstone någon utbildning – även om denna kan ha varit så kort som endast en enda termin.

Att det är så sammanhänger med att regeringen i strid med läroplanen på alla sätt försöker introducera s. k. blockundervisning. Hur kan regeringen anse att en tvingande blockundervisning i läroplaner och skola tjänar något vettigt syfte alls? Bra lärare blir bra bara om de får möjlighet att arbeta inom ämnen som de känner fallenhet och intresse för. Denna, som man kan tycka självklara, hänsyn till varje lärarkandidats och lärares önskemål avfärdar emellertid regeringen med en axelryckning.

Blockundervisning är och förblir en befängd tanke redan från den utgångspunkten att den forcerar lärarna att arbeta på ett sätt som för många icke står i överensstämmelse med den personliga fallenheten.

Blockundervisningen är emellertid felaktig också – och framför allt – från kvalitativa utgångspunkter. Ämnena har inte tillkommit av en tillfällighet. Ämnena har vuxit fram som den naturliga struktur eleverna behöver för att förstå sammanhang som sträcker över ämnesgränserna. Tas ämnesgränserna bort redan från början riskerar hela kunskapsinhämtandet att bli ett enda kaos.

Men det är klart, herr talman, att blockundervisningen onekligen frigör skolan från "kunskaper för akademiska finsmakare".

Herr talman! Högstadielärarna – och förlåt det traditionella uttrycksättet – kommer med regeringens läroplanförslag att få en utbildning som gör dem otillräckligt rustade att leva upp till de krav som eleverna har rätt att ställa. Det gör lärarna sämre från ämnesteoritiska utgångspunkter. Sämre kunskaper gör också lärarna till sämre pedagoger. Bundenheten till läromedlen kommer att förstärkas därför att lärarna i mindre utsträckning än som skulle vara möjligt ges förutsättningar att gå utöver det skrivna och förberedda ordet.

Nu är emellertid inte högstadielärarna – eller snarare högstadielärares elever – de enda som råkar illa ut med regeringens utbildningsförslag. Också eleverna vid skolans början kommer att fara illa alldeles i onödan. När regeringen försvarar brister för högstadielärarna med förtjänster för lärarna på låg- och mellanstadiet är det inte bara uttryck för ett otillåtligt nollsummespel utan också direkt felaktigt. Båda lärarkategorierna får en för dålig förberedelse för sin yrkesverksamhet.

Betydande enighet förefaller i dag råda om att skolstarten och tiden närmast före denna är av vital betydelse för barnens möjligheter att lyckas i

skola och vuxenliv. Brottet mellan förskolan och skolan blir för abrupt med dagens undervisningssystem.

I teorin är det naturligtvis möjligt att ge socialstyrelsen ensam i uppdrag att göra någonting åt detta kontinuitetsbrott. En mera systematisk träning inom förskolan av förskolans egen personal skulle man naturligtvis kunna tänka sig.

Det skall inte uteslutas att socialstyrelsen går i land med en skolanpassad, objektiv och därmed för eleverna värdefull skolverksamhet inom förskolans ram. Särskilt troligt är det emellertid inte. Spåren förskräcker redan innan socialstyrelsen på allvar har försökt.

Brottet mellan förskolan och skolan, herr talman, kan i praktiken inte överbryggas på något annat sätt än att skola och förskola samverkar. En viktig förutsättning för att detta skall kunna ske är att förskollärare och lärare för skolans tidigare årskurser ges en delvis gemensam utbildning.

Av sådana ambitioner blir det emellertid intet om regeringen i dag får igenom sitt lärarutbildningsförslag. Den arma låg- och mellanstadie läraren – förlåt igen traditionalismen i språkbruket – skall ju nämligen orka med undervisning i hela sju årskurser i skolan. Att av henne eller honom dessutom kräva förtrogenhet med förskolebarnens bekymmer och glädjeämnen är att begära det orimliga. Brottet mellan förskolan och skolan kommer därför att bestå.

Det är, herr talman, ett riktigt dåligt förslag som utbildningsministern bär fram till riksdagen. Nu har det emellertid sagts att man inte skall fästa så stort avseende vid detta, eftersom den nya lärarutbildningen inte kommer att ge full effekt förrän om 20 år.

Med all respekt för uttalandet förstår jag inte logiken. Just därför att förslaget är så genomgripande i sin långsiktighet, just därför måste det nu nagelfaras med större noggrannhet än åtskilligt annat som riksdagen dagligdags har att ta ställning till. Den nya lärarutbildningen skall alls inte komma, som det har hävdats, att kunna fungera bara tillsammans med dagens läroplan. Lärarna som utbildas enligt den nya ordningen måste har förmågan att leva med både två, tre eller kanske t. o. m. fyra läroplaner under sin yrkesverksamma tid. Vetskapen om detta och att lärarna har ansvar för den allra viktigaste resurs vårt samhälle rymmer ställer alldeles särskilda krav på riksdagens granskning.

Vid en sådan granskning håller utbildningsministerns förslag helt enkelt inte måttet. Eller för att återigen låta en stämma från en kritiker utanför riksdagen göra sig hörd: ”--- kan skolan inte längre utgå från antagandet att det intellektuella arbetet och det abstrakta tänkandet bara är till för vissa relativt små och privilegierade grupper. För att kunna hitta sin plats i arbetslivet behöver alla människor i alla samhällsgrupper både en stadig och fint nyanserad intellektuell träning och breda teoretiska kunskaper i många ämnen. Lärarnas ämneskunskaper får nu en större betydelse än de hade för låt oss säga tio år sedan.” – författarinnan och journalisten Anna Maria Narti.

Regeringens proposition bör, herr talman, därför avvisas. En ny lärarut-

Tisdagen den
4 juni 1985

*Lärarutbildning
för grundskolan
m. m.*

bildning bör byggas upp efter följande riktlinjer.

Lärarutbildningen för grundskolan skall anordnas på två utbildningslinjer: en klasslärarlinje och en ämneslärarlinje.

Klasslärarlinjen skall omfatta 140 poäng och ge behörighet för undervisning i årskurserna 1–6. Under utbildningen skall lärarkandidaterna specialisera sig mot antingen nybörjarundervisning eller mot de senare årskurserna.

I varianten med nybörjarundervisning skall ingå moment som är gemensamma med förskollärarutbildningen, t. ex. barns utveckling och kännedom om förskolans metoder.

Den variant som inriktas mot de senare årskurserna i dagens mellanstadium skall innehålla möjlighet till fördjupning i ämnen som lärarkandidaten själv väljer. Med ytterligare påbyggnadsutbildning skall den som så önskar kunna skaffa sig behörighet att undervisa i ett ämne också på högstadiet.

Ämneslärarutbildningen skall dels ge behörighet för årskurserna 7–9, dvs. dagens högstadium, dels också under vissa förutsättningar för gymnasieskolan. Möjligheten till dubbel behörighet skall således finnas kvar.

En ämnesutbildning som ger läraren förutsättningar att ge en kvalitativt god undervisning skall omfatta minst 40 poäng. För att man skall få undervisa i svenska på högstadiet skall 80 poäng krävas.

Hur lång utbildningstiden blir och hur många ämnen utbildningen kommer att innehålla avgörs till sist av den enskilde lärarkandidaten. För somliga blir säkert 160 poäng det rimliga, för andra 180 och för ytterligare andra kanske t. o. m. 200 poäng. Antalet ämnen underordnas kravet på djup i varje ämne.

Sammanfattningsvis förordar vi således för klasslärare en utbildningsomfattning av minst 140 poäng. Högstadiets lärare skall på samma sätt för behörighet till tjänst ha genomgått en utbildning om minst 160 poäng, varav 40 poäng i metodik och pedagogik.

Med vårt förslag, herr talman, kommer samtliga stadieövergångar att underlättas. Klasslärarutbildningens specialisering mot nybörjarundervisning möjliggör en effektiv samverkan mellan förskolans och grundskolans lärare. De olika inriktningarna av klasslärarutbildningen medger att lärarna efter egna önskemål och med hänsyn till vad som är mest praktiskt avlöser varandra i årskurs 3 eller årskurs 4. Den som har specialiserat sig mot senare årskurser kan med viss komplettering följa "sin klass" ända upp i högstadiet.

Ämneslärare bör på samma sätt i något ämne kunna "hämta upp" en klass redan på mellanstadiet. Ämneslärare med minst 60 poäng i ett ämne kommer också att kunna tjänstgöra såväl på högstadiet som i gymnasieskolan, vilket underlättar elevernas övergång från en skolform till en annan.

Herr talman! Regeringen hävdar att det nu är dags att fullfölja de gångna 20 årens utbildningsreformer med en ny lärarutbildning. Själv tror jag att detta vore det utsökta tillfället att slå in på en ny kurs, en kurs som överensstämmer med de krav alldeles vanliga lärare, elever och föräldrar alltid har ställt. Vi har nämligen aldrig förstått vari felet med gedigna kunskaper egentligen ligger.

Anf. 3 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Det är ett mycket viktigt betänkande som riksdagen i dag diskuterar. Reformeringen av lärarutbildningen kommer att få betydelse för den svenska skolan långt efter år 2000.

Från folkpartiets sida har vi i vår partimotion yrkat avslag på regeringens proposition om den framtida lärarutbildningen för grundskolan. För folkpartiet är både den praktiskt pedagogiska utbildningen och ämnesfördjupningen mycket viktiga. Vi är kritiska mot att ämnesfördjupningen på högstadiet minskar med regeringens förslag och också med utbildningsutskottets förslag. I stället har vi från folkpartiets sida lagt fram ett alternativt förslag, som satsar på kvalitet och ämnesfördjupning.

Herr talman! Jag kommer först att granska regeringens förslaget, därefter att kommentera utskottsförslaget, och slutligen kommer jag att plädera för folkpartiets alternativa förslag.

Regeringsförslaget innebär att den nya lärarutbildningen skall organiseras inom ramen för *en* allmän utbildningslinje med två skilda inriktningar, en för undervisning i tidigare årskurser, nämligen årskurserna 1–7, och en för undervisning i senare årskurser, dvs. årskurserna 3–9.

Vi accepterar inte regeringens förslag till en grundskollärlinje som skall omfatta grundskolans alla nio år. Förslaget får ju faktiskt som konsekvens att det nuvarande sambandet mellan grundskolans högstadium och gymnasiet bryts.

Vi menar att regeringen inte har tagit hänsyn till att praktiskt taget alla elever i dag går vidare från högstadiet till gymnasiet och att vi därmed i realiteten har fått en skola som inte omfattar nio år utan elva eller tolv. I den situationen föreslår man att det nämnda sambandet skall brytas. Det borde faktiskt vara tvärtom. Det samband som numera finns mellan högstadiet och gymnasiet får inte brytas, som regeringen föreslår. I stället måste enligt vår mening övergången mellan de båda stadierna underlättas.

Regeringsförslaget avseende låg- och mellanstadiet innebär en förstärkning av ämneskunskaperna för lärarna där. I förhållande till lågstadielärarutbildningen motsvarar förstärkningen 40 poäng – ett års studier vid högskola – och i förhållande till mellanstadielärarutbildningen 20 poäng, eller en termins studier. Detta kommer att medverka till att kvaliteten på undervisningen i årskurserna 1 t. o. m 6 förbättras. Den förstärkningen har folkpartiets stöd.

Regeringsförslaget om utbildning för lärare på högstadiet däremot innebär, som jag nyss sade, en försämring i förhållande till dagens utbildning. I dag finns det två alternativa studievägar, vardera med tre ämnen. Båda alternativen omfattar sammanlagt 160 poäng. Regeringsförslaget innebär i stället en fyraämneskombination, även den inom ramen för 160 poäng. Och 1 poäng är ju en studievecka och 40 poäng ett års studier. Detta innebär, enligt vår mening, en oacceptabel försvagning av ämneskunskaperna för högstadielärarna.

Regeringsförslaget om en fyraämneskombination med två ämnen om vardera 20 poäng, dvs. bara en termins studier, tycks ha styrts utifrån

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Lärarutbildning
för grundskolan
m. m.*

uppfattningen att blockläsande på grundskolan är obligatoriskt. Detta är en helt felaktig tolkning av den nuvarande läroplanen.

Dåvarande statsrådet Rodhe skrev i propositionen om den nya läroplanen (1978/79:180, s. 84):

”Det ligger enligt min mening ett stort värde i en sådan samverkan över de traditionella ämnesgränserna. Jag har därför föreslagit att kursplanen i orienteringsämnena blir så utformad att den underlättar en sådan planering. --- Att tid avsätts för fördjupningsstudier i form av olika teman som elever och lärare väljer innebär dock inget krav på en sådan ämnesövergripande uppläggning.”

Låt mig alltså slå fast att det i läroplanspropositionen betonas att det är på lokal nivå som val skall göras om ämnen skall läsas i block eller inte. Det är viktigt att slå fast att blockläsande inte får avgöras på central nivå genom utformningen av lärarutbildningen. Det är också viktigt att samverkan över de traditionella ämnesgränserna inte får innebära att de enskilda ämnena suddas ut.

I den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80), som är en utmärkt läroplan, betonas vikten av baskunskaper. Tydligare än tidigare framhålls skolans uppgift att lära eleverna räkna, läsa och skriva. I och med läroplansbeslutet har lärarna fått stöd i sin viktiga uppgift att ge eleverna i grundskolan tillräckliga baskunskaper. I konsekvens med läroplansbeslutet bör nu också lärarnas ämneskunskaper förbättras.

I grunden överensstämmer utbildningsutskottets förslag med regeingens. Visserligen föreslås en förlängning av lärarutbildningen med ett halvt år. Men det blir ändå möjligt att undervisa med endast en termins utbildning i ett enda ämne.

Socialdemokraterna ville att spännvidden för de s. k. senarelärarna skulle vara årskurserna 3-9. Centerpartiet föreslog årskurserna 5-8. Kompromissen i utbildningsutskottet blev 4-9. Detta är enligt folkpartiets mening en alldeles för stor spännvidd.

För en tid sedan redovisade tidningen Skolvärlden en enkät, som hade gjorts av några lärare på Linnéskolan i Älmhult. Man hade helt enkelt gått ut och frågat ett par hundra elever om hur de såg på övergången från mellanstadiet till högstadiet och hur de såg på förslaget att det skulle vara möjligt att ha samma lärare så många år som förslaget innebär. Majoriteten i denna undersökning, eller 76 % av eleverna i årskurs 7, tyckte att det skulle vara dåligt eller mycket dåligt att ha samma lärare i årskurs 4-9. Elverna vid Linnéskolan i Älmhult sade bl. a.:

”- Tänk om man får en dålig lärare. Ska man då sitta och glo på honom/henne dag ut och dag in. Det är bra med omväxling. Då har man lättare att koncentrera sig. ---

- En lärare som måste ha många olika ämnen hinner inte fördjupa sig i ämnena. Det gör att många elever kommer att tycka att det är tråkigt på lektionerna.

- Om läraren undervisar i sitt specialämne, så kan han berätta mer fängslande för eleverna i stället för att han får lära sig mer och bara kan berätta ytligt.”

Ja, det gällde alltså eleverna i Älmhult. Men jag tror, herr talman, att de är mycket representativa för en bred opinion bland eleverna och lärarna i Sverige just nu.

Folkpartiets förslag innebär att ämneslärarlinjen bör omfatta två inriktningar – vi vill alltså ha en ämneslärarlinje kvar – en för grundskolans högstadium och en för gymnasiet. Den inriktning som gäller grundskolans högstadium bör i sin tur ha två alternativ – ett på 160 poäng och ett på 180 poäng. Det här innebär, menar vi, en viktig kvalitetsförstärkning av lärarnas ämneskunskaper. I går påstod utbildningsutskottets ordförande i en artikel i Svenska Dagbladet att folkpartiets förslag, liksom moderaternas, endast omfattade tre års ämnesutbildning för högstadiets lärare. Det är alltså fel. Ett huvudalternativ är ju tre och ett halvt års ämnesutbildning.

I båda folkpartiets alternativ skall, liksom i regeringsförslaget, ingå 40 poäng praktisk-pedagogisk utbildning. Det ena alternativet skall alltså omfatta tre ämnen – två med 40 poäng, alltså ett års studier, och ett med 60 poäng, alltså ett och ett halvt års studier. Det andra alternativet skall omfatta tre ämnen med 40 poäng – dvs. tre ämnen som man har läst vart och ett för sig under ett år.

Den inriktning av ämneslärarutbildningen som gäller gymnasiet skall, menar vi, omfatta två ämnen, med ett och ett halvt års studier vid högskolan resp. två års studier vid högskolan. De högstadielärare som läst 60 poäng i ett ämne, tre terminers studier, är enligt vårt förslag behöriga att undervisa i gymnasiet i det ämnet.

Med vår upplägning blir grundprincipen alltså att lärarna skall ha minst 40 poäng i varje ämne som de undervisar i, alltså minst ett års studier vid högskolan, när det gäller årskurserna 7, 8 och 9 och minst 60 poäng, alltså ett och ett halvt års studier i varje ämne, innan de får undervisa i gymnasiet.

Herr talman! Jag har själv erfarenhet på detta område, eftersom jag tidigare har varit universitetslärare. Jag har varit med om att utbilda ett antal omgångar av blivande historielärare för grundskolans högstadium och för gymnasieskolan. Jag vill bestämt påstå att det inte räcker med en termins utbildning av lärarna för grundskolans högstadium. Man har gjort uppvaktningar hos oss i utbildningsutskottet. Man har skrivit artiklar. Den uppfattning som jag har delas – det vill jag påstå – av alla dem som har samma erfarenheter som jag. Det räcker således inte med en termins studier vid högskolan för att stå i katedern på grundskolans högstadium, om man vill slå vakt om ämnesfördjupningen och ämneskunskaperna. Goda ämneskunskaper är nödvändiga för att vi skall få bra ämneslärare. Därför vill jag fråga: Vad är det för fel på principen att det skall krävas minst ett års ämnesstudier inom högskolan för att man skall få undervisa på grundskolans högstadium? Jag ställer den frågan till företrädarna för majoriteten. Jag kommer att upprepa frågan i dagens debatt till dess att jag får ett svar.

Det finns i dag många lärare som undervisar i ämnen, i vilka de saknar formell behörighet. Det är inte acceptabelt. Vi från folkpartiet menar därför att större resurser måste satsas på fortbildning och vidareutbildning av nuvarande lärare. Särskilt viktigt är det att de högstadielärare som nu endast

Herr talman! Någon har hävdad att läraren betyder mer än juristen, ekonomen, ingenjören – ja, även mer än politikern – för samhällsutvecklingen. Det ligger väl något i detta påstående. Läraren påverkar under sin lärargärning stora grupper ungdomar genom att förmedla kunskap, värderingar och attityder. Läraren har därmed en nyckelroll. Den har många gånger underskattats. Jag tycker därför att det är bra att lärarutbildningen nu rönt så stor uppmärksamhet. Det vittnar om att det på många håll finns en insikt om lärarens betydelse.

Vi behöver en ny lärarutbildning för grundskolan. Kravet har ställts under lång tid. Det är nu hög tid att möta det kravet med konkreta åtgärder.

Jag vill uttrycka uppskattning över att utbildningsminister Lena Hjelm-Wallén visat den handlingskraft som i detta läge fordras för att genomföra en reform. Man kunde nämligen på goda grunder förutse, att oavsett hur förslaget hade utformats skulle det mötas med kritik. I det läget är det oftast lättast att avstå från att handla. Det var den väg de borgerliga regeringarna valde. Under deras sex år vid makten hände ingenting i denna fråga. Ändå var nog alla redan då överens om att en förändring av utbildningen var en mycket angelägen reform.

Varför behövs en ny lärarutbildning? Svaret är ganska enkelt. Vi behöver en lärarutbildning som är anpassad till grundskolan. Den lärarutbildning vi har i dag är i alltför hög grad präglad av ett gammalt skolsystem.

Uppdelningen av lärarkåren med klasslärare på låg- och mellanstadierna och ämneslärare på högstadiet är en kvarleva från den gamla ordningen med folkskola och realskola.

Det har framgått tydligt av den allmänna debatten i denna fråga att de som kraftigast motsätter sig den reform som regeringen föreslagit egentligen ogillar själva grundskolan. Regeringens förslag utgör en viktig byggsten för att slutföra grundskolereformen. Motståndarna till denna reform inser det. Den långa dragkampen om grundskolan går mot ett slutligt avgörande. Därför sätter motståndarna så desperat klackarna i marken.

Att moderata samlingspartiet befinner sig på motståndarsidan i denna sista strid, som jag vid något tillfälle har kallat den, om grundskolan är inte förvånande. De har hela tiden stretat emot, även om det skett med varierande intensitet beroende på vem som varit deras talesman.

Däremot är det mycket förvånande – ja, djupt beklämmande – att också folkpartiet nu tillhör denna motståndsgrupp. Folkpartiet sviker grundskolan. Det är den bittra sanningen. Det av tradition, på skolans område, reformvänliga folkpartiet orkade inte ända fram, för att använda ett slitet uttryck. Också i denna fråga har folkpartiet valt att "heja" på moderaterna. Det är trist. Besvikelsen måste vara djup hos många också bland folkpartiets egna ute i skolstyrelser, lärargrupper och i skoldebatten engagerade föräldrar. Folkpartiets skolpolitiker i riksdagen förvaltar illa det förtroendekapital som deras företrädare byggt upp.

Dagens debatt om lärarutbildningen speglar olika syn på grundskolan. Ytterst gäller den frågan om vilken roll vi tillmäter grundskolan. Det är

Tisdagen den
4 juni 1985

*Läro-
utbildning
för grundskolan
m. m.*

viktigt att komma ihåg att grundskolan inte är resultatet av en sammanslagning av den gamla folkskolan och realskolan. Grundskolan är en i förhållande till dessa skolformer ny skola. Den bygger på idéer om ungdomsutbildningen som utvecklats från 1946 års skolkommission fram till utformningen av 1980 års läroplan.

Realskolan var en urvalsskola. Ett begränsat antal elever sökte sig frivilligt dit för att skaffa sig teoretisk utbildning som förberedelse för fortsatta studier. Ämneslärosystemet anpassades till den skolformen.

Att i detta hänseende jämställa grundskolans högstadium med realskolan är naturligtvis helt fel. Grundskolan har en vidare målsättning. Den skall ge en bred grundutbildning åt alla. Den är i denna mening en medborgarskola. Oavsett val av kurser, ämnen och fria aktiviteter i grundskolan skall alla elever ha samma möjligheter att fortsätta studier inom gymnasieskolan med dess stora utbud av skilda linjer. Alternativt kan eleven välja att gå direkt ut i arbetslivet.

Grundskolans målsättning är mycket hög. Därför ställs också höga krav på läro-utbildningen för grundskolan. Det är också viktigt att understryka att grundskolan i viss mån ställer andra krav på läro-utbildningen än vad den gamla skolan gjorde.

Det är mot denna bakgrund man skall se dagens förslag. Det innebär en kraftig förstärkning av läro-utbildningen, dels genom att den förlängs, dels genom att förkunskapskraven skärps. Utbildningen ges också en inriktning som är mera anpassad till grundskolan än vad nuvarande utbildning är. De som här talar om förläckning, kvalitetsförsämring och kunskapsförakt, de bär falskt vittnesbörd.

Utskottets förslag innebär att lärare i årskurserna 1-7 får en utbildning som är ett år längre än dagens lågstadieläro-utbildning och ett halvt år längre än mellanstadieläro-utbildningen. De som väljer en inriktning för behörighet att undervisa i årskurserna 4-9 får en läro-utbildning på fyra och ett halvt år. Också det är en förlängning, i vissa fall en betydande förlängning.

Utbildningutskottets förslag överensstämmer i alla grundläggande principiella frågor med propositionen. På några punkter, i vissa fall viktiga punkter, har utskottet gjort förändringar och uttalanden med anledning av motioner från centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Den väsentligaste ändringen är, enligt min bedömning, att vi förlänger utbildningen för lärare i årskurserna 4-9 i de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena med ett halvt år. Jag vill gärna säga att jag personligen anser att propositionens förslag om en fyraårig utbildning skulle motsvara en fullgod grundutbildning för dessa lärare. Vi har ändå gått med på en förlängning i syfte att nå en bred uppgörelse i riksdagen kring hela den här reformen. Vi socialdemokrater anser det vara viktigt att grundskolan utformas så att den kan bibehålla ett brett stöd i riksdagen. Skolreformer är ett långsiktigt arbete. De bör därför inte ändras på grund av tillfälliga politiska konjunkture. Det är också viktigt att alla föräldrar med förtroende kan skicka sina barn till grundskolan. Därför är det av värde att nå breda uppgörelser om grundskolan och dess utformning.

Per Unckel blåser nu i stridstrumpet så att bälgen nästan spricker. "Här skall rivas upp", ropar han. Men jag utgår ifrån att grundskolans murar inte kommer att rasa samman på grund av moderaternas trumpetstötter och folkpartiets ackompanjerande visslingar.

Jag tycker verkligen att det hedrar centerpartiet att det visar trohet mot grundskolan trots anstormningen från höger. Jag är dessutom övertygad om att förtroendet för riksdagen och dess politiker ökar hos allmänheten när man märker att partier någon gång orkar bryta sig ur den stela och sterila blockpolitiken.

Anstormningen från höger får stöd av några som påstår sig mer än andra företräda kunskap i skolan. Denna stödtrupp har spritt ett extra nummer av tidskriften Äpplet bland riksdagens ledamöter och kanske också i vidare kretsar. Det är en ganska beklämmande läsning. Eftersom den argumentation som förs fram i den och liknande publikationer ser ut att spela en avgörande roll för moderata samlingspartiets och folkpartiets ställningstaganden vill jag beröra något av innehållet i Äpplet.

Det heter i denna kunskapsrörelsens stridsskrift: "Den grundskolemagister" – lägg märke till "magister", inga fröknar – "propositionen föreslår är i sista hand avlad ur Olof Palmes jämmerliga jämlikhetsfilosofi med anfäder och anmödrar som Stellan Arvidson, Alva Myrdal, Ester Hermansson, Elsa Köhler, Herbert Spencer och Jean Jacques Rousseau." Därmed tror man sig tydligen ha nått ända till roten av det onda.

Min fråga till Per Unckel och Jörgen Ullenhag är denna: Anser också ni att grundskolans målsättning är uttryck för en "jämmerlig jämlikhetsfilosofi"? Är det enligt er mening till skada eller nytta för eleverna att grundskolan har jämlikhet som ett av sina centrala mål.

Tidskriften Äpplet har tillkommit på initiativ av aktionsgruppen Kunskap i Skolan för att påverka opinionen i skolfrågor, sägs det. Bland de namngivna understödjarna återfinns bl. a. två av riksdagens ledamöter, nämligen Gunnar Biörck i Värmdö och Hugo Hegeland – tillsammans med Jan Myrdal och andra. I Äpplet uttrycks ett djupt förakt inte bara för regeringens förslag till ny läroutbildning utan i lika hög grad för grundskolans läroplan. Läroplanen betecknas som "den definitiva riksolyckan i en serie katastrofer som kännetecknat svensk skolpolitik".

Jag vill fråga: Är Per Unckel och Jörgen Ullenhag beredda att ta avstånd från sådana uttalanden? Står moderata samlingspartiet och folkpartiet bakom läroplanens målformuleringar? Det är viktigt att vi får besked på de avgörande punkterna.

Grundskolans roll är att förmedla kunskap och att fostra. I utskottet betänkande liksom i propositionen betonas på flera ställen att skolan skall ge eleverna kunskaper och färdigheter. Läroutbildningen måste utformas så att lärarna blir väl rustade för denna uppgift. Därom kan det inte behöva råda någon som helst tvekan eller några delade meningar. Det är bara av illvilja som någon kan betvivla dessa ambitioner.

Skolan skall också främja den personliga och sociala utvecklingen hos de unga. Även för den uppgiften behöver läraren utbildning. Jag noterar

Tisdagen den
4 juni 1985

*Lärarutbildning
för grundskolan
m. m.*

emellertid när jag läser reservationerna att där inte finns ett ord om detta. Varför bortser moderaterna och folkpartisterna från denna grundskolans uppgift?

Ändå är det obestridligen så att det finns ett direkt samband mellan det sociala klimat som råder vid en skola och skolans framgång som pedagogisk institution. Det är därför viktigt att skapa förutsättningar för en stabilitet och trygghet i relationerna mellan lärare och elever i grundskolan. För att det skall vara möjligt måste läraren ha så pass många timmar i klassen att lärare och elever hinner lära känna varandra. En brist i nuvarande system är att lärarna på högstadiet möter samma elevgrupp vid så få tillfällen att dessa nödvändiga relationer ofta inte hinner etableras. Det problemet har man försökt bemästra i många fall genom att lägga ut undervisningen i flera ämnen för samma lärare. Därvid möter man emellertid ett annat allvarligt problem – lärarna har inte behörighet för alla de ämnen de sätts att undervisa i. Det är en av orsakerna till den omfattande s. k. kvackningen – dvs. undervisning av icke behörig lärare. I vissa ämnen är kvackningen skrämmande hög. För religionskunskap och samhällskunskap har redovisats ca 50 %.

De förhållanden jag nu beskrivit utgör starka skäl för att ge lärare på grundskolans högstadium en bredare kompetens. Därmed stärks kontakterna mellan lärare och elever, och förekomsten av obehöriga lärare minskar.

Detta är kvalitetshöjande insatser. Riksförbundet Hem och skola fäster i ett uttalande stor vikt vid dessa inslag i reformen. "Framför allt vill vi betona värdet i att eleverna på högstadiet får färre lärare. Resultatet bör bli ett bättre arbetsklimat och därmed en positiv inlärningsituation", anför Hem och skola.

Det har riktats stark kritik mot förslaget att naturorienterande och samhällsorienterande ämnen skall ingå i fasta kombinationer i lärarutbildningen. Jag har svårt att förstå den kritiken. Det förefaller av debatten att döma som om varje annan kombination vore bättre. Märkligt nog accepteras de naturorienterande och samhällsorienterande kombinationerna som fördelningsalternativ upp till årskurs 6, men inte vidare.

Begreppet blockundervisning har blivit ett fult ord i debatten. Avsiktligt synes kritikerna framställa detta som något avskryvärt. Det är då intressant att notera att i läroplanen finns inte begreppet blockundervisning. Däremot skrivs det rätt mycket om värdet av samverkan mellan flera ämnen och om ämnesövergripande undervisning. Var och en som har någon erfarenhet av pedagogiskt arbete vet att en sådan undervisningsmetod i många fall är pedagogiskt överlägsen en strikt ämnesbunden undervisning. Det hör inte heller råda någon tvekan om att läroplanen vill stimulera till ämnesövergripande arbetssätt där detta är pedagogiskt motiverat.

Det innebär inte att de enskilda ämnena får suddas ut eller förlora sin roll. Utskottet betonar detta.

Jörgen Ullenhag väljer att i reservation 4 och även här i debatten göra ett intressant citat från statsrådet Rodhes anförande i propositionen om läroplanen. I citatet sägs: "Det ligger enligt min mening ett stort värde i en

sådan samverkan över de traditionella ämnesgränserna. Jag har därför föreslagit att kursplanen i orienteringsämnena blir så utformad att den underlättar en sådan planering". Så skrev statsrådet Rodhe i egenskap av företrädare för folkpartiet i den dåvarande regeringen.

Nu undrar jag: Eftersom folkpartiet i regeringsställning hade insikt om att ämnessamverkan har stort värde och därför borde underlättas genom utformningen av läroplanen, varför kan inte folkpartiet i opposition medverka till att läroplanen utformas så att ämnessamverkan i orienteringsämnena underlättas? Inte föreskrivs, men underlättas, säger jag.

Kritikerna mot läroplanreformen hävdar att den försvårar övergången mellan grundskola och gymnasieskola. Utskottet betonar att hinder inte får skapas för den som vill förvärva dubbel behörighet.

Det är samtidigt viktigt att komma ihåg de grundläggande skillnaderna mellan dessa båda skolformer. Gymnasieskolan är frivillig och starkt linjedelad. Grundskolan är däremot obligatorisk för alla och sammanhållen.

Det är naturligtvis, som framhålls i centerpartiets partimotion, värdefullt om det finns lärare i gymnasieskolan med erfarenhet från grundskolan och omvänt. Samtidigt skall man lägga märke till att det i praktiken är relativt sällan som en lärare för närvarande växlar mellan dessa skolformer. Vidare tycker jag att det bör kunna betraktas som en kvalitetsförstärkning om läroplanen för resp. skolform får en inriktning som mer än för närvarande tar hänsyn till faktiska undervisningsuppgifter som den blivande läraren kommer att ställas inför.

Låt mig också säga att åtgärder för att skapa bryggor mellan grundskolan och andra skolformer inte får utformas så att de skapar klyftor mellan olika stadier inom grundskolan.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att utbildningsutskottets förslag innebär en väsentlig förstärkning av läroplanen för grundskolan. Förslaget står i överensstämmelse med principerna i regeringens proposition. För att nå en bred anslutning i riksdagen och ute i samhället har vi gjort förändringar i några icke oväsentliga avseenden. Därmed tillgodoses krav som centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna bedömt vara angelägna. Därmed bör också reformen kunna betraktas som en gemensam angelägenhet för de tre partier som står bakom uppgörelsen i utbildningsutskottet.

Moderata samlingspartiet och folkpartiet har valt konfrontationens väg. Jag beklagar det. I sin stridsiver har de valt att profilera sig – inte bara mot propositionen och utskottsmajoriteten utan också mot varandra. I alla väsentliga frågor i föreliggande betänkande har moderata samlingspartiet och folkpartiet skilda reservationer, vilket bör uppmärksammas.

Jag konstaterar att moderaternas och folkpartisternas ställningstaganden tycks ha utformats mer utifrån partitaktiska spekulationer än av omsorg om grundskolans lärare och elever. Men skolreformer får inte byggas på demagogiska slagord. Eller för att anknyta till en formulering av Tage Erlander från tidigt 1950-tal – skolreformer får inte bli lekbollar för alla de vindar som stryker fram över opinionens hav. I utbildningspolitiken måste man försöka hålla en fast och målmedveten linje.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 5 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Får jag inleda med att yrka bifall till samtliga moderata reservationer som är fogade till utbildningsutskottets betänkande.

Georg Andersson beskrev i sitt anförande oppositionen gentemot det nu föreliggande förslaget till läroarutbildning ömsom som präglad av partitaktiska bevekelsegrunder, ömsom som bestående av mörkermän. Låt mig, herr talman, något analysera vari oppositionen egentligen består.

Den består av ett av de två fackförbunden, nämligen Lärarnas riksförbund. Är dess företrädare mörkermän enligt socialdemokratiskt sätt att se det? Oppositionen består uppenbarligen också av betydande grupper av de vanliga medlemmarna i Sveriges läroarförbund – av alla dem som ringer och skriver och säger: Hur i hela friden har regeringen tänkt sig att vi arma låg- och mellanstadielärare skall klara av att undervisa från årskurs 1 t. o. m. årskurs 7?

Mörkermän eller partitaktiker – stryk det som ej önskas! – är uppenbarligen också alla dem som jag nämnde i mitt inledningsanförande. Oppositionen består även, herr talman, av dem som bildade Stockholmskampanjen för bättre läroarutbildning, t. ex. professorn Björn Afzelius, rektorn vid tekniska högskolan Gunnar Brodin, författaren Sven Delblanc, framlidne journalisten Allan Fagerström, Lars Gyllensten, Per Inghe, författaren Theodor Kallifatides, författaren Sven Lindqvist, nationalekonomen och socialdemokraten Nils Lundgren, professorn Göran Malmqvist, författaren Per Olof Sundman, f. d. riksdagsman och centerpartist, teknologie doktor Hans Werthén, Träindustriarbetareförbundets förre ordförande Yngve Persson, Jan Myrdal, Hans Stahle: Skall jag fortsätta? Är de alla mörkermän och partitaktiker? Har de ingen förmåga att själva bedöma vad de egentligen skriver under för papper?

Alla dessa kritiker förenas i en samlad undran: Varför skall en ny läroarutbildning med nödvändighet behöva innebära att ämneskunskaperna i skolan blir mindre djupa än vad elever, lärare och föräldrar har rätt att kräva?

Varför, frågar kritikerna, måste ny alltid innebära det samma som dålig, när socialdemokraterna förändrar skolan?

Jag skulle till slut vilja fråga Georg Andersson: Vad gör Anna Maria Narti för fel, när hon hävdar att ämneskunskaperna nu har större betydelse än vad de hade för tio år sedan? Vari ligger hennes logiska och intellektuella felslut? För hon måste väl göra ett, annars skulle socialdemokraterna rimligtvis inte kunna förelägga riksdagen ett läroarutbildningsförslag av den karaktär vi nu diskuterar.

Anf. 6 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Först ett par mindre anmärkningar.

Georg Andersson talar med emfas om att man i tidningen Äpplet bara talar

om magistrar och inte om fröknar. Jag kan upplysa Georg Andersson om att det är fullt möjligt för en kvinna att vara magister, så den poängen var ingen poäng.

Georg Andersson säger att en del tar i så att bälgen håller på att spricka, och sedan fortsätter han med att tala om illvilja, demagogiska slagord, falskt vittnesbörd, att vi förvaltar illa vad vi har gjort tidigare, osv. Tänk litet grand på den egna bälgen, herr Andersson, innan Ni angriper oss andra! Varsamhet med orden är nog bra.

Folkpartiet och moderaterna är inte överens – ni har ju skilda reservationer, säger Georg Andersson ena stunden, och nästa säger han att folkpartiet är bara ett eko av högern. Georg Andersson får bestämma sig. Det kan ju inte vara på båda sätten samtidigt.

Sanningen är den att vi har lagt fram ett eget förslag som jag har följt upp reservationsvägen i utskottet. Det är ett förslag som väl stämmer med vad folkpartiets företrädare genom decennierna har stått för i Sveriges riksdag.

Det har ingenting med höger och vänster i och för sig att göra, Georg Andersson, att slå vakt om utbildningskvaliteten. Det har liberaler gjort i alla tider. Det finns också socialister som slår vakt om utbildningskvaliteten, liksom det finns konservativa som gör det. Sätt inte någon sorts högerstämpel på dem som talar om utbildningskvalitet, för då gör Georg Andersson ett fundamentalt misstag.

Sedan frågar Georg Andersson om vår syn på grundskolan. Den är mycket väl känd. Vi ställer upp på läroplanen för grundskolan från 1980. Vi betonar liksom läroplanen kvalitetsfrågorna, för det var just dessa som lyftes fram i 1980 års läroplan för grundskolan. Vi menar att det förslag till läro-utbildning som vi har lagt fram följer upp läroplanen för grundskolan bättre än vad regeringsförslaget gör genom att vi sätter kvaliteten och kunskaperna i centrum, för det var just detta som skedde i läroplanen för grundskolan.

Vad finns det, Georg Andersson, för någonting i läroplanen för grundskolan som inte står i överensstämmelse med det förslag till reformering av läro-utbildningen som folkpartiet har lagt fram? Det finns ingenting som inte stämmer. Det är en bättre uppföljning från vår sida än från regeringens av läroplanen för grundskolan.

Vi tycker att grundskolan skall ha ett ansvar för alla elever, både för dem som presterar mindre och för dem som presterar mer. Vi ställer upp på läroplanen för grundskolan, även om vi tycker att man bör ytterligare förstärka kvaliteten genom att satsa mer på svenska och matematik och minska på fria aktiviteter. Där är en omsvängning på väg hos socialdemokraterna, såvitt jag förstår.

Låt mig till sist, herr talman, fråga Georg Andersson: Vad är det för fel på principen att alla som står i katedern på grundskolan skall ha läst ett ämne i högskolan minst ett år? Vad är det för fel på den principen?

Anf. 7 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Jörgen Ullenhag för svaret beträffande folkpartiets inställning till läroplanens målformulering. Kvar står frågan till

Per Unckel hur moderaterna står när det gäller läroplanen.

Folkpartiet har, säger Jörgen Ullenhag, särat sig från moderaterna med särskilda reservationer. I grunden är inställningen densamma, men det finns tydligen en ambition från folkpartiet att visa någon egen profil. Den är nu svår att utläsa av reservationerna.

Om jag får göra en personlig bedömning tror jag att vi skulle ha kunnat komma överens med folkpartiet, om inte anstormningen från moderaterna, eller högern, varit så stark. Inför den vek sig folkpartiet och svek en tradition när det gäller grundskolan och dess uppbyggnad.

Sedan är det naturligtvis helt riktigt som Jörgen Ullenhag påpekar, att moderaterna inte har något monopol på kvalitet. Vi står för en mycket hög kvalitet.

Jag har betonat att grundskolan har höga målsättningar och därför ställer höga krav på grundskolans lärare. Men denna lärarutbildning måste utformas för just grundskolan.

Får jag också säga att lärarutbildning inte bara är fråga om ämneskunskap. Läraren är en pedagog. Utöver ämneskunskaper krävs förmåga att förmedla kunskaper. Lärarens specifika professionalism är att skapa intresse för skolans arbete, att ge nyckeln till kunskapskällor och väcka elevernas nyfikenhet och kunskaphunger. Att arbeta som lärare innebär också att kunna leda en grupp av elever, och det kräver speciella egenskaper och färdigheter. Detta måste lärarutbildningen också beakta och göra lärarkandidaterna rustade för.

Jag tycker att den aspekten har kommit bort i debatten som blivit hårt fixerad vid poängtal för ämnesstudierna. Det är mot den bakgrunden man får se Jörgen Ullenhags envisa fråga: Vad är det för fel på 40 poäng? Det är inget fel. Vi föreslår nämligen att lärare som undervisar i de senare årskurserna har ca 40 poäng i flertalet ämnen. Det kan för ett enskilt ämne bli ca 20 poäng. Men det är alltså inget fel, utan det är fråga om att avväga resurserna för hur lång utbildning vi kan skapa för en lärare i grundskolan.

Anf. 8 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Georg Andersson frågar – för vilken debatt i ordningen kan jag inte minnas – vad moderaterna tycker om lärarutbildningen. Han skall få precis samma svar i denna debatt som han alltid får, nämligen att moderaterna står bakom läroplanen i alla de delar där vi inte yrkar på förändringar.

Yrkandena finns i alla tidigare betänkanden som riksdagen under denna vårsession har att ta ställning till och dem som kommer på riksdagens bord under hösten.

Jag frågade Georg Andersson i min förra replik vad ett antal bildade människor i det svenska samhället, som har blivit djupt upprörda över förslaget till ny lärarutbildning, gör för tankefel.

Jag frågade om de var partitaktiker eller om de var mörkermän.

Är man i Lärarnas riksförbund partitaktiker och mörkermän?

Är den socialdemokratiska nationalekonomiprofessorn Nils Lundgren en partitaktiker för högern eller en mörkerman?

Var hör Yngve Persson hemma någonstans? Är han också en partitaktiker, eller en gammal mörkerman som inte förstår vad den nya skolan och den nya tiden egentligen kräver?

Var hör socialdemokraten Göran Hägg hemma? Har han alldeles fel när han säger att när hela folket äntligen i form av grundskolans högstadium får tillgång till en riktig lärdomsskola skulle denna berövas allt det som gjorde den åtråvärd?

Tänker alla dessa människor alldeles fel? Är det bara Georg Andersson, Hans Hellers och Lena Hjelm-Wallén som vet vad framtiden bär i sitt sköte?

Och var hör Lars Gyllensten hemma? Är han mörkerman, eller är han partitaktiker?

Är det inte möjligen så att en och annan kanske har tänkt något längre än vad regeringen och den socialdemokratiska riksdagsgruppen uppenbarligen har gjort? Eller är det inte möjligen så att en och annan kanske t. o. m. har varit utomlands för att se tendenserna ute i världen beträffande en av de avgörande frågor som bär upp det här förslaget, nämligen tanken på undervisning i block? Var i världen hittar man de erfarenheter som skulle tala till förmån för att den svenska skolan borde röra sig i denna riktning? I åtskilliga av de fall där man på socialdemokratiskt initiativ i andra länder har försökt sig på att introducera s. k. blockundervisning har man rasht insett att detta är en alldeles galen tanke. I Frankrike, där Georg Anderssons partivänner regerar landet, genomförs nu en rejäl förändring av det 1960- och 1970-talets flum som höll på att förstöra också den franska skolan. Mörkerman eller partitaktiker, vilken etikett sätter Georg Andersson på sin partivän och utbildningsminister i Frankrike?

Till slut: Det är alldeles uppenbart att bortsett från alla de andra defekter som förslaget har passerat det illa samman med den skolorganisation som det svenska samhället håller sig med. Många lärare ute i skolorna frågar sig, med all rätt, varför de skall tvingas genomgå en utbildning som de av skolorganisations skäl aldrig får möjlighet att använda, samtidigt som de förmenas rätten till fördjupning i sådana ämnen som de faktiskt vill och behöver undervisa i.

Anf. 9 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Det är inget fel på principen att man skall ha läst ett ämne i ett år innan man står i katedern på grundskolans högstadium, säger Georg Andersson som svar på min fråga. Men felet med ert förslag från utbildningsutskottet är ju att ni just öppnar för att det skall bli möjligt att med bara en termins studier bakom sig stå i katedern på grundskolans högstadium. Det menar jag är ett stort fel. Det är ett av de fundamentala felen i det förslag som vi nu diskuterar. Jag vill påstå att det inte räcker att t. ex. ha läst historia i en termin vid universitet eller högskola för att kunna undervisa på grundskolans högstadium. Det räcker inte, Georg Andersson.

Ett annat fundamentalt fel i ert förslag är att man spänner över alltför många årskurser. Jag vill hänvisa till de citat som jag läste upp om vad ett antal elever tycker om detta. Jag tror att de är talesmän för många som tycker på samma sätt.

En tredje avgörande brist i ert förslag är att man nu bryter upp sambandet i läro-utbildningen mellan gymnasiet och grundskolan. Just i en tid då gymnasiet har blivit en skola för alla släpper man sambandet. Det är ni socialdemokrater som inte hängt med i utvecklingen. Det är ni som inte är progressiva på detta område, Georg Andersson.

Vårt förslag innebär att man skall ha en lärare med inriktning mot årskurserna 1-6 med starkare ämnesfördjupning, att man skall ha en ämneslärare med inriktning mot årskurserna 7-9 med minst ett års utbildning i varje undervisningsämne och möjlighet till fördjupning för ett och ett halvt års studier. Det senare kan man inte få annat än i undantagsfall med ert förslag. Vidare har jag sagt att man skall underlätta övergången från årskurs 6 till årskurs 7 genom möjlighet för lärare att följa upp eller hämta upp klasser. Vidare kräver vi en femårsplan för fortbildning av de lärare som i dag saknar behörighet. Vi slår fast att man skall bevara sambandet också i läro-utbildningen mellan grundskolan och gymnasieskolan.

Låt mig, herr talman, slå fast till sist att det inte finns en stavelse i läroplansbeslutet som inte stämmer överens med de förslag som folkpartiet har lagt fram. Vårt förslag stämmer tvärtom bättre med läroplanens förslag, som just betonar kunskaper. Detta är god liberal politik. Det är ett egenvärde för oss att göra upp med socialdemokraterna om utbildningspolitiken. Det gör vi bara om vi tycker att det går att nå ett bra resultat. Det har vi inte tyckt i denna fråga. Ni betonar inte tillräckligt kvaliteten. Därför har vi lagt fram vårt eget förslag.

Jag noterar vidare att Georg Andersson är något lugnare och inte använder lika starka ord i sin andra replik. Vi får se hur det blir i den sista. Han noterade också mitt mycket klara förord för läroplanen.

Anf. 10 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! På förekommen anledning får jag säga att jag till alla delar står fast vid vad jag sade i mitt första anförande.

Jörgen Ullenhag säger att det inte har något egenvärde att göra upp med socialdemokraterna. Jag har inte efterfrågat en uppgörelse på den grunden, men jag noterar att det tycks finnas något av ett egenvärde i att ligga så nära moderaterna som möjligt. Detta beklagar jag.

Jag noterar vidare att Jörgen Ullenhag - vilket visserligen glädjer mig - verbalt ansluter sig till läroplanen och dess målformuleringar. Jag börjar emellertid befara att Jörgen Ullenhag inte har förstått grundskolcreformen, när han med emfas slåss för att bibehålla ett ämneslärosystem på grundskolans högstadium som var uppbyggt och anpassat till den gamla realskolan. Det är illa om profileringen från folkpartiet skulle bero på ett sådant fatalt missförstånd.

Jag vill vidare säga till Jörgen Ullenhag att det faktiskt är så, att många lärare med mindre än 20 poängs ämnesstudier i dag undervisar på grundskolans högstadium. Det är bl. a. för att komma åt detta problem som vi nu föreslår en reformering av läro-utbildningen, med en breddad kompetens och med en förlängning av utbildningen. Tillmåter inte Jörgen Ullenhag detta någon betydelse i sammanhanget?

Till Per Unckel vill jag säga att jag inte har talat om mörkermän. Jag har citerat ur tidskriften Äpplet och frågat om Per Unckel och Jörgen Ullenhag var beredda att ta avstånd från det förakt för grundskolans läroplan som kommer till uttryck i denna skrift.

Från Per Unckel har jag i varje fall inte fått något sådant besked, och det är beklämmande. När det gäller frågan om hans anslutning till läroplanen ger han mycket undvikande svar. Jag har bara frågat: Står moderata samlingspartiet bakom de grundläggande målformuleringarna i läroplanen? På den punkten borde det inte vara svårt att svara ja eller nej.

Vi kan hålla på länge med sifferexercis om läro-utbildningens längd och innehåll. Jag vill sammanfattningsvis ändå konstatera att det är marginella skillnader det är fråga om mellan våra ståndpunkter i detta hänseende. Kvar står emellertid frågan om bredden i lärarnas behörighet, om huruvida lärare i grundskolan skall kunna undervisa på olika stadier. Detta tycker jag är en viktig fråga, som vi måste ta ställning till utifrån grundskolans behov och krav.

Talmannen anmälde att Jörgen Ullenhag och Per Unckel anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 11 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Om man är vänlig skulle man kunna säga att Per Unckel gjorde sig skyldig till vissa överdrifter i sitt inledningsanförande. Dess värre är det nog fråga om en medveten desinformation. Knappast med ett ord berörde han utbildningsutskottets betänkande, det som vi skall behandla här i dag. Det är symptomatiskt att man i moderaternas inledande reservation inte nämner utskottsmajoriteten men väl regeringen och regeringens förslag på inte mindre än elva ställen.

Den här medvetna desinformationen tar sig litet olika uttryck. Jag hade hoppats att vi skulle kunna föra en saklig debatt om innehållet i förslaget till ny läro-utbildning. Om Per Unckel för debatten utifrån utgångspunkten att detta är en totalintegrerad gröt, då har han kommit till fel debatt. Livsmedelspolitiken lär komma upp senare under veckan. Om man säger som Per Unckel gjorde – och jag antar att det var på fullt allvar – att det är illa om man i historieundervisningen i skolan inte får klart för sig att Napoleon var först vid Waterloo och inte Agnetha och Frida, och vad ABBA-gänget nu heter. Då måste man fråga sig: Tror Per Unckel på fullt allvar att dagens läro-utbildning eller den läro-utbildning vi kommer att få kommer att medverka till att historielärare ger sina elever dessa kunskaper? Tror Per Unckel på fullt allvar att det förhåller sig på det sättet i dagens grundskola? I så fall är det Per Unckels kunskaper om skolan som vi skall bekymra oss över. Eftersom Per Unckel gör sig till talesman för moderata samlingspartiet är det uppenbarligen hela moderata samlingspartiets kunskaper och uppfattningar om skolan det handlar om. Skall vi föra en seriös debatt måste vi faktiskt ta den här typen av påståenden på allvar.

Per Unckel söker stöd i ett antal debattartiklar av diverse kulturskribenter.

Då frågar man sig: Har Per Unckel inga egna uppfattningar och kunskaper om skolan? Han gör ett mycket stort nummer av uppropet om kunskap för skolan. Det förvånar inte mig att en mängd människor har skrivit under detta upprop, därför att som man ropar får man svar. Jag har läst detta upprop och i långa stycken skulle jag också kunna skriva under på det. Om man går ut till människor i största allmänhet och frågar om de tycker att det är viktigt att eleverna får goda kunskaper i skolan svarar de självfallet ja på den frågan. Det behövs inte några upprop för att komma fram till den sortens slutsatser.

Herr talman! Jag skall ge en bakgrund till centerpartiets principiella ställningstaganden till frågan om en ny läro- utbildning för grundskolan. Under en lång följd av år har vi hävdats att de reformer som genomförts i skolan borde följas upp med en reformerad läro- utbildning. Dagens grundskola, som kännetecknas av en mycket hög grad av decentralisering med ett utpräglat lokalt ansvarstagande, ställer nya krav också på lärarna. Den nya läroplanen, som tillkom under en tid med borgerliga regeringar, bygger vidare på samma decentralistiska principer med utrymme för lokala tillval, lokalt utvecklingsarbete och ett förändrat arbetssätt.

Att inte erkänna att alla dessa förändringar bör avspeglats i läro- utbildningen, det är, herr talman, att avsvära sig allt ansvar för det som hänt under den svenska grundskolans utveckling de senaste tio åren. Ett sådant ställningstagande skulle kanske vara möjligt för ett ständigt oppositionsparti, men för partier som under samma period deltagit i regeringssamarbete och växelvis innehaft skolministerposten är det en omöjlig position.

Centerpartiet har på ett tidigt stadium redovisat hur vi vill se utvecklingen. I vårt utbildningspolitiska handlingsprogram, antaget 1982, har vi sagt att vi vill ha en läro- utbildning för grundskolan som är en konsekvent yrkesutbildning. Vi har vidare sagt att vi vill ha lärare med en bredare kompetens, dvs. behörighet att undervisa i fler ämnen och över flera stadier för att överbrygga de i dag ganska drastiska stadiövergångarna. Dagens läro- utbildning medverkar ofta till en alltför snäv ämnesuppdelning, som leder till täta lärar- och lokalbyten på högstadiet och som också medverkar till att eleverna får sina kunskaper uppdelade på ett sådant sätt att kunskaperna saknar förankring i deras egen verklighet.

Dessa klara ställningstaganden har vi under de senaste åren här i riksdagen följt upp och vidareutvecklat i motioner om läro- utbildningen. Ingen har alltså behövt sväva i tvivelsmål om var centerpartiet stått i dessa frågor. När regeringspropositionen redovisades under riksmötets vårsession återkom vi med en partimotionen, som i långa stycken accepterar regeringspropositionen, eftersom den väl överensstämmer med de tidigare redovisade principerna – dock inte till alla delar. Vi ville därutöver ha klara markeringar i ett antal viktiga avsnitt, som jag skall återkomma till, och vi ville ha betydande kvalitetsförstärkningar. Dessa krav har vi utförligt motiverat i vår partimotion och vi har låtit kraven utmynna i åtta konkreta yrkanden, varav sju har resulterat i tillkännagivanden i utbildningsutskottets betänkande och det åttonde har blivit tillgodosett till hälften. Vi har i ett särskilt yttrande pekat på att årskursspännvidden för lärare med utbildning för undervisning i senare

årskurser med fördel hade kunnat vara något snävare. I övrigt har alltså centerpartiet fått igenom sina krav, och jag vågar påstå att vi därigenom får en betydligt bättre lärarutbildning än om regeringspropositionen hade fått passera riksdagen ograverad.

Genom att utskottsmajoriteten nu följer centerförslaget i så måtto att man begränsar årskursspännvidden för de s. k. senarelärarna blir det alldeles nödvändigt att se till att även lärare för tidigare årskurser ges kompetens att undervisa i engelska. Detta har vi föreslagit i vår motion, och så kommer uppenbarligen också riksdagen att besluta. I övrigt torde det inte vara nödvändigt att orda så mycket om "tidigarelärarna", eftersom alla är tämligen överens om att förslaget i denna del är bra och att vi här får en mycket betydande kvalitetsförstärkning, som kommer hela grundskolan till del, även de senare årskurserna.

Samtliga lärare för senare årskurser, med undantag för vissa praktiskt estetiska ämnen, kommer nu att få en utbildning omfattande 180 poäng, vilket innebär att ytterligare ett kvalitetskrav från centerpartiet nu blir tillgodosett. Därigenom är det fullt försvarligt att låta specialiseringarna mot natur- resp. samhällsorientering omfatta fyra ämnen.

Jag måste, herr talman, tillstå att jag har litet svårt att inse att skillnaden mellan vårt förslag och folkpartiets är så uppseendeväckande att det finns skäl att ifrågasätta de blivande lärarnas ämneskunskaper. När det gäller specialiseringen mot språk är de identiskt lika, och detsamma gäller de praktiskt estetiska ämnena, såväl i ett- som i tvåämnesutbildningen. I de natur- och samhällsorienterande specialiseringarna föreslår folkpartiet tre ämnen med 40 poäng och vi också tre ämnen med 40 poäng plus ytterligare ett ämne inom samma ämnesblock, som läses under ytterligare en termin. Inte kan väl läraren bli så mycket sämre därför att han eller hon får en längre utbildning och rimligtvis också därigenom mer kunskaper.

Jörgen Ullenhag frågade vad det är för fel på principen att man har en utbildning omfattande tre ämnen om 40 poäng. Det är inget fel på den principen. Men, som jag nyss sade, inte blir läraren sämre om han eller hon därutöver studerar ett halvår till och skaffar sig ytterligare ämneskunskaper. Vi har den här typen av treämneskombinationer i dag, och Jörgen Ullenhag känner till de problem som finns när det gäller att lägga scheman så att alla kan få fullt tjänsteunderlag.

Jörgen Ullenhag känner också till den mycket besvärande "kvackningen", dvs. att lärare undervisar i ämnen som de över huvud taget inte har någon utbildning i. Det bör då rimligen vara bättre att ge dem en bredare utbildning, som bättre svarar mot de krav och önskemål som skolan har. Som exempel kan nämnas alla de små högstadieskolor som vi har runt om i landet, framför allt i gleshygden, där det bara finns en klass i varje årskurs och där antalet lärare av naturliga skäl måste bli mycket begränsat. För dessa skolor är det en uppenbar fördel om lärarna har en bredare kompetens, dvs. att de kan undervisa i fler ämnen.

Sifferexercisen, som jag tror att Georg Andersson kallade det för, när det gäller frågan om 20 eller 40 poäng kanske leder debatten litet snett. Varken i

*Läroarutbildning
för grundskolan
m. m.*

dagens eller, än mindre, i morgondagens läroarutbildning kommer det att handla om strikta block om 20 eller 40 poäng, utan det blir en mycket mera integrerad utbildning. Man kommer ju dessutom att vinna samläsningseffekter. Jag föredrar att i diskussionen om en ämneskombination med fyra ämnen tala om ett genomsnitt på minst 35 poäng per ämne.

T. o. m. moderaterna har en ämneskombination som innehåller fyra ämnen, men de har då valt att kalla den utbildning som ger de sista 20 poängen för utbildning i stödämnena. Om det hade funnits ärliga ambitioner hos moderata samlingspartiet och folkpartiet, skulle det inte ha varit omöjligt att finna en mycket bred politisk bas för ett beslut om den framtida läroarutbildningen. Nu har man i stället valt att av partitaktiska skäl ställa sig vid sidan om, och det är att beklaga för skolans och för elevernas skull.

Men jag förstår att rönnbären blev litet för sura. Det kostade på att ge centerpartiet rätt i så många stycken som det här skulle vara fråga om. Men om man nu inte vill tro på vad vi säger, så borde man kunna lyssna på den fackliga organisation som har att bevaka intressena för det största antalet av de lärare det här är fråga om. Jag syftar då, Per Unckel, på samma fackliga organisation som Per Unckel åberopade, dvs. Lärarnas riksförbund. LR har nämligen producerat en alldeles förträfflig skrift, som heter "Läroarutbildning för kvaliteten i undervisningen" och som är ett alternativt förslag till den promemoria som presenterades som en föregångare till regeringens proposition. I denna skrift sägs bl. a:

"Inom ramen för 180 poäng kan lärare utbildas i fyra ämnen. Fördelen med detta är att lärare därigenom lättare kan undervisa i ämnena de är behöriga i. En annan fördel kan vara att övergången mellan mellanstadiet och högstadiet underlättas genom att högstadielärare med bred utbildning har viss tjänstgöring på mellanstadiet.

Läroarutbildning omfattande kombinationer i fyra ämnen skall alltid ha sin utgångspunkt i en treämneskombination, dvs. 160 poängs utbildning byggs på med ytterligare ett ämne om 20 poäng. Påbyggnadsutbildningar tillskapas som ger möjlighet för lärare med grundskolekompetens att nå gymnasiekompetens och vice versa."

Om man läser centermotionen och utskottsbetänkandet kan man konstatera att detta nästan ordagrant överensstämmer med de synpunkter som anförs av den läroarorganisation som enligt Per Unckel var helt emot denna förändring i den nya läroarutbildningen.

Det som nämndes i skriften om påbyggnadsutbildningar för att ge gymnasiekompetens överensstämmer med ett annat centerkrav, som också har blivit tillgodosett i utskottsbetänkandet. Jag måste i det sammanhanget notera att folkpartiets förslag innebär att de ämneslärare som man vill utbilda enligt folkpartiets modell skall ha endera en specialisering med inriktning mot undervisning på grundskolans högstadium eller en specialisering med inriktning mot undervisning i gymnasieskolan. Det medför att det i lika stor eller, om man så vill, liten omfattning som när det gäller utskottsmajoritetens förslag krävs en komplettering för att uppnå den dubbla behörigheten i vissa ämnen. I andra ämnen har man behörigheten direkt och automatiskt.

Jag har också litet svårt att förstå varför man gör ett sådant enormt stort nummer av sambandet mellan grundskolan och gymnasieskolan. Vi har ett lokalmässigt samband i ett mycket stort antal låg-, mellan- och också högstadieskolor. Vi har grundskola på, om jag minns rätt, ca 4 000 olika ställen runt om i landet, men vi har inte mer än ett 80-tal fasta gymnasieskolorter och därutöver gymnasieutbildning på ytterligare några ställen, men då företrädesvis yrkesutbildning. Integrationsmöjligheterna är alltså inte speciellt stora.

Jag fortsätter att referera till Lärarnas riksförbund, som säger att ämneskombinationerna bör ses över utifrån att "utbildningen i för skolväsendet mindre användbara kombinationer skall upphöra" – dvs. ett antal av dem vi har i dag – "samt att utbildning skall ges i kombinationer där det är möjligt för de studerande att efter utbildning få arbete".

Det senare borde ge Per Unckel och moderata samlingspartiet en tankeställare. Att hävda, som moderaterna gör i sin reservation, att den enskilde lärarstuderandens eget intresse skall vara det enda som styr innehållet i ämneskombinationen är så naivt att det inte borde framföras av en ansvarig utbildningspolitiker. Det avslöjar på ett obarmhärtigt sätt att moderaternas skolpolitiker ingenting vet och ingenting kan om skolans behov av lärare eller om möjligheterna att organisera läro-utbildning.

I frågan om möjliga ämneskombinationer gör utskottet en beställning hos regeringen och begär att denna skall återkomma till riksdagen efter att i planeringsarbetet ha prövat frågan om man inom studiegången kan byta ut något eller några ämnen mot ämnen ur en annan ämneskombination. Detta bör vara möjligt, även om man av praktiska skäl måste ta hänsyn till läro-utbildningens organisation.

Så till frågan om fasta ämneskunskaper. Också här försöker man från reservanternas sida konstruera motsättningar som inte finns. I utskottsbetänkandet slås fast att läro-utbildningen skall utformas så, att den ger fasta kunskaper i de enskilda ämnen som ingår i grundskolans läroplan. Med hänvisning till centermotionen sägs också att kunskapsinhämtandet skall utgå från klart definierbara ämnen. Att skillnaderna inte är större framhävs av att reservanterna här som på flera andra ställen yrkar bifall till den centermotion som redan är tillgodosedd genom tillkännagivandet i majoritetstexten. På samma sätt väljer man att i flertalet reservationer polemisera, inte med utskottsmajoriteten, utan med det ursprungliga regeringsförslaget.

Som jag redovisade inledningsvis är centerkraven i partimotionen 2892 i mycket hög grad tillgodosedda i utskottsbetänkandets majoritetstext. Att reservanterna nu trots detta väljer att hänga upp sina reservationsvis framförda synpunkter på yrkanden i samma centermotion tyder på en viss argumentnöd. Slutresultatet blir i ett flertal fall att både utskottsmajoriteten och reservanterna yrkar bifall till samma centermotion, och det är ju i sig ett gott betyg åt denna. Men det är samtidigt ett mått på att åsiktsskillnaderna i sak inte på långa vägar når upp till tonläget i den debatt som föregatt beslutet.

Frågan om goda ämneskunskaper och arbetssättet i skolan har gjorts till något av en huvudfråga i debatten. Detta har utskottet också tagit fasta på

och bemödat sig om så klarläggande skrivningar som möjligt. Ibland verkar dock detta ha gått reservanterna förbi. Det finns formuleringar i vissa reservationer som gör det berättigat att ställa frågan huruvida reservanterna har läst utskottsbetänkandets majoritetstext.

Vad finns det t. ex. för sakliga invändningar att göra mot följande citat ur betänkandet:

”Enligt utskottets mening bör läro-utbildningen utformas så att den ger fasta kunskaper i de enskilda ämnena som förekommer på grundskolans läroplan.”

Eller mot detta stycke:

”Kunskapsinhämtandet bör utgå från klart definierbara ämnen på ett sådant sätt att de blivande lärarna behärskar både de enskilda ämnena och de områden där ämnessamverkan kan förekomma samt olika sätt att välja stoff och sammanhang för en sådan samverkan.”

Detta är ju någonting annat än obligatorisk blockläsning.

Vidare skriver utskottet:

”I skolans läroplan är vad som i den sägs om de allmänna målen för skolarbetet centralt. I målen ingår uppgiften att ge eleverna goda kunskaper och färdigheter samt att främja den personliga och sociala utveckling hos de unga, som samhället vill stimulera genom verksamheten i skolan. Det är viktigt att det inom läro-utbildningen ges tillräckligt utrymme för utbildning i alla delar av skolans arbete. Detta bör komma till uttryck i utbildningsplanen.”

Detta är, herr talman, klara besked i ett antal centrala frågor. Jag har redan ställt frågan, men den förtjänar att upprepas: Vad har reservanterna från folkpartiet och moderaterna att invända mot dessa skrivningar? Då menar jag sakliga invändningar och inte retorisk polemik mot ett regeringsförslag som nu i väsentliga stycken ersatts med ett utskottsbetänkande. Har man invändningar, bör dessa resas mot det utskottet skriver och inte mot någonting annat.

Till sist några ord om fortbildningen, eller låt oss hellre säga kompletteringsutbildningen av redan i dag verksamma lärare. I centermotionen har vi pekat på att den åtgärden är den mest angelägna, om man menar allvar med kravet på goda ämneskunskaper och på kvalitet i undervisningen. Också här kan man konstatera att vi är tämligen överens – det gäller samtliga partier – om behovet och om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med en plan över hur detta skall gå till.

Även här kan det dock finnas vissa smärre skillnader i inriktningen och i fråga om den takt i vilken utbildningsinsatserna skall genomföras. Till dem som nu är mest angelägna skulle jag vilja ställa frågan på följande sätt.

I samband med behandlingen av budgetpropositionen tidigare under våren föreslog centern att 10 milj. kr. skulle reserveras för detta ändamål redan för det kommande budgetåret. Då var det inget annat parti som ställde upp på centerlinjen! Frågan är: Varför?

Hade man gjort det, hade vi haft betydligt större möjligheter att snabbt komma i gång med en angelägen uppgift.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande nr 31.

Anf. 12 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Larz Johansson har utmanat mig till debatt i de frågor som jag redan har debatterat med Georg Andersson. Jag tänker därför inte anta Larz Johanssons utmaning. Dessutom tror jag att en debatt oss emellan knappast gagnar de allmänna strävanden som vi moderater har gemensamma med flertalet centerpartister.

Jag låter nöja mig med kommentaren att det inte är utan att man saknar P.O. Sundman. Jag tror nämligen inte att det hade låtit i dagens debatt som det hittills har gjort om P.O. Sundman alltjämt hade varit ledamot av Sveriges riksdag. Inte heller tror jag att det hade låtit på detta vis, om centerns kommunkretsordförande i Linköping, lärarutbildaren Bengt Bratt, hade varit ledamot av kammaren. Bengt Bratt har kallat den lärarutbildning som vi nu är i färd med att fatta beslut om för en kulturell kollaps. Jag måste medge att Bengt Bratt har avsevärt mycket mera rätt i sin karakteristik av propositionen än Larz Johansson har i den karakteristik som han gjorde i sitt anförande.

Anf. 13 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Det blir ibland vissa övertoner i den politiska debatten. Jag tycker nog att Larz Johansson på en punkt gjorde sig skyldig till just övertoner. Han sade nämligen att folkpartiet och moderaterna agerar av partitaktiska skäl medan centerpartiet och socialdemokraterna har ärliga ambitioner. Jag vill gärna säga att jag tror att Larz Johansson och övriga inom centerpartiet har ärliga ambitioner. Låt oss därför i stället diskutera sakfrågorna.

Inte heller jag hade egentligen tänkt att ta upp någon polemik mot Larz Johansson. Men jag kände mig föranlåten att göra det, eftersom han ställde direkta frågor till mig och inlät sig på polemik mot folkpartiets förslag. Jag vill således göra ett par stillsamma konstateranden.

Först och främst vill jag framhålla att det väckte stor förvåning hos oss att centerpartiet i sin motion lade sig så nära regeringsförslaget som man gjorde. Men det väckte ännu större förvåning att man under utskottsbehandlingen i stället för att närma sig folkpartiet närmade sig socialdemokraterna ytterligare och gick ifrån sitt förslag om stadiespännvidden. Man gick från fem till nio vad gäller årskurserna ned till fyran.

På några punkter finns det viktiga skillnader mellan folkpartiet och centern. Eftersom Larz Johansson frågar om den saken, skall jag svara. För det första innebär vårt alternativ att vi föreslår att det skall finnas en klar garanti för att varje lärare som undervisar på högstadiet skall ha fått utbildning under minst ett år vid högskolan. Det föreslår inte centerpartiet. Vi har dessutom föreslagit att dessa lärare skall ha möjlighet att fördjupa sina kunskaper och att vi skall underlätta det, så att de också kan undervisa på grundskolans högstadium, efter att ha fått utbildning i ett ämne i 1,5 år.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Lärarutbildning
för grundskolan
m. m.*

utbildningen att också skaffa sig behörighet för gymnasieskolan. Det finns i praktiken inga skillnader mellan folkpartiet och majoriteten på denna punkt.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Läro-
utbildning
för grundskolan
m. m.*

Anf. 15 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Larz Johansson och Georg Andersson har på ett mycket klart och redigt sätt redogjort för detta betänkandes innehåll och dess detaljer, så jag skall inte gå in närmare på det.

Waterloo – var det ABBA eller Napoleon som var där först, frågar Per Unckel. Var det Wellington eller preussarna som var där före Napoleon? Var det inte så att Wellington slogs söder om Waterloo? Så det var inget slag vid Waterloo. Får man tro vissa teorier om reinkarnation, herr talman, kan det mycket väl vara så att ABBA var där först. Det är inte så enkelt här i världen. Per Unckel.

Herr talman! Den debatt som förts i samband med regeringens förslag till ny läro-utbildning för grundskolan har till stor del präglats av målandet av en viss potentat på väggen. Drar man ut den negativistiska kritiken till sin yttersta spets och konsekvens, skulle det beslut vi här i dag kommer att fatta om en ny läro-utbildning för grundskolan helt sakna sans och vett.

Det har t. ex. från moderat sida, i olika debatter ute i landet, sagts att om man kommer i *regeringsställning* skall man "riva upp hela rasket". Vad är då detta rask?

Såvitt jag förstår måste det vara motsatsen till det moderata förslaget och reservationen som bifogats det betänkande vi nu behandlar. Tydligt skall förslaget uppfattas som principiellt.

Låt oss då göra det experimentet att vi gör en motsats av den första delen av moderaternas s. k. principiella reservation, nr 1. Då skulle majoritetens förslag och det beslut riksdagen kommer att fatta senare i dag låta ungefär så här:

"Läraren är en meningslös länk mellan eleven och det kunskapsarv som har byggts upp under generationer. Det gör lärarens roll *ansvarslös*. Läro-utbildningen är ett av de oviktigaste medlen för att säkerställa att skolan förmår motsvara de förväntningar som ställs på den.

Till kunskap finns genvägar. Den kan hämtas från slutet. En oföränderlig värld minskar behovet av att lära sig det ändå absolut föränderliga. Kunskap om grunderna är onödiga för att senare kunna lära mera.

De kunskaper och färdigheter eleverna behöver måste förmedlas inom en lös struktur. Sker inte detta blir undervisningen begriplig. Obegriplighet är i sin tur en förutsättning för varaktig kunskap. Strukturerad inläring blir ytlig och obeständig. Det är inte av detta skäl de enskilda ämnena behövs."

Jag slutar min motsatsläsning av den moderata principiella reservationen här. Att just läsa den moderata reservationen på detta motsatta sätt kan vara ett sätt att få fram graden av sans i denna. Var och en får avgöra denna grad.

Herr talman! Införandet av en sammanhållen grundskola har varit ett av de krav på utbildningens område som historiskt sett kännetecknat svensk arbetarrörelse. Det kommunistiska partiet har stött dessa strävanden. Vår utgångspunkt har varit att det kapitalistiska samhällets orättvisor och

klasskillnader slår igenom även på utbildningspolitikens område. Detta innebär bl. a. att vad som i dag på många håll uppfattas som brister i skolans verksamhet i själva verket till stor del inte är annat än konsekvenser av just det förhållandet att vi har att göra med en skola i ett klassamhälle. Det innebär emellertid inte att varje förändring är meningslös eller endast utgör ett fördöljande av verkligheten.

Ett medel för att lyfta fram verkligheten i ett ljus av möjlig förändring är läroarutbildningen. Här kommer frågan om baskunskaper och basfärdigheter in i skolans undervisning. Vpk menar att ämnesövergripande baskunskaper och ämnesanknutna basfärdigheter inom skolans undervisning och i läroarutbildning är viktiga. Märk väl att vi gör den distinktionen att baskunskaper skall vara ämnesövergripande och basfärdigheter ser vi som naturligt ämnesanknutna. Vi tar däremot avstånd från ett basfärdighetsbegrepp som koncentrerats kring ämnen som läsning, skrivning och räkning.

Diskussion om basfärdigheterna har enligt vår uppfattning präglats av en alltför defensiv hållning. Under de nio år alla barn skall vistas i skolan borde det vara möjligt att förmedla färdigheter och kunskaper i betydligt rikare omfattning än vad som nu är fallet. Varken vetenskapliga, ekonomiska eller sociala skäl talar mot tanken att det är möjligt och rimligt att avsevärt höja kvaliteten i skolarbetet. Den defensiva hållningen, som till sin konsekvens får att vissa elevgrupper i stort sett får hålla till godo med elementär träning och i övrigt erbjuds sysselsättningsterapi, måste brytas. Annars får dessa elever lära sig just det att de inte kan lära sig någonting. Den nödvändiga kvalitetshöjningen måste gälla framför allt de ämnesområden och det innehåll som knyter an till dessa elevgruppers levnadsförhållanden och historiska uppgifter.

Läroarutbildningen skall alltså bidra till att skolan erbjuder teoretiskt hållbara och vetenskapligt grundade förklaringar till de olika förhållanden som elever möter utanför skolan. En läroarutbildning skall med andra ord bidra till att vidareutveckla och förmedla kunskap för analys och förståelse av världen och samhället.

Kunskapsstoffet i läroarutbildningen och i skolans undervisning får alltså inte reduceras till basfärdigheter som fritt svävande öar i ett universum. Kunskapsinnehållet skall kunna omvandlas i progressiv riktning, och vetandet skall kunna ökas.

Läroarnas utbildning spelar en roll för skolan och elevernas möjlighet till kunskapsinhämtande och kunskapsbehandling i och utanför skolan. Detta ställer krav på både teoretiska och praktiska avsnitt i läroarutbildningen.

Att arbeta med barn och ungdomar kräver stor varsamhet och kunskap. Det är inget fixt och färdigt material man handskas med. Det är människor i snabb utveckling – en utveckling vars form och grad betingas av många faktorer. Ur sitt eget liv, dess status i dåtid och nutid, hämtar också den unga människan sin erfarenhet. Det är i denna mylla kunskap kan få sin näring och bära frukt.

Det finns i dag i Sverige en rörelse som kallar sig kunskapsrörelsen. Den är till vissa delar väldigt falsk. Den går till storms mot vad man kallar för

flummighet i skolan, och den värnar om kunskap. Vem är det som inte värnar om kunskap? Men kunskapen kan ju inte stå isolerad. Kunskapen och dess värde – om man har kunskap eller inte – beror ju på vilket bildningsideal som gäller. Här har denna rörelse klara brister. Bildningsprocessen hos människan kan vara livslång, om sanningen får upptäckas genom erfarenhet och livsbetingelser. Om sanningen får bekräftas och utvecklas, så kan sinnlig kunskap utvecklas aktivt till rationell kunskap.

Jag tycker, fru talman, att det här förslaget kan anses vara ett steg i den riktningen. Vi får som ansvariga utbildningspolitiker tillfälle att återkomma mer i detalj och mera konkret till förslaget om ny läroarutbildning i grundskolan. På den punkten bl. a. har utskottet tillstyrkt vpk:s förslag, och jag vill för min del medverka till att det blir en bra utbildning för lärare i grundskolan.

Mot denna bakgrund har vi från vpk:s sida valt att inta en konstruktiv kritisk hållning till regeringens proposition och ställt oss bakom det förslag som nu behandlas. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkande 1984/85:31.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 16 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Vad är en bra lärare? Det är den frågan som dagens debatt ytterst handlar om. En bra lärare har goda kunskaper i de ämnen han eller hon undervisar i.

En bra lärare vet också vilka delar av de olika ämnena som är relevant kunskap i olika årskurser. Han eller hon vet också *hur* man förmedlar kunskaper till barn och ungdomar i olika åldrar.

En bra lärare har vidare förmåga att se till att eleverna förstår och verkligen tillägnar sig kunskaper. Han eller hon har förståelse för barns utveckling och förutsättningarna för inläring.

En bra lärare förstår barn med särskilda problem och behov. Han eller hon har förmåga att se till att även sådana barn tillägnar sig de kunskaper som alla har rätt till och behov av.

En bra lärare har lust och intresse för att arbeta med barn och ungdomar. Han eller hon har också sådana personliga egenskaper som gör honom eller henne lämplig för läraryrket.

Sådana personliga egenskaper kan man dess värre inte skaffa sig genom utbildning, oavsett dess längd eller innehåll. Men det är utbildningen som ska ge de kunskaper och färdigheter som krävs för att skapa bästa möjliga kompetens för läraryrket, genom en lämplig kombination av ämnesteorier, pedagogik, metodik och praktik.

Varför behöver då läroarutbildningen reformeras?

Det finns två huvudsakliga skäl för detta. För det första behövs en förstärkning av utbildningens kvalitet. För det andra är det naturligt att reformbesluten om grundskolan också följs upp i fråga om utbildningen av lärare.

Fru talman! Det finns en viktig tradition i svensk utbildningspolitik, att stora beslut inom skolans område fattas med en bred parlamentarisk förankring. Förändringar inom utbildningsområdet tar ofta lång tid att genomföra. Deras räckvidd är mycket långsiktig. Det är nödvändigt att alla som berörs får klara besked om vilka spelregler som kommer att gälla och om att dessa spelregler ligger fast.

Det är med tillfredsställelse man nu kan konstatera att reformeringen av läroutbildningen för grundskolan fullföljer den goda traditionen.

Den breda förankringen av reformen i riksdagen som uppnåtts trots en mycket högröstad debatt, där allt har gjorts för att smutskasta förslaget till ny läroutbildning, är jag väldigt glad för.

Det är beklagligt att moderaterna valt att falla in i denna slentrianmässiga kritik. Men detta är man ändå ganska vad vid i utbildningsdebatten och här i riksdagen. Mera förvånande – och trist – är att folkpartiet övergivit sina traditioner på skolpolitikens område och nu gör gemensam sak med moderaterna.

I sak innebär det förslag till beslut som utbildningsutskottets majoritet förelägger riksdagen en mycket betydande förstärkning av läroutbildningens kvalitet. I sak innebär det också att vi mer än två decennier efter grundskolereformen äntligen får en läroutbildning som är anpassad till grundskolans egna behov.

Utrymmet för ämnesstudier för lärare i de tidigare årskurserna mer än fördubblas. Dessutom öppnas möjligheter till fördjupning och specialisering som hittills saknats. För lärare i de senare årskurserna blir utrymmet för ämnesstudier större än för de nuvarande ämneslärarna.

Vi får lärare som är bättre förberedda att undervisa i svenska och matematik i de lägre årskurserna. Därmed får vi förutsättningar att lösa de problem med otillräckliga kunskaper i dessa ämnen på lägstadiet och mellanstadiet som vi kunnat observera en tid. De problem med kunskapsnivån i matematik vid övergången till högstadiet som påvisats inom IEA-projektet kommer nu att kunna åtgärdas.

Vi får lärare som kan följa eleverna under längre tid än tre år. Detta ger möjlighet att anpassa undervisningen till de enskilda elevernas utvecklingsnivå.

Förutsättningar skapas för en mindre splittrad arbetssituation på högstadiet, för både lärare och elever. Relationerna mellan elev och lärare kommer att bli stabilaré. Den oro som är ett av högstadiets problem kan minska.

Vi får en läroutbildning som skapar förutsättningar för en mera flexibel tjänsteorganisation för lärarna. Detta ger bättre möjligheter att även för skolor i glesbygden och andra små skolor möta de problem som ett sviktande elevunderlag skapar.

Genom dessa förändringar i läroutbildningen får vi – enligt min mening – en god yrkesutbildning, avpassad för den moderna grundskolan, och därmed lärare som är bättre förberedda för sin viktiga yrkesroll.

Fru talman! Jag vill nu ta upp några av de invändningar som rests mot propositionen och mot utskottsmajoriteten. De rör dels den dubbla behörig-

heten för grundskolans högstadium och gymnasieskolan, dels frågan om ämneskombinationerna för lärare i de senare årskurserna i grundskolan.

Moderaterna, liksom folkpartiet, betonar mycket starkt sambandet mellan högstadiet och gymnasieskolan. Detta är enligt dem ett skäl för att bibehålla den dubbla behörigheten.

Enligt min mening bortser de i sitt resonemang från flera väsentliga fakta.

För det första har vi i dag problem i övergången till gymnasieskolan. Dessa problem behandlade jag utförligt i fjolårets proposition om gymnasieskola i utveckling. Det faktum att vi i dag har ämneslärare med dubbel behörighet har alltså inte utgjort någon garanti för att man skall slippa dessa problem. I stället måste alla lärare skaffa sig ökad kunskap om den skolform som de inte arbetar i.

För det andra bortser moderaterna och folkpartiet från att gymnasieskolan inte bara utgörs av teoretiska linjer där ämneslärare dominerar. Samband med de yrkesinriktade gymnasielinjerna skapas inte genom ämneslärare som har dubbel behörighet.

För det tredje är sambanden med gymnasieskolan inget som helst skäl för att ytterligare bredda och fördjupa det "dike" mellan mellanstadiet och högstadiet som redan nu är för stort.

Nödvändigheten av den dubbla behörigheten kan inte härledas ur skolans behov, men väl ur traditionen; uppdelningen mellan den gamla folkskolan och realskolan konserveras inom grundskolans ram.

Att läroarbuddningen för grundskolan skiljs från gymnasieläroarbuddningen öppnar nya möjligheter att förstärka den sistnämnda. Ämneskombinationerna i läroarbuddningen för gymnasieskolan kan nu anpassas till denna skolform och dess behov. Utrymme skapas därmed för ökat ämnesdjup.

Den fråga som större delen av diskussionen kring förslaget till ny läroarbuddning kretsar kring gäller ämneskombinationerna i inriktningarna mot naturorienterande resp. samhällsorienterande ämnen för de senare årskurserna.

Låt mig först konstatera att skillnaden i sak mellan majoriteten och reservationerna är om det skall vara möjligt att kombinera fyra ämnen eller tre. Moderaterna och folkpartiet kan tänka sig en läroarbuddning för högstadiet med tre ämnen om vardera 40 poäng. Utskottsmajoriteten vill därutöver tillföra ett fjärde ämne, i vilket då skulle krävas 20 poäng. När man blåser upp den här skillnaden till den storlek som man försöker göra i debatten, har det väldigt litet med verkligheten att göra.

Friheten för den enskilde studerande att själv bestämma sin ämneskombination är ett annat återkommande tema. Det låter ju fint, men problemet är att de som utbildas till lärare skall ha jobb efter utbildningen. Då måste ämneskombinationerna i läroarbuddningen ha ett samband med hur tjänsterna ser ut ute i skolorna.

Det är bristen på ett sådant samband som leder till vad som ibland kallas "kvackning", det vill säga att utbildningen has om hand av obehöriga lärare, någonting som naturligtvis inte är bra. Det är viktigt att vi försöker åstadkomma en ändring på den punkten.

Ett minimikrav för en ny läroarbldning bör vara, anser jag, att den skall utformas med hänsyn till vilka ämneskombinationer som skolan faktiskt behöver.

De problem och den oro som den splittrade arbetsituationen på högstadiet för med sig beör inte moderaterna med ett ord. De vill tvärtom ytterligare öka ämnessplittringen, som orsakar så mycket av dagens problem. Antalet lärare kring den enskilde eleven skulle med moderaternas förslag öka i stället för att minska.

Fru talman! Naturligtvis finns det alltid olika åsikter om vad som är lämpligast i fråga om balansen mellan olika delar av en utbildning, kombinationer av ämnen, längd på utbildningen, osv. Men skillnaderna i åsikter borde kunna diskuteras sakligt och nyanserat. I fråga om läroarbldningen är skillnaderna i sak faktiskt av den storleksordningen att den upphetsade debatt som förs, särskilt i massmedia, är obegräplig.

Per Unckel åberopar gärna som stöd för sin uppfattning diverse protester som riktats mot propositionen i form av artiklar, upprop osv. Jag vill bara göra den kommentaren till alla de protesterna att när man tar del av dem finner man att den bild av propositionen som utmålats har mycket litet att göra med vad som verkligen står i propositionen.

Ett annat konstaterande som jag gör är att många av de mycket högröstade kritikerna inte ens brytt sig om att läsa förslaget. Vad de argumenterar emot är alltså en falsk bild av förslaget, och då kan de naturligtvis ägna sig åt en mycket hårdför kritik.

Jag har länge trott att debatter av den typen framför allt skulle föras i massmedia och att vi i riksdagen, när vi skall fatta beslut, skulle hålla oss till saktigheten. Men tyvärr har Per Unckel i dag fört vidare denna ytliga och slagordsmässiga debatt. Jag tycker att det rimmar mycket illa med de honnörord som Per Unckel och andra gärna använder, nämligen kvaliteten, kunskap, fördjupning osv.

Man kan alltså lätt få intrycket av retoriken i debatten att det handlar om mycket stora åsiktsskillnader, men det är inte så, i varje fall inte här i riksdagen. Men moderaterna och folkpartiet har tydligen ett väldigt stort behov av att göra läroarbldningen till en stridsfråga.

För min del vill jag konstatera att den proposition jag signerat på alla principiellt viktiga punkter har vunnit bred anslutning i utbildningsutskottet. På en väsentlig punkt har utskottet gjort en annan bedömning än den jag gjorde i propositionen, nämligen i fråga om längden på inriktningarna mot samhällsorienterande resp. naturorienterande ämnen för de senare årskurserna. Där har utskottsmajoriteten ökat på utbildningens längd med 20 poäng till 180.

Självfallet är det en fördel för utbildningens kvalitet om det blir utrymme för 40 poäng i tre ämnen i stället för i två. Men problemet är att den extra terminen inte är gratis. Den måste finansieras, som alla andra förlängningar av utbildningslinjer. Önskemålen om sådana förlängningar är många inom högskolan.

Varje förlängning innebär att utrymmet för andra satsningar i högskolan

minskar. I dag vill jag på denna punkt bara konstatera att utskottet med varm hand överlätit frågan om finansieringen till regeringen.

Också vad gäller fortbildning av nu yrkesverksamma lärare har utskottet gjort en markering. I huvudsak delar jag utskottets mening att det behövs en fortbildningsplan. Men också här är tyvärr finansieringen bortglömd, och här kommer det att gälla mycket stora summor.

Fru talman! Den breda uppslutning som nu finns kring reformerad lärarutbildning är jag mycket glad för. Redan 1974 skrev jag direktiv till lärarutbildningsutredningen, dvs. för elva år sedan. Och jag har sedan dess mycket nära följt frågan. Jag känner i dag mycket stor tillfredsställelse över att beslut nu kommer att fattas om en ny lärarutbildning för grundskolan.

Anf. 17 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Utbildningsministern avslutade sitt anförande med att uttala sin glädje över att det arbete hon igångsatte med en ny lärarutbildning på 1970-talet nu är på väg att fullbordas. Jag vågar påstå att det finns en och annan, både i och utanför denna kammare, som inte är fullt så förtjust över utbildningsministerns framgångar i detta hänseende.

Lena Hjelm-Wallén understryker att det finns en tradition av politisk enighet kring större utbildningspolitiska förändringar. Sedan gör hon det viktiga tillägget "i riksdagen".

Jag använde en stor del av mitt inledningsanförande till att peka på att enigheten i det svenska samhället om det förslag utbildningsministern fört fram till riksdagen inte är lika påfallande som den är här i dag mellan socialdemokraterna, centern och vpk. Utbildningsministerns svar till alla dem som kritiserat hennes förslag blir nu: De har missuppfattat vad jag säger.

Grattis Jan Myrdal – du kan inte läsa innantill! Grattis Svenska akademins ständige sekreterare – du förstår inte vad du läser! Grattis Nils Lundgren, socialdemokratisk professor – du begriper inte utbildningspolitik!

Detta kan inte Lena Hjelm-Wallén mena – att alla kritiker, som säger att det förslag vi nu debatterar kommer att innebära sämre ämneskunskaper för framtidens elever, har antingen missuppfattat eller inte begripit vad de läst! Folk utanför denna kammare är väl så förnuftiga som människorna i den, utbildningsministern. Jag tror att det svenska skolsystemet hade mått väl av om vi som jobbat med politik under de senaste årtiondena hade lyssnat mera på dem som från utsidan varit beredda att kritisera de utbildningsreformer som vi här på insidan genomfört. Det hade varit bra om vi lyssnat mera till intellektuella, till elever, till föräldrar och till alldeles vanliga lärare, som långt tidigare än Sveriges riksdag insett vart den svenska skolan är på väg.

Så till detta med ämneskombinationerna. Lena Hjelm-Wallén visade i sin diskussion om ämneskombinationerna att hon inte förstått vari skillnaden mellan moderaterna och socialdemokraterna ligger.

Vi vill inte ha en totalintegrerad högstadielärarutbildning. Vi vill att de lärare som skall undervisa på högstadiet skall få utbildning i de ämnen de senare skall undervisa i. De får då välja själva hur många ämnen de vill undervisa i och därmed hur många ämnen de skall utbildas i för att bli kompetenta.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Lärarutbildning
för grundskolan
m. m.*

Utbildningsministerns utgångspunkt är att vi skall ha en totalintegrerad lärarutbildning därför att lärarna i skolan skall undervisa i block. Det skall finnas, som hon säger, ett samband mellan tjänsternas konstruktion och lärarutbildningens utformning.

Vad är det för fel, utbildningsministern, med att ge lärarna möjlighet att utbilda sig i det de faktiskt vill undervisa i utan pekpinnar från lärarutbildare eller från Sveriges riksdag?

Anf. 18 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! Jag vill tacka utbildningsministern för hennes omdömen om folkpartiets förslag. Förvånande och trist, sade utbildningsministern. Jag hade blivit djupt bekymrad om Sveriges nuvarande utbildningsminister inte hade varit kritisk mot folkpartiets förslag. Sanningen är ju den att det under de tre år som Lena Hjelm-Wallén har haft ansvaret för svensk högskolepolitik – det här är ju också en del av högskolepolitiken – funnits rader av exempel på förslag som har gått åt alldeles fel håll och som angripit kvaliteten i stället för att förstärka den. Jag skall gärna vid ett annat tillfälle ta upp en rad exempel på detta. Tack och lov har vi i fråga efter fråga tidigare i riksdagen kunnat korrigera de illa genomtänkta förslag som har lagts fram.

Sedan, fru talman, tycker jag att socialdemokraterna måste bestämma sig för någon form av strategi i denna debatt – i helhetens intresse. Ena stunden står utbildningsutskottets ordförande här i talarstolen och säger att folkpartiet sviker grundskolan. Så säger utbildningsministern att vårt förslag är trist och förvånande och t. o. m. går längre. Detta säger man ena gången. Nästa gång är utbildningsministerns budskap att skillnaderna egentligen inte alls är så stora. Debatten har varit alldeles felaktig, man har förstorat skillnaderna.

Hur är det nu, fru utbildningsminister, är det stora skillnader eller inte? Är det en eländig politik som vi för genom att vi vågar ha ett eget förslag som vi går fram med? Bestäm er nu för en strategi, så blir det lättare att diskutera. Sanningen är ju den, fru talman, att vårt förslag innebär en kraftigare satsning på utbildningens kvalitet. Vårt förslag innebär en garanti för att den som står i katedern på grundskolans högstadium också har fått en utbildning under minst ett år i undervisningsämnet. Tänk, fru utbildningsminister, jag tror faktiskt att det är precis detta som en klar majoritet av svenska folket, lärare och elever, tycker är rimligt. Jag vågar påstå att de tycker att det är för litet med en termins utbildning i det ämne som man skall undervisa i.

Vi har haft en sky av vittnen inför utbildningsutskottet, erfarna universitetslärare, historielärare och många andra, som har understrukt just detta för oss. Då blir min fråga till utbildningsministern: Vad är det för fel på principen att man skall ha läst ett undervisningsämne minst ett år innan man undervisar i det? Vad är det för fel på vårt förslag att också stimulera till fördjupning, så att man kan läsa ett ämne i ett och ett halvt år? Och vad är det för fel på vårt förslag, som innebär att det blir lättare att få gymnasiebehörighet?

Fru talman! Det här är inga reaktionära förslag. Det är förslag som siktar till en förstärkning av utbildningskvaliteten. Jag vill påstå att det i dessa

viktiga hänseenden är, i motsats till vad utbildningsministern nyss sade, viktiga skillnader mellan folkpartiets förslag och socialdemokraternas förslag.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

Anf. 19 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Det som är fel på folkpartiets förslag är inte enskildheterna, som Jörgen Ullenhag tar upp i sitt anförande när han talar om folkpartiets förslag. Det som jag tycker är så trist är generaliseringarna i kritiken vad gäller propositionen. När jag tittar på förslagen och jämför dem ser jag att det faktiskt inte är särskilt mycket som skiljer mellan det folkpartiet säger och det vi nu har att fatta beslut om.

Det Per Unckel säger om hur lärarutbildningen skall byggas upp är ganska avslöjande. Man skall inte bry sig om sambandet mellan tjänsteorganisation och lärarutbildning. Jag trodde att det är yrkesutbildning för lärare som vi diskuterar i dag. Det är detta som har varit utgångspunkten för propositionen. En sådan yrkesutbildning handlar inte bara om enskilda ämnen, utan den handlar också om hur ämnesstudierna – metodik, pedagogik, praktik – kan stödja varandra, så att man får en lärarkompetens som passar för dagens grundskola.

Det som särskilt mycket har upptagit dem som varit uppe i talarstolen är det s. k. blocktänkandet: Det är ganska typiskt för debatten hur den kritiken är utformad. Orden "block", "blockläsning" etc. finns över huvud taget inte i propositionen. Vad jag gör i lärarutbildningspropositionen är att jag följer upp beslut som riksdagen tidigare fattat när det gäller möjligheter till såväl ämnesanknuten som ämnesövergripande undervisning.

Med de beslut som riksdagen har fattat menar jag läroplansreformen 1979. Den folkpartistiska skolministern Birgit Rodhe svarade för en mycket tydlig rekommendation om ämnesövergripande undervisning som något som var bra och av värde. Britt Mogård, den moderata skolministern, följde lojalt upp läroplansbeslutet genom den nya läroplanen 1980 och skrev mål och huvudmoment som var gemensamma för naturorienterade resp. samhällsorienterade ämnen.

Den centerpartistiska skolministern, Ulla Tillander, gick ett steg vidare och införde de omdiskuterade blockbetygen, något som vi senare ändrade på, eftersom vi tyckte att det var en alltför hård tolkning av tidigare riksdagsbeslut.

Jag tycker att det är en självklarhet att en lärarutbildning måste utformas utifrån de beslut om skolan som tidigare har fattats. När det gäller de ämnesövergripande arbetssättet i skolan har detta alltså slagits fast som något som är av värde för skolan. Då är det inte underligt om jag genom mitt förslag vill underlätta detta. I folkpartiets proposition om läroplanen sades att det ämnesövergripande arbetssättet skulle underlättas genom fortbildning, läromedelsutveckling och kommentarmaterial från skolöverstyrelsen. Varför skulle jag inte få underlätta detta arbetssätt genom förändringar i lärarutbildningen? Det är en ganska underlig situation att man inte skall få följa upp riksdagsbeslut.

*Lärarutbildning
för grundskolan
m. m.*

Att det blir så underligt beror på att man ger en falsk varubeteckning när det gäller vad det är fråga om. Man ältar detta med blockläsande. Jag vill göra klart att detta att lärare utbildas i samhällsorienterande resp. naturorienterande ämnen inte innebär att man ständigt måste undervisa samlat i de fyra ämnena. Det går med den utbildningen att undervisa såväl ämnesanknutet som ämnesövergripande. Här har reservanterna på ett mycket märkligt sätt blandat ihop saker och ting.

Moderaternas hållning är konsekvent. De reserverade sig på den här punkten år 1979, när beslutet om läroplansförändringarna fattades. Men folkpartiet har nu bytt ståndpunkt och gör gemensam sak med moderaterna, inte med resten av riksdagens partier.

Jag vill, fru talman, göra klart att det riksdagen i dag har att fatta beslut om är en lärarutbildning som kommer att ge de framtida lärarna bättre kunskaper och en mer lämplig lärarkompetens för grundskolans behov. Det är beklagligt att debatten måste grunda sig på så många osakligheter. Jag håller fullständigt med Jörgen Ullenhag när han säger att det tyvärr förekommer en hel del övertoner i den här debatten.

Anf. 20 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Några snabba slutkommentarer i den här debatten.

Den första kommentaren har att göra med en fråga som jag diskuterade tidigare med Georg Andersson, men där jag inte fick något besked från honom om hans uppfattning. Den handlar om vad regeringen och socialdemokratin egentligen har för motiv för att genomföra en utbildning som två tredjedelar av grundskolelärarna aldrig någonsin kommer att använda. Vi vet nämligen att skolorna ser ut som de gör och sannolikt kommer att fortsätta att göra det under överblickbar framtid, dvs. att låg- och mellanstadierna ligger ihop medan högstadierna ligger för sig. Det innebär att låg- och mellanstadielärares utbildning kommer att inrymma moment som de med till visshet gränsande sannolikhet av skolorganisatoriska skäl inte har någon nytta av. På samma sätt kommer det att vara med de högstadielärare – förlåt uttrycket – som i teorin skall börja undervisa fr. o. m. årskurs 4.

Min andra kommentar hänger samman med det blocktänkande som utbildningsministern i sitt senaste inlägg talade om. Med den repliken som utgångspunkt kan man fråga sig om utbildningsministern aldrig har varit utomlands. Har utbildningsministern inte tagit del av de tendenser som finns i de länder som – innan socialdemokraterna kom på idéerna om blockundervisning i Sverige – redan hade prövat blockundervisning? I dessa länder säger man nu att det nog inte var speciellt förnuftigt tänkt. Men det verkar som om socialdemokratin importerar allt dåligt, som om inte några erfarenheter funnits att lägga till det ideologiska tänkandet.

Lärartjänsterna skall enligt min mening byggas upp med utgångspunkt dels i skolans krav, dels i individernas krav. Önskemålen och behoven skiftar från skola till skola och från individ till individ. Det finns inga schabloniserade tjänster, och det finns inga schabloniserade personliga intressen. Det är med denna utgångspunkt vi moderater hävdar att den bästa garantin för att

läro-utbildningen ändå blir bra kvalitativt sett är att lyssna till vad varje enskild läro-student faktiskt vill ha. Vi frågar oss med vilken rätt regeringen anser sig kunna säga att naturvetenskapliga ämnen inte hänger ihop med geografi. Regeringen säger nämligen att naturvetenskapliga ämnen bara hänger ihop med sig själva. Med vilken rätt säger regeringen vidare att humanistiska ämnen inte hänger ihop med teknik? Ett av de stora diskussionsämnen bland intellektuella i det svenska samhället i dag är ju att teknik och humaniora tvärtom bör kopplas närmare varandra. Med vilken rätt anser sig regeringen till slut kunna hävda att svenska och historia i framtiden inte skall ha någonting med varandra att göra?

Bland alla de uppvaktningar som utbildningsutskottet har haft under den senaste månaden kom en av de mer imponerande från de ekonomisk-historiska och historiska institutionerna vid landets universitet och högskolor. En lång lista över professorer, universitetslektorer och akademiska lärare i övrigt säger: För Guds skull, bryt inte sambandet mellan historia och svenska! Har de också missuppfattat regeringens läro-utbildningsförslag? Kanske inte heller de har läst propositionen, eller också förstår de inte vad det är de läser, dessa arma professorer.

Jag tror att regeringen har hamnat i alldeles galen tunna. Jag tror att regeringen för tidigt låst sig när det gällde att försöka genomföra idéer, som en gång framkläckts av Sveriges läro-förbund och Hans Hellers. Lena Hjelm-Wallén, som en gång i tiden var ansvarig för direktiven till LUT, känner sig nu tvingad att genomföra någonting som all erfarenhet visar har passerats av verkligheten.

Fru talman! Jag konstaterar att regeringen och moderaterna inte kommer att bli ense i den debatt som vi avhåller i dag. Till slut handlar därför avgörandet om vem som har rätt i debatten oss emellan om trovärdighet. Vem tror man kort och gott bäst främjar kunskap och bildning, Lena Hjelm-Wallén eller svenska akademiens ständige sekreterare?

Anf. 21 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Fru talman! I sitt senaste inlägg sade utbildningsministern att folkpartiet har bytt ståndpunkt sedan man fattade beslut om läroplanen. Då vill jag fråga utbildningsministern: På vilket sätt har vi bytt ståndpunkt? Det finns ingenting i läroplansbeslutet som säger att läro-utbildningen skall se ut på ett visst bestämt sätt. Om det finns så visa den passus där det står, utbildningsministern. Sanningen är att det inte finns någonting i läroplansbeslutet som strider mot det förslag som folkpartiet har lagt fram. Tvärtom stämmer vårt läro-utbildningsförslag väl överens med de grundläggande intentionerna i läroplansbeslutet. Genom detta beslut lyfter man åter fram kunskaperna i centrum. Där sägs att man får ge läxor och ställa krav och att skolan har ett ansvar för alla elever. Det är i linje med detta som vi har lagt fram vårt förslag.

Tala nu om i den här debatten, innan vi skiljs åt, på vilket sätt vi skulle ha bytt ståndpunkt. Vad finns i läroplansbeslutet som vi är bundna av?

Tidigare i den offentliga debatten har utbildningsministern felaktigt

påstått att Lärarnas riksförbund gick emot läroplansbeslutet. Detta har förbundet bemött och sagt att det var alldeles fel. Nu försöker utbildningsministern i den här debatten komma med en annan felaktighet genom att säga att folkpartiet har bytt ståndpunkt.

Jag blir inte riktigt klok på vad utbildningsministern egentligen menar. Jag framhöll att socialdemokraterna å ena sidan påstår att det inte är så stora skillnader men å andra sidan beskriver folkpartiets alternativ som ett eländes elände och ett attentat mot grundskolan. I sitt senaste inlägg sade utbildningsministern ungefär så här: Det är inget fel på enskildheterna i folkpartiets förslag.

Vad är det då som är fel, utbildningsministern?

Jag har fortfarande inte av utbildningsministern fått svar på min grundläggande fråga: Vad är det för fel på principen att varje lärare på grundskolans högstadium vid universitet eller högskola skall ha läst sitt undervisningsämne under minst ett år? Och vad är det för fel på principen att öppna möjligheter och stimulera till att man också kan läsa ett ämne i ett och ett halvt år? Vad är det för fel i att behålla sambandet med gymnasieskolan?

Vi har som enda parti klart angivit hur vi tycker att gymnasieläro-utbildningen skall se ut. Om man undervisar på gymnasieskolan, anser vi att man skall ha läst varje ämne vid universitet eller högskola ett och ett halvt eller två år.

Om man har ambitionen att slå vakt om fördjupning, är det klart att man inte kan låta de blivande lärarna läsa hur många ämnen som helst. Vi har gjort det valet att det då är rimligare att läsa tre ämnen men att se till att dessa läses ordentligt. Jag tror, som jag sade i mitt tidigare inlägg, att detta är precis vad en klar majoritet av Sveriges föräldrar och lärare tycker.

Anf. 22 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Låt mig först slå fast att alla skolpolitiker, alla skolintresserade självfallet vill att skolan skall ge kunskap och att alla barn skall tillägna sig så mycket kunskap som möjligt under sin skoltid. Sedan är då frågan hur man lägger upp läro-utbildningen för att detta skall bli möjligt.

I majoritetens förslag finns i kombinationerna samhällsorienterande ämnen och naturorienterande ämnen ämneskunskaper för 40 poäng i tre av ämnena och 20 poäng i det fjärde ämnet. Folkpartiet säger att det skall räcka med 40 poäng i tre ämnen. Dessa ytterligare 20 poäng i det fjärde ämnet är alltså den stora skillnaden i två av kombinationerna i grundskolans hela utbildning och det som föranleder hela denna väldiga debatt. Då skall man samtidigt komma ihåg hur dagens verklighet ser ut. Det krävs nämligen 20 poäng i ämnen som matematik, kemi, fysik, geografi, historia. Det som nu kommer att beslutas innebär alltså en kvalitetsförstärkning och inte på någon punkt en kvalitets-sänkning.

Per Unckel undrar vilket samband ämnena har med varandra. Vi hävdar självfallet inte att ämnena inte har ett samband med varandra – men detta samband måste kunna bibehållas på ett annat sätt än genom att ämnena inordnas i en och samma kombination. Man kan ju faktiskt ordna det så att lärarna hjälps åt i läro-
lag.

Vi har konstaterat att vissa ämnen har större samband med varandra än andra, och sådana ämneskombinationer kan ju dessutom ge en lärartjänst, vilket väl inte kan vara något helt negativt. Det är ändå en yrkesutbildning för lärare vi talar om.

Med all respekt för Lars Gyllensten och andra debattörer vill jag säga att de ändå inte är särskilt sakkunniga i frågor som rör grundskolan av i dag när de uttalar sig om vilken yrkesutbildning en lärare behöver ha.

Låt mig återkomma till resonemanget om "blocktänkanidet". Jag vill då citera ur den moderata reservationen nr 3, där det sägs:

"En tvingande blockundervisning riskerar att leda till kunskapsförflackning."

Reservanterna vill naturligtvis att läsaren skall fås att tro att man i propositionen och i utskottsmajoritetens skrivning föreslår att en "tvingande blockundervisning" skall införas, vilket är en osanning. I propositionen klargör jag i stället att det behövs ett både-och vad gäller ämnesövergripande undervisning. Jag ber att få citera ur propositionen, eftersom denna fråga har varit föremål för så mycken debatt:

"Läroplanen bygger som jag nämnt på att samhällsorienterande resp. naturorienterade ämnen hålls samman för att underlätta s. k. samlad undervisning. En lärarutbildning som bygger på sådana grupper av närbesläktade ämnen innebär självfallet inte att de traditionella ämnena har förlorat sin betydelse. Uppdelningen i olika ämnen har enligt min mening stort värde för att förse eleverna med en grundläggande struktur för kunskaperna. Inte minst inom lärarutbildningen är de traditionella ämnena viktiga med hänsyn till behovet av att följa den vetenskapliga utvecklingen och av att som lärare ta i anspråk personer som har förankring i denna utveckling. Det får således varken inom skolan eller i lärarutbildningen vara frågan om ett 'antingen eller' utan det måste vara ett 'både och' när det gäller ämnesövergripande resp. ämnesanknutna inslag."

Det är alltså en falsk bild av vad som sägs i propositionen som man målar upp, och sedan sätter man i gång en enorm "fight" mot den. Det är tyvärr så att osakligheten har satts i högsätet under den diskussionen.

Läroplanen är ett medel för att förverkliga samhällets intentioner för skolan. Den kan naturligtvis också användas för att motverka förändringar och för att försvåra genomförandet av beslutade reformer. Läroplanens struktur har inneburit svårigheter för grundskolereformen att helt slå igenom. Det är därför jag nu anser det så viktigt att riksdagen fattar beslut om en ny lärarutbildning och att detta kan ske med bred majoritet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1-3 (lärarutbildning för grundskolan)

Först biträdde reservation 1 av Per Unckel m. fl. – som ställdes mot reservation 2 av Jörgen Ullenhag – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 212 röster mot 82 för reservation 1 av Per Unckel m. fl. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Läroarutbildning
för grundskolan
m. m.*

Mom. 4 (knskaper i de enskilda skolämnena)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 3 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 4 av Jörgen Ullenhag,
bifölls med acklamation.

Mom. 6 (utbildningsplan för den nya läroarutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Per Unckel m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 7 (läroarutbildning för gymnasieskolan och vuxenutbildningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 6 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 7 av Jörgen Ullenhag,
bifölls med acklamation.

Mom. 8 (behörighetskrav för tillträde till den nya läroarutbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 210 röster mot 99 för reservation 8 av Per
Unckel m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (antagning till den nya läroarutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Per Unckel m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 10 (betyg i läroarutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (handledarskap under praktiken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (plan för fortbildning av lärare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Jörgen
Ullenhag – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (läroarutbildningsorganisationen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Per Unckel
m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Fortsattes behandlingen av näringsutskottets betänkanden 1984/85:32
och 38 (forts. från prot. 159).

Anf. 23 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Näringsutskottets betänkande 32 debatterades i går. Kammaren övergår nu till att debattera näringsutskottets betänkande 38 om anslag m. m. på tilläggsbudget III inom industridepartementets område. I fråga om detta betänkande sker gemensam överläggning för samtliga punkter.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Småföretagsut-
veckling, m. m.*

Småföretagsutveckling, m. m.

Anf. 24 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande 38 behandlas frågor om anslag på tilläggsbudget III inom industridepartementets område.

De anslagsmedel som föreslås i propositionen är bl. a. avsedda att tillföras utvecklingsfonden i Göteborgs och Bohus län för att – enligt regeringens mening – vissa serviceinsatser skall bli möjliga i Uddevalla, Lysekils och Munkedals kommuner. Åtgärderna har föranletts av den aviserade varvsnedläggningen i Uddevalla.

Som framgår av de reservationer som fogats till betänkandet har vi från moderat sida rest invändningar på tre punkter.

Den första reservationen gäller regeringens förslag att riksdagen skall anslå 5 milj. kr. som ett särskilt bidrag till utvecklingsfonden i Göteborgs och Bohus län för intensifierad företagsserviceverksamhet.

Vi har nyligen här i kammaren redovisat vår principiella syn på utvecklingsfondernas verksamhet – senast den 25 april i samband med kammarens behandling av betänkandena nr 22 och 23. Med hänvisning bl. a. till denna behandling bör utvecklingsfonden i det nu aktuella fallet i första hand genom omdisponering av befintliga resurser öka sin verksamhet i Uddevallaregionen. Riksdagen bör därför enligt vår mening inte tillskjuta några ytterligare medel till utvecklingsfonden. Inom ramen för länsstyrelsens s. k. C 4-anslag kan det finnas utrymme för en del verksamhet där utvecklingsfondens kompetens utnyttjas. I reservationen påminner vi dessutom om att länsstyrelsen också avses få en engångsanvisning i den nu aktuella propositionen för utvecklingsinsatser i Uddevallaregionen.

I den andra reservationen tar vi upp regeringens förslag om att låta staten tillskjuta 60 milj. kr. till ett nybildat regionalt investmentbolag, Uddevalla Finans. Vi har i sammanhanget noterat att Svenska Varv redan har fått ett bidrag av regeringen på 30 milj. kr. för företagets andel i Uddevalla Invest. Det är i sig anmärkningsvärt att regeringen därtill använt en reservation från budgetåret 1978/79.

Vi ifrågasätter om ett investmentbolag av detta slag har förutsättningar att bli framgångsrikt. Erfarenheterna från tidigare statliga regionala investmentbolag är inte särskilt lysande – snarare avskräckande.

Nu framhåller emellertid regeringen att privata intressen skall ha ett dominerande inflytande över investmentbolaget. Det är förvisso positivt att regeringen numera har insett att ett dylikt investmentbolag drivs bättre av privata intressenter än av statliga företrädare.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Småföretagsut-
veckling, m. m.*

Med det starka inflytande över verksamheten från privata intressenter som aviseras i propositionen torde det föreslagna investmentbolaget för Uddevallaregionen ha vissa möjligheter att åstadkomma positiva resultat för sysselsättningen i regionen.

Verksamheten vid Uddevalla Invest bör kunna börja i mindre skala. Därför bör staten i nuvarande läge avstå från att tillskjuta något kapital förutom det som Svenska Varv redan har fått för ändamålet.

I den tredje reservationen tar vi upp regeringsförslaget om att riksgäldskontoret skall bemyndigas att ikläda sig det ekonomiska ansvaret för Kylfinans återstående 49-procentiga andelar i två kylfartyg.

Enligt vår mening kan det inte vara rimligt att Svenska Varv skall få full kostnadstäckning för dessa två fartygsengagemang utan ekonomiska eller andra motiv för att åstadkomma en snabb avveckling av ägarintressena.

Zenit Shipping AB:s obetydliga försäljningar utgör ett varnande exempel härvidlag. Riksdagen bör därför avvisa regeringens förslag och i stället begära förslag till en ny lösning, vilken innefattar att Svenska Varv snarast skall avveckla sitt engagemang i kylfartygen. Jag hänvisar i övrigt till de synpunkter som min moderata kollega Per Westerberg tidigare har framfört vid behandlingen av betänkandet om de statliga företagen samt vid ett par interpellationsdebatter.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de tre reservationer som har fogats vid näringsutskottets betänkande nr 38.

Anf. 25 SIVERT ANDERSSON (s):

Fru talman! I detta betänkande behandlas vissa anslag på industridepartementets område. Det är bl. a. fråga om satsningar inom Uddevallaregionen.

När det gäller reservationsanslaget på 5 milj. kr. till småföretagsutveckling föreligger en moderatreservation. Utskottsmajoriteten har dock funnit att regeringens förslag att utvecklingsfonden i Göteborgs och Bohuslän får 5 milj. kr. till särskilda insatser i Uddevallaregionen är väl motiverat. Fru talman! Jag yrkar avslag på reservation 1.

Också beträffande regeringsförslaget att staten skall bidra med 90 milj. kr. till ett regionalt investmentbolag föreligger en moderatreservation. Moderaterna vill begränsa insatsen till de 30 milj. kr. som redan finns inom Svenska Varv. Även i detta fall ställer sig utskottsmajoriteten bakom regeringens förslag.

Ändamålet med investmentbolaget är att det tillsammans med privata intressen skall medverka till att tillföra ägarkapital och kunskande till befintliga företag i regionen. Fru talman! Jag yrkar avslag på reservation 2.

I reservation 3 yrkas att förslaget om att riksgäldskontoret skall fullfölja de ekonomiska åtaganden beträffande Kylfinans som uppkom i samband med Salénkonkursen skall avslås. I stället begär moderaterna ett förslag till ny lösning.

Utskottsmajoriteten har dock ställt sig bakom regeringsförslaget, som innebär att Svenska Varv genom Kylfinans inte oskäligt skall drabbas av Salénkonkursen. Staten föreslås nu genom riksgälden få ta det ekonomiska

ansvaret, och därmed fullföljs intentionerna i det ursprungliga avtalet.

Jag yrkar avslag på reservation 3 och bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet 1984/85:38.

Anf. 26 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! Det var ett ganska kraftlöst försvar för utskottsmajoritetens ställningstaganden som Sivert Andersson presterade.

Jag vill ställa ett par frågor. Är det verkligen rimligt i dagens statsfinansiella läge, med den stora upplåning som staten bedriver, att tillföra utvecklingsfonden mera kapital?

Vi hade detta spörsmål uppe till behandling då vi diskuterade näringsutskottets betänkande nr 22, och jag vill påminna om att jag vid det tillfället påpekade att det av årsredovisningen för 1983 – det är den senaste som jag har fått i min hand – framgick att de totala tillgångar som utvecklingsfonderna i vårt land disponerar uppgår till drygt 2,2 miljarder kronor. Av redovisningen framgår att drygt 1 miljard av detta utgörs av likvida medel. Alltså är något mer än hälften av medlen placerade enligt de riktlinjer som statsmakterna har förordat.

Beträffande utvecklingsfonden i Göteborgs och Bohus län kan vi för samma period notera att årsredovisningen upptar 173,8 miljoner i totala tillgångar. Av dessa uppgår lån som är placerade i företag och objekt enligt statsmakternas intentioner till ett belopp av 68,2 miljoner kronor. De totala omsättningstillgångarna uppgår till 90,3 miljoner, alltså ett väsentligt större belopp än de placerade, varav statsmedel för omedelbar placering utgör 78 milj. kr.

Enligt vad jag har inhämtat är situationen för 1984 likartad. Det är mot denna bakgrund verkligen befogat, fru talman, att ställa frågan till Sivert Andersson om det är rimligt att tillföra ytterligare kapital till utvecklingsfonderna när årsredovisningarna ser ut som de gör.

Anf. 27 SIVERT ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag vill till Sten Svensson säga att det som har hänt i Uddevallaregionen gör att jag obetingat kan svara ja på hans fråga.

Anf. 28 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! Jag noterar att Sivert Andersson inte vill gå in på sakfrågan. Jag konstaterar också att vi har goda motiv för vår ståndpunkt i reservation 1 att utvecklingsfonderna kan göra de omdisponeringar som är erforderliga i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed avslutad.

Näringsutskottets betänkande 32

Mom. 1 (principer för statlig affärsverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 143 för reservation 1 av Tage Sundkvist m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Småföretagsut-
veckling, m. m.*

Mom. 2 (försäljning av statliga företag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Tage Sundkvist m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (domänverket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Tage Sundkvist m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (affärsverket FFV)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Tage Sundkvist m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (försäljning av tillgångar hos statens vattenfallsverk)

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 142 för reservation 5 av Tage Sundkvist m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (översyn av statens vattenfallsverks organisation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (Sveriges Investeringsbank AB)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 7 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 8 av Tage Sundkvist m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 8 (AB Göta kanalbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Tage Sundkvist m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (Zenit Shipping AB)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 14 för reservation 10 av Oswald Söderqvist.

Mom. 10

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 11 (strategi för de statliga företagen i Norrbotten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Näringsutskottets betänkande 38

Punkt 2 (småföretagsutveckling)

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 82 för reservation 1 av Staffan Burenstam Linder m. fl.

Punkt 3 (medelstillskott till ett regionalt investmentbolag i Uddevallaregionen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Staffan Burenstam Linder m. fl. – bifölls med acklamation.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

Punkt 5 (vissa frågor med anledning av avtal mellan staten och Saléninvest AB om beställning av sex kylfartyg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Staffan Burenstam Linder m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

1984/85:32 Redovisning av statsförvaltningens ADB-användning m. m. och datadelegationen (prop. 1984/85:100 delvis)

1984/85:33 Anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1985/86 (prop. 1984/85:100 delvis)

Skatteutskottets betänkanden

1984/85:63 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1984/85:64 Beskattningen av statens bostadsfinansieringsaktiebolag m. m. (prop. 1984/85:150 delvis)

1984/85:65 Skatt på annonser och reklam (prop. 1984/85:206)

1984/85:66 Godkännande av protokoll mellan Sverige och Finland om ersättning för bortfall av kommunalskatt i vissa fall. m. m. (prop. 1984/85:205)

Försvarsutskottets betänkande

1984/85:14 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kulturutskottets betänkande

1984/85:25 Ersättning till viss person

Utbildningsutskottets betänkande

1984/85:37 Kopiering av litterära och konstnärliga verk inom utbildningsväsendet (prop. 1984/85:196)

Jordbruksutskottets betänkande

1984/85:37 Uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

6 § Förenklad självdeklaration, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1984/85:60 om förenklad självdeklaration m. m. (prop. 1984/85:180).

Anf. 29 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Ingen kan bestrida att vårt skattesystem i många avseenden är utomordentligt krångligt och besvärligt. Alla möjligheter till förenkling bör därför tillvaratagas. Det har man insett länge, men förenklingarna hittills har i allmänhet varit marginella. En bra reform var dock när man häromåret slopade den särskilda självdeklarationen och kommunalskatt för juridiska personer. Å andra sidan är det knappast någon reform som så har ökat deklarationsbesvären som när begränsningen av underskottsavdragens skattemässiga värde genomfördes efter 1981 års skatteuppgörelse. T. o. m. för yrkesmän är det många gånger mycket svårt att räkna ut skatten med åtföljande problem med fyllnadsinbetalning, kvarskatteavgift m. m.

En avsevärd förenkling i själva deklarationsförfarandet är förslaget att ett stort antal personer, huvudsakligen löntagare, blott genom att skriva sitt namn godkänner att tidigare utsända kontrolluppgifter är riktiga. Det rör sig alltså inte om förtryckta uppgifter på den utsända deklarationsblanketten som man kan kontrollera riktigheten av utan man skriver mer eller mindre på in blanko.

I utredningen om den förenklade självdeklarationen var man inne på att just förtryckta uppgifterna, så att den skattskyldige lättare skulle få en överblick över sin deklaration. Ett sådant förfarande skulle emellertid ta längre tid än det som nu föreslås och medföra ett extra arbete för skattemyndigheterna, varför förslaget föll.

I detta fall har man alltså varit mera intresserad av att göra förenklingar för myndigheterna än för den enskilde skattebetalaren, och detta är självfallet inte godtagbart. Förkomna kontrolluppgifter och andra eventuella fel kommer att kunna upptäckas på ett långt senare stadium och detta blir självfallet svårt att rätta till.

Från moderat sida föreslår vi att regeringen återkommer till riksdagen med ett nytt förslag, där alla möjligheter att förenkla deklarationsblanketten tillvaratas. Bl. a. kan man tänka sig ett ökat inslag av förtryckning på blanketterna. I väntan härpå bör tills vidare det gamla systemet bibehållas.

För att man skall nå så många som möjligt med den förenklade självdeklarationen föreslås i propositionen att schablonavdraget under

inkomst av tjänst höjs från nuvarande 1 000 kr. till 3 000 kr. Vi godtar inte detta, eftersom det strider mot principen att skatt skall tas ut efter bärkraft. Systemet kommer att gynna dem som har nära till jobbet och tillgång till relativt billiga kollektiva kommunikationsmedel och missgynna egenföretagare, långpendlare och glesbygdsbor. Dessutom missgynnas den familj som bara har en inkomst i jämförelse med tvåinkomsttagarfamiljen. Detta är särskilt anmärkningsvärt och oacceptabelt, eftersom eninkomsttagarfamiljen redan med nuvarande skatteregler är avsevärt missgynnad.

Höjningen av schablonavdraget är dessutom utomordentligt kostsam – över 3 miljarder kronor. Största delen av den kakan – ca 2 miljarder kronor – får kommuner och landsting betala i form av minskade skatteintäkter. För staten beräknas skattebortfallet bli drygt 1,1 miljard.

För att finansiera detta bortfall tar regeringen till ordentligt och föreslår att den sista delen av det kvarvarande inflationsskyddet i den statliga inkomstskatteskalen helt slopas. Detta kommer att höja skatteuttaget med minst 2,6 miljarder kronor.

De som har inkomst av tjänst och blott smärre utgifter för inkomstens förvärvande tjänar stort på reformen, medan alla andra får vara med och betala. Moderata samlingspartiet har länge förfäktat att vårt skattetryck inte får vara högre än att enskilda och familjer normalt skall kunna leva på sin inkomst sedan skatten är betald och också kunna förbättra sin ekonomiska situation genom en extra arbetsinsats. Härvidlag är Sverige definitivt inne på fel väg. Antalet socialhjälpstagare har ökat med ett par hundra tusen de senaste åren. Skattetrycket bromsar också landets produktionsförmåga och minskar svensk industris konkurrenskraft, varigenom möjligheterna att återställa balansen i ekonomin kraftigt minskar.

Vi måste ha en rejäl marginalskattesänkning som stimulerar till arbete och nyföretagande. Enligt vår uppfattning bör målsättningen vara att på sikt helt avskaffa den statliga inkomstskatten i normala inkomstlägen. Ett första etappmål bör vara att marginalskatten för vanliga inkomstlägen sänks till 40 % år 1988, samtidigt som man inför ett marginalskattetak om 70 %.

En sådan reform skulle innebära att så gott som alla helårsarbetande skulle få behålla 60 kr. av varje nyintjänad hundralapp. Som ett extra plus skulle man få en positiv inverkan på avtalsrörelsen.

Beklagligtvis går regeringen rakt motsatt väg. Man tänker tydligen helt avskaffa inflationsskyddet i skatteskalen, varigenom alla på sikt får högre marginalskatt.

För att kunna genomföra den förenklade självdeklarationen avser man att införa en omfattande kontrollapparat. Samtliga banker, postgirot, fondkommissionsbolag, bankirer, bankirföretag, finansbolag, finansieringsföretag, försäkringsbolag, jordbrukets organisationer, kooperativa företag, riksgäldskontoret, värdepapperscentralen m. fl. föreslås få obligatorisk uppgiftsskyldighet i fråga om räntor och kapitalbehållning.

Uppgiftslämnandet kommer helt att baseras på personnummer, vilket bl. a. kommer att medföra avsevärt merarbete för exempelvis Konsum, HSB och Oljekonsumenterna, som hittills inte använt personnummer i sin redovisning.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

Det kan verka bestickande och praktiskt att använda ADB-tekniken i skattekontrollen, men detta går inte att förena med bibehållna nödvändiga krav på banksekretess och skydd för den personliga integriteten.

Det måste också betraktas som anmärkningsvärt att regeringen redan nu lägger fram ett förslag som helt baseras på personnummer, när man just tillkallat en parlamentarisk utredning för att se över användningen av personnummer i samhället. Av ca 26 miljoner bankkonton beräknas ungefär 15 miljoner omfattas av den nya uppgiftsskyldigheten. Många av dessa saknar personnummer, många är gemensamma för flera personer och många används av föreningar och organisationer även om en privatperson står som innehavare. Allt detta betyder att det kommer att finnas ett mycket stort antal felkällor, som säkerligen blir svåra att rätta till. Dessutom behöver den enskilde självfallet noga kontrollera att de lämnade uppgifterna är riktiga, och mycket av förenklingen går förlorad.

När det gäller Värdepapperscentralen kommer de aktietransaktioner som görs i anslutning till årsskiftet antagligen inte att hinna registreras i tid, varigenom ytterligare fel kan uppstå.

För alla dem som inte omfattas av den förenklade självdeklarationen kommer uppgiftsskyldigheten för bankerna och andra inrättningar blott att medföra en ökad kontroll. Dessutom finns det ingen garanti för att dessa dataregister inte samkörs med andra register. Framtidsutsikterna med ett ständigt utökat kontrollsamhälle ter sig onekligen skrämmande, även om finansministern klokt nog drog tillbaka det ursprungliga förslaget om kraftigt utökade möjligheter till taxeringsrevision med åtföljande uppgiftsinsamling både hos företaget och hos enskilda.

Oron finns emellertid kvar för att lagen kan komma senare, för det var enbart den kraftiga kritiken som gjorde att finansministern ansåg, som det står i propositionen, "att det var lämpligast att avvakta med ändringar i 56 § taxeringslagen". Vi har tvärtom velat gå andra vägen och stärka den enskildes rätt, och vi har tidigare i år motionerat om att bevissäkringslagen ändras till förmån för den enskilde.

I propositionen föreslås vidare en utvidgning av straffskalan i taxeringslagen, så att den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter uppgiftsskyldigheten förutom nuvarande böter också skall kunna få fängelse i högst 6 månader. Vi anser att nuvarande sanktioner med dagsböter, som förvisso kan vara mycket kännbara, räcker som straffsanktion, och vi avvisar därför förslaget om fängelsestraff.

Trots att principen sedan länge varit att beskattningen skall ske individuellt har vi fortfarande kvar vissa former av sambeskattnig. Förutom att det är principiellt felaktigt är det också högst orättvist att exempelvis makars förmögenhet sambeskattas. Med tanke på den utomordentligt höga förmögenhetsskatten slår den mycket hårt även mot familjer med relativt begränsad förmögenhet. Slopas man denna sambeskattnig, vilket är ett absolut rättvisekrav, blir skattebortfallet helt försumbart. Samma sak kan sägas gälla sambeskattningen av föräldrars och barns förmögenhet. Att fosterbarns förmögenhet skall sambeskattas med fosterföräldrarnas är

ologiskt, eftersom fosterföräldrarna, i motsats till de biologiska föräldrarna, inte har dispositionsrätt över fosterbarns förmögenhet.

För B-inkomster medför sambeskattningen än mer nackdelar, inte bara i form av en orimlig skattebelastning utan också ett tekniskt komplicerat förfarande. Sambeskattning sker för B-inkomster endast vid beräkning av tilläggsbelopp, och flertalet skattebetalare klarar inte att räkna ut sin skatt. Dessutom diskriminerar sambeskattningen äktenskapet som samlevnadsform, och vi kräver ett förslag om en helt individuell beskattning av arbetsinkomster och förmögenhet.

En annan kvarstående del av sambeskattningen är de begränsade möjligheterna att dela upp inkomsterna mellan makar i ett fåmansföretag. Det är 15 år sedan individuell beskattning infördes för makar med A-inkomst. För B-inkomster gäller fortfarande sambeskattning till den del inkomsten överstiger 5 000 kr. En arbetsinkomst måste ur skattesynpunkt vara lika mycket värd vare sig den intjänas hos någon annan eller i det egna fåmansföretaget. Därför bör denna form av sambeskattning upphävas.

Samma sak gäller inkomst av fastighetsförvaltning som för närvarande betraktas som B-inkomst med de sambeskattningsekvenser som därav kan följa. Om inkomsten i fråga härrör från verkligt arbete med fastigheten bör inkomsten från annan fastighet betraktas som A-inkomst.

Enligt 1982 års skattereform har makar inte möjlighet att sinsemellan kvitta underskott på annan fastighet mot överskott av kapital. Det är naturligtvis inte tillfredsställande, då skatteeffekterna kan bli stora för de familjer som inte har möjlighet att företa interna transaktioner. Enligt vår uppfattning bör makar ha rätt att kvitta underskott mellan sig.

När det gäller familjebeskattningen återkommer vi med vårt tidigare förslag om ett grundavdrag på 15 000 kr. per barn. Eftersom avdraget gäller den kommunala beskattningen, som ju är proportionell, blir lättnaden lika för alla barnfamiljer. Här kan man verkligen tala om beskattning efter försörjningsbörda.

Sedan många år tillbaka har vi krävt att styrkta kostnader för barntillsyn skall betraktas för vad de är – kostnader för inkomsters förvärvande – och sålunda vara avdragsgilla. Förutsättningen för att kunna ta ett jobb är för en mängd mammor och pappor att barntillsynen blir tillfredsställande ordnad. Det är inte alla förunnat att ha mor- eller farföräldrar som ställer upp gratis, utan barntillsyn kostar i allmänhet pengar. För att tjäna in till barnpassningen måste i regel föräldern arbeta ihop dubbelt så mycket som barntillsynen kostar. Det är orimligt och orättvist och hindrar många människor från att gå ut i arbetslivet och där bidra till en ekonomiskt tillväxt.

I ett par reservationer tar vi också upp frågan om vårdbidrag och familjevårdsersättning, men av tidskäl går jag inte närmare in på dessa frågor.

Som jag angav inledningsvis är det få reformer som så krånglat till skattesystemet som begränsningen av underskottsavdragens skattemässiga värde. Värre är att begränsningen också strider mot principen att vad som är skattepliktigt å ena sidan skall vara avdragsgillt å den andra. Reformen har

medfört prisfall på småhusmarknaden och missgynnar också dem som har sin verksamhet i olika förvärvskällor mellan vilka kvittning inte får ske. Härigenom utsätts företagssamheten för en onödig broms.

Vi begär ett förslag om en successiv avveckling av begränsningen av underskottsavdragens skattemässiga värde och samtidigt vill vi återuppväcka utredningen om otillbörliga underskottsavdrag.

Räntetillägg för ränteförmånliga lån, för mangårdsbyggnad i jordbruket och för personbil, har tidigare debatterats här i kammaren. varför jag nöjer mig med att konstatera att om vår reservation om en avveckling av begränsningen av underskottsavdragens skattemässiga värde inte vinner riksdagens bifall, yrkar vi i andra hand på en avveckling av de här nämnda räntetilläggen.

Avslutningsvis tar vi i två gemensamma borgerliga reservationer upp tidigare krav att slopa skattefriheten för fackliga stipendier samt att återinföra skattereduktion för aktieutdelning.

Med det sagda, fru talman, yrkar jag bifall till de reservationer där moderata samlingspartiets representanter förekommer.

Anf. 30 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande 60 behandlas såväl regeringens proposition 180 om förenklad självdeklaration som ett stort antal skattemotioner, bl. a. partimotioner om inkomstskattens utformning under 1986. Till betänkandet har fogats inte mindre än 35 reservationer.

Först några ord om propositionen om förenklad självdeklaration. Vad innebär egentligen förslaget? Vad jag kan finna innebär det att myndigheten gör deklARATIONEN. Deklaranten skall sedan bekräfta att den överensstämmer med verkligheten. Deklaranten skall därvid se till att uppgifter rörande inkomster och utgifter som saknas kommer med. Ansvar för att deklARATIONEN är korrekt och överensstämmer med den verkliga inkomsten åligger nu liksom tidigare deklARANTEN SJÄLV.

Den förenklade självdeklARATIONEN omfattar endast inkomster av tjänst, kapital, schablontaxerad fastighet och smärre aktievinster. Den förenklade deklARATIONEN gäller dessutom endast för inkomsttagare som bara har vissa allmänna avdrag. Vidare får den som har inkomst av tjänst inte yrka avdrag som överstiger schablonavdraget. Schablonavdraget föreslås bli höjt till 3 000 kr. totalt och skall gälla såväl resor som andra kostnader för inkomstens förvärvande. Schablonavdraget får utnyttjas av den som har inkomst av tjänst.

Sparavdraget höjs till 1 600 kr. och görs individuellt. Centern har i sin partimotion godtagit propositionens förslag om höjning av beloppet men föreslår att make skall få utnyttja den andre makens avdrag, därest denne inte till fullo har kunnat utnyttja detta.

Till utskottsbetänkandet har, som jag sade, fogats ett stort antal reservationer.

I reservation 1 berörs deklARATIONSFÖRFARANDET, och på den punkten yrkar centern tillsammans med folkpartiet och moderaterna avslag på propositionen.

nen. Visst skall självdeklarationen göras så enkel som möjligt, men deklarationsförfarandet får inte utformas så, att den enskilde skattebetalaren förlorar det faktiska inflytandet över sin deklaration.

Jag är medveten om att schablonavdrag måste tillämplas vid förenklad deklaration, men detta får inte vara av sådan storlek att systemet i vissa fall framstår som klart orättvist.

Inflytandet från de förtroendevaldas sida i taxeringsarbetet försvinner i stor utsträckning, vilket minskar allmänhetens intresse för och kunskaper om taxeringsarbetet. Centern kan inte acceptera ett system som bygger på att en skattskyldig skall skriva under att han godtar utsända kontrolluppgifter utan att veta om alla har kommit honom till handa eller inte. Därför säger vi från centern nej till propositionens förslag.

I reservationerna 2, 3 och 4 berör de olika partierna sina förslag beträffande den statliga inkomstskatten.

I sin partimotion är det framför allt på tre punkter centern kräver snabba åtgärder. Det gäller bättre skatteutjämning på det kommunala planet, en bättre samordning mellan skatter och sociala bidrag samt ett fullföljande av 1982 års beslut när det gäller inkomstskatterna.

Om socialdemokraterna inte hade svikit trepartiöverenskommelsen angående skatterna skulle vi i dag inte ha behövt diskutera inkomstskatten. Överenskommelsen innebar att vi i år, 1985, skulle ha utgått från en basenhet på 8 100 kr. och att brytpunkten då skulle ha legat på 129 600 kr. Men tyvärr bröt socialdemokraterna överenskommelsen och införde tillsammans med vpk riktade skattesänkningar – avdrag för fackföreningsavgifter, skatterabatter och liknande – i stället för att hålla fast vid det beslut som man själv varit med om att utforma och som alla tre partier enhälligt hade stött. Skatteöverenskommelsen skulle ha omfattat alla inkomsttagare och inte bara vissa speciellt intressanta grupper.

Man blir förvånad när socialdemokraterna i skatteutskottet nu direkt kritiserar utformningen av skatteöverenskommelsen. Jag måste fråga om man helt gått ifrån den tidigare uppfattningen om likabehandling av inkomsttagare och om nödvändigheten att sänka marginalskatten eller i varje fall förhindra en skärpning av denna.

Centern står fast vid överenskommelsen och yrkar nu på att 1986 års skatteregler skall fastställas på grundval av skatteöverenskommelsen. Enligt denna skulle, som jag tidigare sade, basenheten för 1985 ha varit 8 100 kr. Centern föreslår därför att detta belopp skall vara utgångspunkten för basenheten för 1986. Till detta skall läggas den indexuppräknings som inflationen under tiden september 1984–augusti 1985 medför. Vi skulle då för 1986 troligen få en basenhet på 8 500 kr. och brytpunkten skulle komma att ligga på 136 000. Detta skulle i sin tur innebära att alla inkomsttagare med inkomst på upp till 136 000 kr. skulle få en marginalskatt som inte översteg 50 %. Mer än 90 % av inkomsttagarna skulle finnas under denna gräns. Detta är ett förslag som nära överensstämmer med det som i år förts fram i debatten från TCO:s sida. Centerns förslag innebär också att den höjning av skatteuttaget i skikten 18–21 basenheter med 4 % som socialdemokraterna

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

med vpk:s hjälp genomdrev på hösten 1982 skall upphävas.

Genom fasthållande vid skatteöverenskommelsen skulle vi få en fasthet i skatteuttaget. Inflationens inverkan på skatteuttaget skulle elimineras. Arbetsmarknadens parter skulle ha vågat träffa längre avtal, om man vetat att beslutet om inkomstskattereglerna låg fast. Jag beklagar att socialdemokraterna svek, och jag har svårt att förstå att inte folkpartiet och moderaterna kunnat sluta upp kring centrens linje. Moderaterna föreslår ett fast tal redan nu för basenheten år 1986 på 8 200 kr. Sedan talar man om en sänkning av marginalskatten till 40 %. Var finns egentligen realismen i detta förslag? Varför inte acceptera centrens linje med en basenhet på 8 100 kr. plus indexuppräknig?

Är det verkligen så att moderaterna ser det som angelägnast att sänka skatten mest för dem som har den största inkomsten och sedan smygghöja kommunalskatten genom en sänkning av grundavdraget vid den kommunala beskattningen med 4 500 kr., från nuvarande 7 500 kr. till 3 000 kr.?

Det är ganska egendomligt att Knut Wachtmeister här i debatten talar om likställigheten när det gäller försörjningsbördan – han pekar på det högre grundavdrag som skulle utgå till barnfamiljerna. Men han nämnde ingenting om hur icke barnfamiljer drabbas genom minskningen av grundavdraget med 4 500 kr. I realiteten innebär åtgärden att den som har en inkomst som överstiger 7 500 kr. får en höjning av den kommunala skatten på 1 350 kr.

I reservationen på denna punkt sägs att detta kompenseras genom en sänkning av statsskatten. Verkligheten är i stället att en inkomsttagare som tjänar 70 000 kr. får genom moderatförslaget om höjning av statsskatten från 4 till 5 % i de lägsta skikten en höjning av skatten med 620 kr. Detta innebär som helhet, enligt moderaternas förslag, att en person som har 70 000 kr. i inkomst får en skattehöjning på 1 970 kr.

Jag anser att det är nödvändigt, för att skapa klarhet i debatten, att man verkligen ser på den grupp som här berörs. Det är ingen liten grupp, för enligt den statistik som redovisas i skatteutskottets betänkande – i yttrandet från finansutskottet – befinner sig 2,9 miljoner inkomsttagare inom denna grupp, med en inkomst under 70 200 kr. medan ca 3,5 miljoner inkomsttagare befinner sig däröver. Jag tror inte man skall nonchalera den här gruppen, och man måste inse att man på detta sätt i realiteten inför ett system som belastar dem som har den lägsta inkomsten.

I reservationerna 5 och 6 berörs schablonavdraget vid tjänst. Vi yrkar avslag på det förslag som där framställs. Ett schablonavdrag på 3 000 kr. får mycket slumpartad effekt. En person med tjänsteinkomst, utan några resekostnader och utan nämnvärda andra kostnader, får helt plötsligt ett extra avdrag på 3 000 kr. Med det skatteuttag som vi har är det ganska orimligt att så slumpartat ge en skattelättnad åt några, medan andra inte får del av skattesänkningen – en skattesänkning som totalt kostar ca 3 miljarder. Rättvisa och likabehandling måste även i fortsättningen vara rättesnöret i skattepolitiken.

I reservation 6 yrkar centern på att man tar bort den s. k. självriskan på 1 000 kr. när det gäller resor till och från arbetet.

I reservation 7 upprepar vi kravet på ett avgiftsfritt belopp för egenföretagare när det gäller arbetsgivaravgifterna. Av egenföretagarnas inkomst utgör en del annat än arbetsinkomst, och denna del skall inte beläggas med arbetsgivaravgift. Denna fråga har varit föremål för diskussion alltsedan skatteuppställningen träffades, och socialdemokraterna har jämt och ständigt lovat att man skall göra någonting på den punkten. Från början sade man att frågan skulle snabbutredas. Därmed var avsikten att den också skulle bringas till sin lösning. Nu vill man bara skjuta på frågan, och därmed sviker man vad man lovade i överenskommelsen.

Beträffande sparavdraget accepteras detta, utom på den punkt där man förhindrar den ena maken att utnyttja den andra makens outnyttjade avdragsrätt. Om man inte tillåter detta, så kommer skatteplanerarna säkert att ändå på något sätt utnyttja avdraget. Det är centerpartiets uppfattning att man inte skall ha en sådan utformning, utan man skall göra det möjligt för alla att utnyttja avdraget. Kan inte den ena maken utnyttja det, så bör den andra få göra det.

I reservation 13 berörs uppgiftsskyldigheten för kreditinstituten. I princip bör ingen skillnad föreligga beträffande uppgiftsskyldigheten för arbets- eller kapitalinkomst. Den besvärliga frågan i dag är i vilken utsträckning personnumret skall användas i detta syfte. Regeringen har själv uppmärksammat detta och har nu tillsatt en utredning med uppgift att pröva integritetsfrågan. Från centerns sida har vi ansett att riksdagen bör avvakta utredningens förslag innan beslut fattas på denna punkt.

Frågan om samtaxering eller särbeskattning av B-inkomster och förmögenhet har diskuterats i många år. Både för- och nackdelar finns. Förändringar i samlevnadsformer skapar en ny situation. I vissa fall missgynnas äktenskapet av de nuvarande reglerna. Vi har därför i reservation 17 begärt att denna fråga skall utredas.

I reservation 21 yrkas bifall till centerns krav på en uppräknig av skattereduktionen för hemmavarande make med barn under 18 år från nuvarande 1 800 till 4 000 kr. Beloppet har varit oförändrat sedan 1971 och skulle med hänsyn till penningvärdetsförändringen ha höjts ännu mer. Men som en första etapp föreslår vi att beloppet nu höjs till 4 000 kr.

I reservation 24 begär centern förslag om att ersättning till privat dagmamma till ett belopp av högst 6 000 kr. per barn skall betraktas som kostnadsersättning.

I reservation 27 berörs frågan om barnpension. Enligt vår uppfattning är det omrimligt att två barn med samma inkomst skall behandlas olika beroende på om ett av barnen har förlorat en eller båda föräldrarna. Redan 1972 års skatteutredning uttalade att samma skatteregler borde gälla varé sig samhället trätt in med bidragsförskott eller barnpension och föreslog att likställighet skulle kunna uppnås genom att man undantog pensionsförmåner till barn från beskattning. Nu begär vi reseranter en skyndsam översyn av reglerna och förväntar att förslag sedan framläggs av regeringen.

En annan fråga som har varit föremål för mycken debatt gäller räntetillägg för ränteförmånliga lån. Enligt riksskatteverkets beräkningar är de admini-

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

strativa kostnaderna så stora att det starkt kan ifrågasättas om man skall ha dessa bestämmelser kvar.

Räntetilläggen för jordbrukets bostäder är enligt riksskatteverket mycket blygsamma, och statsverkets inkomster skulle enligt riksskatteverkets beräkningar uppgå endast till 850 000 kr. Vi reservanter anser att räntetilläggen egentligen borde slopas i sin helhet. För att inte föregripa pågående utvärdering, och även för att förhindra ett direkt missbruk om regeln slopas, föreslår vi att beskattning av räntetillägg endast skall ske när räntetilläggen överstiger 10 000 kr.

Kommer räntetilläggen att bli kvar, och bli kvar även på bil, bör de beräknas på bilens värde efter avskrivning. Det är alldeles orimligt och saknar varje spår av rättvisa när, som nu, bilens inköpspris skall ligga till grund för räntetillägget under hela innehavstiden. Räntetillägget kan i vissa fall bli lika stort som hela bilens värde, om man har bilen tillräckligt länge. Detta säger tillräckligt om systemets orimliga utformning.

I reservation 34 om fackliga stipendier påtalas kravet på lika behandling, ett rimligt krav som alla partier borde ställa sig positiva till.

I reservation 35 berörs skattereduktionen för aktieutdelningar. Även denna fråga har varit föremål för mycken debatt. Skattereduktionen var avsedd att i avvaktan på en permanent lösning av frågan hur dubbelbeskattning i princip skall elimineras lindra dubbelbeskattning av aktieutdelningar.

Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att regeringen här med vpk:s bistånd upphävt det tidigare beslutet. Med hänsyn till att företagens villkor försämrats genom olika lagstiftningsåtgärder anser vi det starkt motiverat att återinföra skattereduktionen på aktieutdelningar.

Fru talman! En lång rad frågor aktualiseras i detta betänkande, frågor som berör den enskilde, frågor som berör rättvisa och likabehandling i skattesystemet. Vi i centern säger bestämt nej till den ryckighet som kännetecknat den socialistiska skattepolitiken under det senaste året.

I skatteöverenskommelsen skapades riktlinjer för en fast och bestående skattepolitik, en målsättning som skulle kunna skapa förutsättningar för ett lugnare förhållande på arbetsmarknaden, för en längre avtalsperiod. Den socialdemokratiska regeringen svek uppgörelsen och har valt att ena dagen föreslå skattelättnader för att några veckor senare ta igen detta genom nya skattehöjningar. En sådan ryckig politik skapar inget förtroende utan sprider misstro mot vårt lands hela skattepolitik.

Fru talman! Med hänvisning till vad jag anfört yrkar jag bifall till samtliga reservationer där mitt namn förekommer.

Anf. 31 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! Stig Josefson använde en del av sin tid till att gå i polemik med mitt inledningsanförande. Jag tycker inte att det är fruktbart att nu ta upp en debatt om centerns och moderata samlingspartiets skatteförslag. Vi har i dag, tycker jag, viktigare uppgifter att syssla med.

Men jag måste ändå påpeka för Stig Josefson att tre fjärdedelar av våra marginalskatteförslag faller på inkomstskikt under 120 000 kr., alltså i de helt

vanliga lönelägena. Jag tror att många många människor utöver dem som stöder moderata samlingspartiet anser att det är en befogad skattesänkning.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

Anf. 32 STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! Jag förstår att Knut Wachtmeister inte vill diskutera moderata samlingspartiets skatteförslag, för de faktiska förhållandena tål dåligt att tas fram i dagsljuset.

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

Knut Wachtmeister skildrade den positiva biten men talade inte om vilken effekt det blir för alla dem som har inkomster under 70 000 kr. Jag tycker att det borde skrivas in i riksdagens protokoll vad moderata samlingspartiets förslag innebär för den stora grupp av inkomstagare som moderaterna totalt nonchalerar.

Anf. 33 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! I samband med att vi framlade förslag om grundavdrag för barn om maximalt 15 000 kr., som avses träda i kraft i etapper under en treårsperiod, framlade vi också resultatet av de besparingar vi ville göra, resultatet av de skattesänkningar vi ville genomföra och också besked om konsekvenserna för dem som inte har några barn.

Den skatteskärpning som Stig Josefson påtalade motsvaras av sänkningar av skatten i andra avseenden. I vår partimotion kan Stig Josefson få alla de uppgifter som han till äventyrs kan behöva.

Anf. 34 STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! Jag måste nog rekommendera Knut Wachtmeister att läsa partimotionen från moderata samlingspartiet. Där föreslås att marginalskatten skall vara 35 % i det lägsta skiktet, upp till 78 000 kr. Det innebär en höjning med 1 % i jämförelse med vad som nu gäller. Det kan man inte komma ifrån.

Lika självklart är det att en sänkning av grundavdraget från 7 500 kr. till 3 000 kr. vid den kommunala beskattningen innebär en skärpning av kommunalskatten med 1 350 kr. för varenda en som har över 7 500 kr. i inkomst.

Detta är fakta. Det hjälper inte hur mycket man än talar om att man gör det och det, för siffrorna som finns i moderata samlingspartiets partimotion visar vilka effekterna blir.

Anf. 35 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Våren 1982 tillsatte dåvarande finansministern Rolf Wirtén en kommitté med uppgift att utarbeta förslag till ett förenklat deklara-tions- och taxeringsförfarande. Kommittén kallade sig skatteförenklingskommittén.

Under fjolåret överlämnade kommittén betänkandet *Förenklad självdeklaration*. Kommitténs förslag, som i långa stycken anammats i propositionen som behandlas i detta betänkande, bygger på att de skattskyldiga i vissa fall inte skall behöva redovisa sina inkomster i en sedvanlig deklaration. Taxeringen skall i stället grunda sig på kontrolluppgifter från arbetsgivare m. fl.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

Deklarationen slopas helt enkelt för de skattskyldiga som det är fråga om. För att möjliggöra detta föreslås att banker och andra kreditinrättningar åläggs att lämna kontrolluppgift på kapitalinkomster samt en del förändringar i materiella beskattningsregler.

Alla vet att det svenska skattesystemet är så krångligt att merparten av de skattskyldiga inte kan bedöma de skattemässiga konsekvenserna av ett visst handlande. Systemet framstår som ett lapptäcke med en betydande brist på logik och konsekvens. Den viktigaste orsaken är givetvis det höga skattestrycket i vårt land. Den socialdemokratiska regeringen har också sedan sitt tillträde formligen dammsugit hela det ekonomiska fältet på jakt efter nya skatter och gamla att höja. Skattesystemet har inte vunnit i överskådlighet på detta.

Folkpartiet står bakom tanken på förenkling av såväl taxeringsförfarandet som självdeklarationen. Vi beklagar däremot starkt att priset för den förenklade deklarationen blir en återgång till den gamla socialdemokratiska skattehjärpolitiken från 1970-talet och tidigare genom att inflationsskyddet nu helt avskaffas. Jag skall strax återkomma till detta.

Låt mig bara först säga att vi från folkpartiets sida accepterar att kontrolluppgifter lämnas på inkomster från kapital lika väl som på inkomster från arbete. Detta är ju också en förutsättning för att en förenklad deklaration skall kunna genomföras. Jag har också mycket svårt att förstå den kritik som från främst moderat håll riktas mot detta.

Vad är det för skäl som gör att inkomster från arbete skall redovisas klart och öppet till skattemyndigheterna, medan inkomster av kapital skall förmånsbehandlas på något underligt sätt? Moderata samlingspartiet har väl, hoppas jag, accepterat att inkomst av kapital är skattepliktig inkomst? Varför skall sådan inkomst då åtnjuta något sorts privilegium att endast behöva redovisas av den skattskyldige själv till skattemyndigheterna? För mig är detta obegripligt. Alla inkomster som vi här i Sveriges riksdag bestämt skall vara skattepliktiga skall väl redovisas och beskattas på samma sätt.

Vad vi sagt från folkpartihåll är att det knappast kan vara någon förenkling att lämna uppgift om mindre belopp och att det därför är motiverat att införa en undre gräns för det belopp för vilket kontrolluppgift skall lämnas.

Jag skulle kanske i detta sammanhang, när jag kritiserar moderaternas inställning, också beklaga att Knut Wachtmeister i varje sammanhang väljer att kritisera marginalskattereformen och avdragsbegränsningen och gör detta med det gamla exemplet om villapriserna osv. Vi minns alla vilka fruktansvärda skrämsekampanjer ni moderater gick ut med. Vi har också sett att det var alldeles felaktiga uppgifter ni kom med. Jag tycker att det nu är dags att avsluta den delen.

Det är faktiskt så att om vi sänker marginalskatterna som vi vill och som ni vill, Knut Wachtmeister, då minskar avdragsreformens betydelse mycket starkt. Den kommer då att bara gälla några få med mycket höga inkomster.

Så till inflationsskyddet. I propositionen föreslås att det automatiska inflationsskyddet avskaffas. Folkpartiet går emot detta och kräver att ett fullständigt inflationsskydd införas. Regeringen säger i propositionen att

inflationsskyddet innebär en sänkning av skatteuttaget. Detta är helt fel.

Inflationsskyddet är inte en skattesänkning, utan en utebliven skattehöjning. Det tycker jag att man snart borde komma underfund med i finansdepartementet. Det är alltså helt fel att tala om en sänkning av skatteuttaget.

Inflationsskyddet förhindrar att skatterna automatiskt skärps på grund av inflationen. Detta är nu så mycket viktigare med tanke på regeringens något underliga sätt att fastställa inflationsmålet. För att hålla löneförhandlingarna på gott humör och prisbildningen på en behaglig nivå tycks regeringen ha lagt sig till med modellen att fastställa inflationsmålet till hälften av det beräknade. Detta leder i sin tur fram till att man då det gäller att realistiskt beräkna årets inflation måste använda sig av något som jag skulle vilja kalla för multiplikationsmetoden. Man tar det av regeringen fastställda inflationsmålet och multiplicerar det med två. Därmed kommer man ganska nära den faktiska inflationsutvecklingen.

När nu regeringens inflationsbekämpning varit så misslyckad, är det av än större vikt att skatteskalorna indexregleras fullt ut.

Vi har i vår partimotion i tabellform visat hur det försämrade inflationskydd som regeringen genomfört pressat upp marginalskattesatserna vid en viss given inkomst. Resultatet är avskräckande och borde vara det i än högre grad för finansministern som, i vart fall då han öppnar sitt hjärta, inser problemen med höga marginalskatter. Från fördelningpolitiska utgångspunkter är också inflationen av ondo. Ingenting gott kommer av inflationen, inte ens ur fördelningpolitisk synpunkt, såsom finansministern försöker visa när han kritiserar det automatiska inflationskyddet.

Från folkpartiets sida beklagar vi alltså att priset för en förenkling av deklareringsförfarandet blir en återgång till den gamla socialdemokratiska skattehöjarpolitiken. Det är nu ett obestridligt faktum att samtliga de åtgärder som regeringen genomdrivit på inkomstskatteområdet urholkat den ursprungliga marginalskatteöverenskommelsen.

Försämringen av inflationskyddet har, som vi påvisar i vår partimotion, medfört att marginalskatten nu är 5–9 procentenheter högre än vad den skulle ha varit. Redan för inkomståret 1986 innebär det slopade inflationskyddet att skatten för en industriarbetare vid en försiktig beräkning av inflationen blir drygt 600 kr. högre än vad vi föreslår. Jag skulle vilja säga att sällan har en regering genom åtgärder på skatteområdet så allvarligt försämrat förutsättningarna för avtalsrörelsen som den socialdemokratiska regeringen gjort inför 1986 års löneförhandlingar.

I propositionen föreslås att schablonavdraget under inkomst av tjänst höjs från nuvarande 1 000 till 3 000 kr. En höjning på detta sätt av schablonavdraget innebär naturligtvis störst fördelar för de inkomsttagare som inte alls har några utgifter för inkomsternas förvärvande.

En inkomsttagare som reser till och från arbetet med allmänna kommunikationsmedel och i övrigt inte har några större avdrag än nuvarande schablonbelopp på 1 000 kr. skulle genom förslaget få en ökning av avdragen på ca 1 200 kr. Med 50 % marginalskatt motsvarar det en skattelättnad på ca

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

600 kr. Samtidigt skall emellertid inflationsskyddet avskaffas, vilket innebär en skattehöjning på minst lika mycket för de flesta heltidsarbetande. Skattehöjningen blir i själva verket mycket större för många heltidsarbetande, som således får en totalt sett höjd skatt genom regeringens förslag. Till detta kommer också den skärpning av marginalskattesatserna som förslaget innebär, vilket går stick i stäv med vad som krävs i den svenska ekonomin.

Höjningen av schablonavdraget innebär ett stort bortfall av skatteintäkter, enligt propositionen ca 3,2 miljarder kronor. Merparten av skattebortfallet uppträder för kommuner och landsting. Jag erinrar mig att regeringen tidigare hävdade att varje minskning av kommunernas skatteintäkter innebär ett hot mot den sociala välfärden. Det hotet tycks nu tydligen ha minskat när man själv kan välja samma medel.

Vi från folkpartiets sida föreslår att nuvarande regler behålls i fråga om schablonavdrag och reseavdrag, liksom självfallet att inflationsskyddet återinförs. Det återinförda inflationsskyddet innebär fördelar för alla inkomsttagare i och med att genomförda sänkningar av marginalskatten då blir bestående. Likaså innebär vårt förslag lägre skatt för heltidsarbetande som pendlar till och från arbetet med allmänna kommunikationsmedel.

Några problem ur förenklingsynvinkel uppträder inte med vårt förslag. Den som åker bil till arbetet måste i båda fallen själv beräkna och uppge kostnaderna för detta. Den som pendlar bör enbart kunna sätta ett kryss i en ruta att avdrag yrkas för månadskort eller liknande, och sedan beräknar taxeringsmyndigheten i resp. län vad tolv månadskort kostar och gör avdraget.

Vi har inga invändningar mot individualiseringen och höjningen av det s. k. sparavdraget till 1 600 kr. per person. Med hänsyn till höjningen kan vi också acceptera att avdraget för förvaltningskostnader bara medges för belopp som överstiger 1 000 kr. Detta är onekligen en förenklingsåtgärd.

Enligt vår uppfattning är det naturligt att i samband med individualiseringen av sparavdraget den kvarstående sambeskattningen av inkomst av kapital avskaffas. Vi har sedan lång tid krävt att principen om särbeskattning genomförs fullt ut. Kravet blir naturligtvis särskilt starkt nu, eftersom en individualisering av avdraget logiskt sett bör kompletteras med en individualisering av skatten på motsvarande inkomster.

Majoriteten i skatteförenklingskommittén hade föreslagit att avdraget för underhåll av icke hemmavarande barn skulle avskaffas. Folkpartiets representant i utredningen motsatte sig detta. Det är därför glädjande att det i propositionen föreslås att avdraget behålls.

Även i fråga om folkpensionärernas extra avdrag har regeringen anslutit sig till reservanternas i skatteförenklingskommitténs förslag. Således avvisas tanken på att det extra avdraget skall beräknas med hänsyn till värdet av makarnas sammanlagda förmögenhet. Vi godtar självfallet detta.

Detsamma gäller det s. k. hemmavdraget, som också föreslås behållas i enlighet med reservanternas linje i kommittén.

I propositionen föreslås ett avdrag på 1 000 kr. vid försäljning av aktier som innehafts kortare tid än två år. Dessutom föreslås att det nuvarande

avdraget på 3 000 kr. vid försäljning av äldre aktier minskas till 2 000 kr. samtidigt som det individualiseras.

Avdragsminskning för s. k. äldre aktier innebär en klar försämring för många aktiesparare, främst för småsparare. Med nuvarande regler kan försäljning ske för ett belopp på 10 000 kr. Enligt förslaget minskas detta till 6 667 kr. Vi anser att en sådan förändring skapar en låsning på aktiemarknaden och en ytterligare försämring för det enskilda aktiesparandet. Avdraget bör därför, enligt vår uppfattning, behållas på nuvarande nivå, dvs. vid 3 000 kr., även efter en individualisering. Jag tycker att de signaler som under en lång tid kommit från aktiemarknaden om en ökad institutionalisering understryker värdet av detta.

I propositionen föreslås att straffskalan i taxeringslagen utvidgas till att omfatta fängelse i högst 6 månader utöver nuvarande bötesregler för den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter uppgiftsskyldigheten. Folkpartiet anser inte att förslaget om straffskärpning kan accepteras.

Med anledning av reservationerna 30, 31 och 32, som behandlar ränteförmånliga lån och räntetillägg för bilförmån, vill jag kort deklarerat att dessa erhållit en sådan utformning att vi från folkpartiets sida inte kan stödja dem. Under mom. 38 och 39 kommer vi därför att avstå från att rösta. För undvikande av missförstånd i sakfrågan vill jag påpeka att folkpartiet tidigare, när frågan om räntetilläggen för ränteförmånliga lån behandlades, krävde ett avskaffande av räntetilläggen samt att vi var motståndare när räntetilläggen infördes för bilförmån. Vi står givetvis kvar vid de här uppfattningarna.

Fru talman! Med anledning av vad jag här anfört samt med hänvisning till reservationerna som har avlämnats yrkar jag bifall till reservationerna 4, 5, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 27, 34 och 35. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan, som följer förslaget i propositionen.

Anf. 36 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! Skattepolitik är klasspolitik. Den kan utformas dels för att medverka till att utjämna de stora inkomstskillnader som råder inom kapitalismen, dels för att stödja och gynna de redan privilegierade grupperna i ett samhälle. Borgerlig skattepolitik syftar i stort till denna senare utformning.

Skattepolitik är dock inte enbart ett sätt att gynna den ena eller andra klassen i samhället. Den kan också användas för att antingen skapa rättvisa i socialt och kulturellt hänseende genom en väl fungerande och utbyggd offentlig verksamhet eller för att enbart understödja kapitalistklassen och med den förbundna skikt genom att sådana verksamheter stärks som har till uppgift att slå vakt om de bestående orättvisorna. Därför är borgerlig skattepolitik en djupt orättfärdig och krass klasspolitik, som syftar till att undanhålla samhället resurser för den sociala och kulturella utveckling som skall tjäna folkflertalet.

Även socialdemokratisk skattepolitik är emellertid borgerligt färgad. Där tas stor hänsyn till den härskande kapitalistklassens profitjakt och förmögen-

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

hetskäpande. Den tredje vägens politik, som socialdemokraterna vill kalla sin s. k. krispolitik, gynnar kapitalet och drabbar de arbetande.

Det är de principiella grunderna för skattepolitiken som också på sikt visar vad partierna avser att genomföra vid ett eventuellt maktillträdande och var deras fördelningspolitiska profil befinner sig. Inför ett eventuellt borgerligt övertagande av den politiska ledningen av landet är det av intresse att skärskåda vad det ledande borgerliga partiet, moderata samlingspartiet – det gamla högerpartiet i nyliberal tappning – står för när det gäller de grundläggande rättvisefrågorna.

Högern vill på sikt ta bort all progressivitet i beskattningen, dvs. de vill få bort sådana inslag i beskattningen som har någon inkomstutjämnande effekt. Den vill å andra sidan öka den indirekta beskattningen. Denna är till grunden regressiv, dvs. slår hårdare mot dem med låga inkomster än mot dem med höga. Dessutom vill den väsentligt sänka det totala skatteuttaget, men huvudsakligen endast för dem med höga inkomster eller stora förmögenheter. Detta är sammanfattningen av den moderata skattepolitiken. Att denna väg i sin förlängning skapar otrygghet för de icke besuttna genom att social och kulturell verksamhet skärs ner och till stor del privatiseras, dvs. görs tillgänglig för privat profitjakt, är helt i linje och konsekvens med traditionell högerpolitik.

Marginalskattesänkningar har blivit ett av högerens och den samlade borgerlighetens stora fältrop mot skatterna och den offentliga gemensamma nödvändiga och nyttiga verksamheten. Men man talar inte i klartext om vilka som skulle få nytta av marginalskattesänkningar – lika litet som man talar om hur det skulle gå för de arbetslösa, sjuka, pensionärerna, låginkomsttagarna och många fler som kommer att drabbas.

De av moderaterna föreslagna skattesänkningarna skulle öka skatten för alla med inkomster upp till omkring 75 000 kr. För dem med inkomster därutöver skulle sänkningarna börja slå igenom. Först med några hundralappar eller någon tusenlapp för en genomsnittlig industriarbetare och sedan med tiotusentals kronor för dem med mera "ståndsmässiga" inkomster i kvartsmiljonklassen och därutöver.

Denna s. k. skattesänkning skall dessutom läggas till den redan genomförda, dvs. den s. k. underbara nattens överenskommelse. Den som då hade inkomster över denna kvartsmiljon per år skulle med det moderata förslagets eventuella genomförande komma att tjäna totalt mellan 50 000 och 70 000 kr. enbart till följd av skattesänkningen. Man kallar detta för marginalskattesänkningar, alltmedan vanliga arbetare med vanliga arbetarinkomster i stort sett inte fått vidkännas någon förändring alls. Om de har fått vidkännas någon förändring så är det en skärpning.

Men högern nöjer sig inte med detta. Moderaterna vill dessutom återinföra det fulla värdet av avdragsbegränsningen, som det så vackert heter. Det innebär bara att de med stora underskottsavdrag – dvs. de med mycket höga inkomster, eftersom det knappast går att ha stora underskottsavdrag vid låga inkomster – skall skattesubventioneras bl. a. sina konsumtionslån fullt ut. För 1985 kan man räkna med att underskottsavdragen

kommer att närma sig 40 miljarder kronor. Med nuvarande begränsningar skulle det innebära knappt 20 miljarder i skattebortfall, medan det med högerens förslag skulle bli uppemot 30 miljarder kronor som lånefinansierad konsumtion skulle subventioneras med i form av mindre skatt.

Det är med det parti som har denna politiska profil som centern och folkpartiet kommer att traska patrull vid ett eventuellt regeringsskifte. Folkpartiet har för övrigt också för egen del uttalat sig för marginalskattesänkningar på samma nivåer som moderaterna föreslår. Det är naturligtvis svårt att tro att framtiden i skattepolitisk mening kommer att se väsentligen annorlunda ut än den moderata om dessa tre partier skulle överta majoriteten i riksdagen.

Men den skattepolitik som socialdemokraterna har fört i regeringsställning kan inte heller undgå kritik. Vi har t. ex. den underbara nattens överenskommelse om skattesänkningar för höginkomsttagarna, som dessutom träffades under den socialdemokratiska oppositionstiden. Regeringspolitiken är också följsam till kapitalets rörelser och spekulationer. Den har i väsentlig grad fjärmats från de arbetarrörelsens ideal som innefattade rättvisa och utjämning. Dagens socialdemokratiska skattepolitik har inte ens mycket kvar av den rättviseprofil som Wigforss drog upp under efterkrigstiden.

Den socialdemokratiska rädslan för att göra ingrepp mot de stegrande monopolistiska tendenserna inom ekonomin, t. ex. genom en reell beskattning av stora förmögenheter, visar hur väl anpassningen till kapitalismen har gått. Åtgärderna som föreslås från finansdepartementet slår ofta mot de arbetande och gynnar vanligtvis storfinansen. Därför vore en omorientering på sin plats.

Vänsterpartiet kommunisterna har i olika motioner lagt fram sina förslag till hur skattepolitiken skall se ut. I detta betänkande tas för vår del endast upp förslaget till förändringar av avdragssystemet. Vpk hävdar – och det med rätta – att väsentliga skärpningar måste till i den ständigt kraftigt växande avdragsdjungeln.

Som jag tidigare nämnt närmar sig underskottsavdragen snabbt 40 miljarder kronor. För ett par år sedan låg nivån på ca 30 miljarder, medan avdragen i mitten av 1970-talet, dvs. för ungefär tio år sedan, uppgick till omkring 5 miljarder. I början av 1960-talet var summan av underskottsavdragen inte mer än några hundra miljoner. Orsaken till denna kraftiga ökning står delvis att finna i ökade byggkostnader och fler ägna hem, men framför allt i en väsentligt ökad spekulation i småhus under 1960- och 1970-talen. Den grundläggande anledningen till spekuleringen utgör dock det privata ägandet av marken.

Det liberala avdragssystem som vi har när det gäller beskattning påskyndar utan tvivel spekulationskarusellen och medverkar till att driva upp priserna. Det kan inte vara rimligt att just småhusägandet skall få de största subventionerna inom bostadssektorn. En mycket liten del tillfaller det boende som utgörs av hyresrätter, om man ser subventionerna i förhållande till antal boende. Men problemet är framför allt det stora skattesubventionerande som sker genom avdragen för ett mera påtagligt lyxboende. Det kan

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

inte vara rätt att via skatteavdrag subventionera överklassens lyxboende. De som får betala dess boendekostnader är vanliga skattebetalande arbetare och lägre tjänstemän, som själva av ekonomiska skäl hänvisas till boende med hyresrätt. Därför har vpk lagt fram förslag om att man skall begränsa rätten till underskottsavdrag så att ett tak införs som motsvaras av de avdrag som gäller vid statliga lån till egnahem. De som inte nöjer sig med ett sådant egnahem utan kräver större lyx måste själva få stå för merkostnaderna.

Vi vill dessutom slopa möjligheterna till avdrag för räntor som avser annan konsumtion än just boendet. En bättre väg att gå för finansministern och riksbanken hade utan tvivel varit att minska skatteavdragen i stället för att höja räntan. Det skulle säkerligen ha medfört att lån för konsumtion minskade väsentligt, och det skulle också ha slagit mer rättvist.

Fru talman! Jag skall självfallet också beröra den fråga som står som rubrik till utskottets betänkande, nämligen förenklad självdeklaration.

Vi har från vpk:s sida accepterat regeringsförslaget om förenklad självdeklaration. Vi har inte lagt fram någon motion med anledning av propositionen därför att vi har den uppfattningen att det mesta i den är helt riktigt. Vi anser inte att det kan vara fel att kreditinstitut blir skyldiga att uppge räntor och förmögenheter till skattemyndigheterna. Det kan inte heller vara fel att göra sådana förenklingar och införa sådana schablonbeloppsavdrag som omfattar en stor del av dem som har arbetsinkomster. Däremot finner vi de lättnader som genomförs för dem som spekulerar i aktier oriktiga. De är dock inte av sådan omfattning att vi av den anledningen säger nej till reformen.

Det förslag som skatteförenklingskommittén lade fram kunde inte accepteras av vpk. Nu blev detta inte heller regeringens förslag, vilket vi anser var bra. I förslaget hade alltför stora generaliseringar gjorts som enligt vår mening hade inneburit ökade orättvisor. Däremot skulle ytterligare förenklingar kunna göras, bl. a. genom att slopa rätten till en mängd av de avdrag som nu tillåts. Jag har berört dessa i det föregående, varför jag inte tänker upprepa dem.

I samband med förslaget om en förenklad självdeklaration tas också frågan om inflationsskyddets slopande upp. Som vi framhållit i tidigare debatter har vi inte haft anledning att slå vakt om något inflationsskydd. Tvärtom har vi tyckt att det varit ett orättfärdigt inslag i skattepolitiken att inflationsskydda skatteskalor, vilket inte innebär någonting annat än att personer med höga inkomster och därigenom också höga marginalskatter gynnas. Den talare som står här och säger att inflationsskyddet förhindrar att skatterna skärps genom inflationen snackar i nattmössan. Skatterna skärps inte på grund av inflationen. Möjligen gör de det på grund av löncökningar, men det är någonting helt annat. Under de borgerliga åren fanns det faktiskt tillfällen då vi hade 0 % i löneökning men 15 % i inflation. De som då tjänade på inflationsskyddet i skatteskalorna var inte de arbetande.

Fru talman! Vpk har också en kommittémotion som behandlats i detta betänkande. Den berör frågan om hur beskattningsreglerna slår i fråga om merkostnaderna inom vårdbidraget. Vi har där föreslagit att man skall göra en utvärdering för att få ett mer samlat grepp över vilka effekterna blir.

Utskottet har inte ansett att en sådan utvärdering skall göras, vilket vi beklagar.

Jag yrkar bifall till vpk:s motioner 2386 och 1154 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 37 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! Tommy Franzén riktade några våldsamma rallarsvingar mot moderata samlingspartiet – eller högern som han kallade det, det var länge sedan partiet hette så –, varför jag känner mig nödsakad att bemöta honom på vissa punkter.

Först sade han att vi ville avskaffa all progressivitet i skatteskalan, vilket är helt felaktigt. Tommy Franzén har tydligen läst på dåligt. Däremot har han rätt i påståendet att vi vill sänka det totala skattetrycket. Sverige är världsmästare när det gäller skattetryck, och det tror jag inte är mycket att stå efter. Ett lägre skattetryck skulle också minska rundgången skatter–bidrag–avgifter. Det måste vara något fel när antalet socialbidragstagare på ett par år har ökat med ett par hundra tusen och nu uppnår till 500 000 människor.

När Tommy Franzén säger att vi inte gör någonting för arbetslösa, sjuka och pensionärer, kan jag sammanfattningsvis säga, att genom ett lägre skattetryck blir det bättre fart på Sverige, större anledning att bygga ut företag och större anledning att ta ett extra arbete för att tjäna mera. Därigenom får vi också bättre råd att ta hand om de arbetslösa, de sjuka och pensionärerna. Det finns ett bra talesätt som säger: Har man inte råd att låta människor lyckas, har man inte heller råd att ta hand om dem som misslyckas.

Sedan kom Tommy Franzén in på underskotten och sade att de uppgick till 40 miljarder kronor. Det föreföll som om Tommy Franzén menade att dessa pengar används till konsumtionskrediter för redan rika människor. I själva verket är 90 % av underskottsavdragen ränta på bostäder. Vi har sagt att man på sikt successivt bör avveckla begränsningen av underskottsavdragens skattemässiga värde. Men, och det är ett viktigt men, vi vill återuppväcka den utredning om otillbörliga underskottsavdrag som lades ned häromåret, eftersom vi anser att det är av stor vikt att man inte kan komma undan skatt på det sätt som Tommy Franzén här nämnde, dvs. genom kraftiga konsumtionskrediter. Vi vill alltså uppväcka utredningen och få fram ett förslag som begränsar de otillbörliga underskottsavdragen.

Anf. 38 STIG JOSEFSON (c) replik:

Fru talman! När Tommy Franzén påstod att regeringspolitiken vid en eventuell borgerlig valseger skulle innebära att centern skulle acceptera moderaternas skatteförslag, var han faktiskt ute för att vilseleda allmänheten. Av vad jag har sagt har det klart och tydligt framgått, liksom också av centerpartiets ställningstagande tidigare, att vi inte accepterar moderaternas skattepolitik, som innebär att skattebördan övervältras på de lägsta inkomsttagarna. Vi kommer själva att bestämma vilken skattepolitik vi vill föra. Vpk är ganska vant vid att kompromissa. Vi får först se hur valet går. Vid de

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

borgerliga överläggningar som eventuellt kommer att föras skall riktlinjerna för skattepolitiken utformas. Så mycket är säkert att centerpartiet inte accepterar vare sig moderaternas skattepolitik, som den presenterats i dag, eller den socialdemokratiska skattepolitiken.

Anf. 39 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! När Tommy Franzén anfaller som värst tar han ju i litet grand. Han påstår att folkpartiet traskar patrull med moderaterna. Detta är inte sant, Tommy Franzén. Vi har över huvud taget aldrig uttryckt den målsättning som Knut Wachtmeister presenterade i dag och som Tommy Franzén faktiskt borde ha uppmärksammat, nämligen att statskatten borde avskaffas fullständigt. Vi har sagt att vi har målet att sänka marginalskatte-
na, och att göra detta rejält. Däremot kan vi inte gå fram i den takt som moderaterna föreslår. Folkpartiet menar att det är viktigt att lönebildningen hänger med, liksom också att förhandlingarna får göra detta. Det är nämligen, Tommy Franzén, inte bara skatten som bestämmer vad människor har att leva av, utan också de löner man får ut bestämmer den saken. Även de sociala förmåner som vi har i det här landet bestämmer standarden. Tommy Franzén siktar enbart in sig på skatten. Men det är inte riktigt. Jag har försökt att ge en förklaring så många gånger att jag tycker att Tommy Franzén nu borde ha förstått det hela.

Det är faktiskt intressant, fru talman, det här med frågan om vem Tommy Franzén skall traska patrull med. Blir det med den finansminister i en socialdemokratisk regering som har sagt att marginalskatte-
na är ett mycket stort problem och att man måste gå vidare med nya och förnyade marginalsattesänkningar och som även har en statssekreterare som i debattartiklar talat om en proportionell inkomstskatt? Jag tror att det kan bli ganska bekymmersamt för Tommy Franzén att traska patrull, för det är ju vad han gör.

Anf. 40 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! Till att börja med vänder jag mig till Knut Wachtmeister. Bortsett från om Knut Wachtmeister inte tyckte om att jag kallade moderaterna för högern tog han tydligen åt sig och begärde replik på mitt inlägg. Det är väl ett bevis på att jag inte har hamnat helt galet.

Det är faktiskt så – jag har själv läst om det i en moderatmotion och jag har hört det sägas i debatter tidigare, för ungefär ett år sedan – att högern vill slopa den progressiva beskattningen och i stället införa proportionell beskattning. Det är man på sikt inne på. Om Knut Wachtmeister vill utmejsla det resonemanget, får man väl komma med ett nytt program och ta avstånd från det som man tidigare har framfört, både i motioner och under debatt här i kammaren. Moderaterna talar om att sänka skattetrycket, så att folk kan ta extraarbete. Det skulle innebära att färre människor blev arbetslösa. Ja, dessa påståenden står litet grand i motsättning till varandra. Jag tror att t. o. m. Knut Wachtmeister begriper detta, om han så att säga bara suger litet på det. Ett lägre skattetryck – på det sätt som moderaterna förespråkar – är

alltså inte till för vanligt folk, utan ett lägre skattetryck kommer dem till godo som har höga inkomster och stora förmögenheter. Därmed har jag sagt tillräckligt om den saken.

Beträffande centern är det naturligtvis inte utan att man känner en viss oro – också Kjell Johansson kan lyssna på detta. Jag sade inte att ni traskar patrull utan talade om det parti som centern och folkpartiet kommer att traska patrull med efter ett eventuellt regeringsskifte. Däri ligger alltså en liten skillnad. I dag försöker ni i varje fall i viss mån ha åtskild politik. Men det kommer sannolikt att bli en sammanslagning efter ett eventuellt regeringsskifte, och då är det utan tvivel moderaterna som kommer att vara det tongivande partiet. Stig Josefson säger att han inte kan acceptera moderaternas politik i skattefrågan. Men det förhöll sig på samma sätt inför den förra borgerliga regeringen. Då talade Thorbjörn Fälldin så vackert om att inte någon statsrådsplats var så attraktiv att han skulle dagtinga när det gäller kärnkraften – men det gjorde han som bekant.

Sedan, Kjell Johansson, när det gäller frågan om vem jag skall traska patrull med kan jag definitivt säga att det i varje fall inte blir med någon borgerlig finansminister. Men det lär väl så småningom visa sig huruvida det blir fråga om att traska patrull över huvud taget. Någon som har sådana förklaringar och sådana skatteidéer som en viss statssekreterare står för kommer jag under alla omständigheter inte att traska patrull med – oavsett om det är en borgerlig eller socialdemokratisk finansminister.

Anf. 41 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Fru talman! Beträffande slopandet av inkomstskatten, som Tommy Franzén vidhåller att vi vill genomföra, hänvisar jag till vårt partiprogram, till våra partimotioner och till vår reservation på s. 83 i skatteutskottets betänkande 60. På alla dessa ställen står det nämligen att vi vill avskaffa den statliga inkomstskatten utom vid höga inkomster. Det är en mycket viktig reservation, Tommy Franzén!

Tommy Franzén vill inte slå vakt om inflationsskyddet. Gå ut och fråga vanliga jobbare vad de tycker om att det uteblivna inflationsskyddet har höjt deras skatt med ungefär 1 600 kr. i jämförelse med vad de utlovades om inflationsskyddet hade funnits kvar! Fråga dem om de tycker att det är bra, Tommy Franzén! Jag är säker på att de inte kommer att svara på ett sätt som Tommy Franzén önskar.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 42 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Tommy Franzén drar in energipolitiken i denna debatt och talar om vad som skedde under den borgerliga regeringstiden. Det var väl minst av allt moderat politik som fördes då.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

Anf. 43 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Vilken politik som folkpartiet går in i en regering på bestämmer vi själva.

Anf. 44 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis bra om moderaterna i detta skede säger att de inte helt vill ta bort progressiviteten i statsskatten. Men tittar vi på det förslag som moderaterna har lagt fram finner vi att de tar bort ytterligare ca 16 miljarder kronor av statsskatten, som i år kommer att ligga på 38 miljarder kronor. Det blir alltså kvar 22 miljarder. Därmed har moderaterna nära nog halverat den redan låga andelen progressiv skatt, dvs. utjämnande skatt, inom skattesystemet.

I mitten på 1970-talet låg andelen progressiv skatt av samhällets totala skatteinkomster på uppemot en tredjedel, och i dag är den en åttondel. Med den moderata skattepolitiken blir den inkomstutjämnande skattens andel inte mer än en tolfedel, och det innebär att progressiviteten nära nog tas bort – endast 22 miljarder av 300 miljarder skulle vara inkomstutjämnande. Däremot är inte moderaterna främmande för att höja indirekta skatter, som är regressiva och alltså har rakt motsatt effekt.

Skall vi tala om inflationsskydd eller om skattesänkningar? Det är faktiskt två vitt skilda saker som Knut Wachtmeister tar upp. Det är inte inflationsskydd i sig som har effekten att det blir en skattesänkning på 1 200 kr. Systemet har konstruerats på ett sådant sätt att skatterna skall sänkas om det bara är en gnutta inflation oavsett om det görs lönehöjningar eller inte. Jag skulle vilja se den borgerliga finansminister som fortsatte med det som ni höll på med under de sex åren, med hög inflationstakt och mycket låga löneökningar. Den typen av inflationsskydd kommer till slut att innebära att statsskatten försvinner helt, blir noll. Det går inte att komma ifrån detta.

Anledningen till att jag drog in energipolitiken i debatten, Stig Josefson, var att jag ville ge ett exempel på trovärdigheten, vad som kommer att accepteras och inte accepteras. Det kan också finnas andra exempel.

Anf. 45 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse som majoriteten av utskottet har godkänt regeringens förslag till en betydande förenkling av deklarations- och taxeringsförfarandet. Förslaget innebär att en stor majoritet av landets löntagare och pensionärer på ett enkelt sätt kommer att klara av det årliga bestyret med att upprätta sin självdeklaration. Vi vet att många deklarerande – även bland löntagarna – med nuvarande system har ansett sig nödsakade att anlita hjälp för att upprätta sin deklaration. Med förslaget om en förenklad deklaration kommer de nu att slippa detta.

En radikal förenkling för ett stort antal skattskyldiga har stor betydelse också för skattemyndigheterna. Dels kommer deklarationsmassan som kräver manuell granskning att minskas kraftigt, dels kommer övriga gransknings- och registreringsbehov att minimeras. Därigenom lös görs resurser som bl. a. kan användas för en bättre information och annan service till

allmänheten, som inte minst centerns företrädare i utskottet tidigare efterlyst men som de tydligt vid det här tillfället ej vill ta vara på.

En annan fördel vinnas också genom att mer resurser kan sättas in för en fördjupad granskning av de svårkontrollerade deklARATIONERNA. Därmed uppnår man en rimlig förskjutning av tillgängliga resurser mot deklARATIONER där det kan förekomma mer omfattande skatteundandragande.

Enligt utskottsmajoritetens mening har frågan om ett förenklat deklARATION- och taxeringsförfarande en hög angelägenhetsgrad, sett ur såväl de skattskyldigas som skattemyndigheternas synvinkel. Med hänsyn bl. a. till att det helt övervägande antalet heltidsarbetande inkomsttagare genom 1982 års skattereform erhållit betydande marginalskattelättnader för inkomstären 1983–1985, anser utskottsmajoriteten att en förenklingsreform bör prioriteras framför ytterligare sänkningar av den statliga skatten. Jag vill i sammanhanget framföra att enligt en undersökning utförd av riksrevisionsverket, som redovisas i finansutskottets yttrande i ärendet, erhåller 59 % av inkomsttagarna en större skattelättnad genom förslagen i propositionen än genom en uppräknig av basenheten, som det föreslås i reservationer från de borgerliga partierna. Skattelättnaden har enligt propositionens förslag dessutom sin tyngdpunkt i mellan- och låginkomstskikten. En höjning av basenheten gynnar däremot i första hand inkomsttagare med högre inkomster, vilket vi från utskottsmajoriteten ej kan acceptera, främst av fördelningspolitiska skäl.

När det gäller frågan om att återställa inflationsskyddet i skatteskalen finns det, som finansministern påpekar i propositionen, ingenting som hindrar att skatteskalen för åren efter 1986 kan anpassas till löne- och prisutvecklingen, så att marginalskatterna kan hållas på en rimlig nivå. Det är alltså inte så, som Knut Wachtmeister trodde i sin inledning, att regeringen på sikt tänker ta bort inflationsskyddet helt och hållet. Jag vill också hålla med om det Tommy Franzén sade i sin inledning, att inflationen inte kan höja några skatter. Det är andra saker som höjer skatterna, inte inflationen.

I fråga om avdrag under inkomstslaget tjänst innebär förslaget i propositionen att det nuvarande schablonavdraget på 1 000 kr. höjs till 3 000 kr., inkl. kostnader för arbetsresor. Samtidigt slopas den nuvarande avdragsbegränsningen på 1 000 kr.

Från borgerligt håll yrkar man avslag på propositionen även i denna del. Centern vill dock ta ett russin ur kakan och tillstyrker borttagandet av avdragsbegränsningen på 1 000 kr. för arbetsresor. Från utskottsmajoritetens sida vill vi framhålla, att vill man genomföra en förenklingsreform som skall omfatta majoriteten av inkomsttagarna, måste man med nödvändighet uppge kravet på millimeterrättvisa och arbeta med schabloner som inte är för snävt tilltagna. Det bör i det här sammanhanget framhållas att vid en internationell jämförelse, som riksskatteverket gjort, visar det sig att Sverige ligger långt ner på listan när det gäller storleken av schablonavdrag från anställningsinkomst, och som en följd av bl. a. detta högt på listan när det gäller den andel av granskningsresurserna som satsas på vanliga löntagardeklARATIONER.

Det är riktigt, som framhålls i den borgerliga reservationen, att vissa skattskyldiga kommer att erhålla en överkompensation och att det för andra kan bli mindre förmånligt med en höjd schablon. Denna nackdel måste emellertid vägas mot de betydande fördelar för såväl enskilda som skattemyndigheter som ett förenklat deklarations- och taxeringsförfarande otvivelaktigt kommer att innebära.

I propositionen föreslås, när det gäller det s. k. sparavdraget, att det individualiseras och höjs från 800 kr. till 1 600 kr. Centern har yrkat avslag på förslaget om en individualisering. Från utskottsmajoritetens sida anser vi att förslaget innebär sådana avsevärda fördelar ur förenklingssynpunkt att det måste accepteras, särskilt som sparavdraget nu fördubblas.

Förslaget i propositionen innebär också att nuvarande avdrag för räntor i inkomstslaget tjänst flyttas till inkomstslaget kapital. Syftet härmed är bl. a. att söka undvika att värdet av schablonavdraget i förstnämnda förvärvskälla urholkas.

När det gäller frågan om straffsanktioner föreslås i propositionen en skärpning av straffskalan, så att fängelse i högst sex månader även skall kunna utdömas för den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter sin skyldighet att lämna kontrolluppgift. De borgerliga ledamöterna i utskottet har reserverat sig mot förslaget. Enligt majoritetens mening måste det anses rimligt att i ett system med förenklad deklaration, som i hög grad bygger på att arbetsgivare och andra fullgör sin skyldighet att lämna kontrolluppgifter, något skärpa straffsanktionerna för dem som åsidosätter denna skyldighet. Genom att straffskalan kommer att omfatta också fängelse får – som framhålls i propositionen – sanktionen en större preventiv funktion, och betydelsen av att lämnade uppgifter är korrekta understryks på ett påtagligare sätt.

Schablonavdraget för aktieförsäljning godtas vid försäljning av aktier som innehafts mindre än två år. Moderaterna och folkpartiet vill ha andra bestämmelser när det gäller schablonavdraget vid försäljning av äldre aktier. I denna del innebär förslaget att man får rätt till ett avdrag på 2 000 kr. och att detta är personligt. Nu gäller 3 000 kr. för makar. Reserverna vill behålla 3 000 kr. även efter individualiseringen. Ett sådant förslag innebär ytterligare lättnader i beskattningen av aktieförsäljningen, vilket inte kan anses motiverat. Vi yrkar därför avslag även på det förslaget.

Skyldigheten för kreditinstitut att lämna information till skattemyndigheterna om ränteinkomster m. m. har föranlett invändningar från såväl moderater som centerpartister. Som skäl anförs farhågor för uppluckring av banksekretessen och integritetsskäl. Det är ett något märkligt resonemang. Arbetsgivarna har skyldighet att lämna uppgifter om inkomstförhållanden, och den skattskyldige har skyldighet att lämna uppgift om såväl banktillgodohavanden som ränteinkomster. Bankerna lämnar numera specificerade uppgifter till kontoinnehavarna på såväl ränteinkomster som ränteutgifter. Varför man inte skulle kunna utnyttja dessa uppgifter i taxeringsarbetet på samma sätt som man nu utnyttjar kontrolluppgifterna från arbetsgivarna är det svårt för oss i utskottsmajoriteten att förstå.

Jag vill också påminna om att man i en utredning som gjorts inom riksskatteverket har kommit fram till att det allmänna, om förslaget genomförs, skulle tillföras en inkomstökning på ca 400 milj. kr. årligen räknat i 1980 års kostnads- och ränteläge. Detta belopp är i dag säkerligen uppe i det dubbla – kanske ännu mer; det finns de som vill påstå det. Jag kan i och för sig förstå det när det gäller moderaterna, men jag förstår det mindre när det gäller centern, att man inte vill vara med om att vidta åtgärder för att få in dessa pengar till samhället. I fråga om dessa uppgifter vill jag påminna om att taxeringsmyndigheterna har absolut sekretesskyldighet, varför dessa skäl i verkligheten inte gärna kan ligga bakom era reservationskrivningar.

Folkpartiet accepterar uppgiftsskyldigheten men vill höja beloppsgränsen till 500 kr. Först när räntan uppgår till minst detta belopp skall enligt folkpartiet uppgiftsskyldighet föreligga.

Utskottet konstaterar att en sådan regel inte skulle innebära någon förenkling, eftersom den skattskyldige har att uppge ränteinkomster som understiger den föreslagna beloppsgränsen.

Utskottet har i samband med behandlingen av förslaget om förenklad självdeklaration också haft att behandla ett stort antal motioner. Jag kommer inte att gå in på alla dessa, men jag vill gärna nämna några.

Bl. a. aktualiseras sambeskattningen i förmögenhetshänseende. Företrädarna för de borgerliga partierna vill här att skattesystemet skall individualiseras. Utskottsmajoriteten hänvisar till familjelagsakkunnigas arbete och anser att det först när resultatet av den utredningens arbete föreligger finns anledning att ta upp frågan om särbeskattning i förmögenhetshänseende till prövning.

Familjebeskattningen har tagits upp i ett antal motioner. Moderaterna återkommer med sitt förslag om barnavdrag vid beskattningen, centern vill ha höjning av skattereduktionen för hemmavarande med barn under 18 år, från nuvarande 1 800 kr. till i första hand 4 000 kr., därefter till 6 000 kr.

Moderaterna återkommer med sitt förslag om avdrag vid beskattningen för styrkta kostnader för barntillsyn, och centern vill att man vid taxeringen och vid beräkningen av arbetsgivaravgifter skall beakta ersättning till privat dagmamma med 6 000 kr. per barn och år. Moderaterna vill att den ersättning som utgår till föräldrar med handikappade barn skall kunna överlätas som gottgörelse till ersättare utan att först beskattas, centern och folkpartiet tar upp frågan om beskattningen av barnpensioner.

Alla de här förslagen har tidigare varit föremål för riksdagens behandling. De utgör exempel på vad jag tidigare i mitt anförande pekade på – förslag om förändringar och hänsynstaganden, som om förslagen bifölls ytterligare skulle komplicera vårt skattesystem och sannerligen inte leda till någon förenkling. Jag vill också säga att vissa av förslagen är föremål för utredning och beredning i kanslihuset, och utskottsmajoriteten anser att de för dagen måste avvisas.

Jag skall beröra ett par saker till.

Man säger i en reservation, och det har sagts också i inledningsanförande-
na från borgerligt håll, att enligt förslaget om förenklad deklaration skulle

deklaranten, den skattskyldige, förlora det faktiska inflytandet över sin deklaration och sin beskattning. Då vill jag framhålla, att om ni läser lagtexten finner ni, att vill någon fortsätta att använda den nuvarande deklarationsblanketten, för att då, som ni tror, ha ett bättre inflytande över sin skattesituation, är det bara att begagna denna deklarationsblankett. Något större problem är det inte med detta.

Det sägs också att det kan uppstå problem när man bara skall kryssa för att inkomsten stämmer överens med de kontrolluppgifter man har fått – det kan ju vara så att man inte erhållit en viss kontrolluppgift. Men det är inte någon skillnad i förhållande till vad som gäller i dag. Man är redan nu skyldig att hålla reda på sina inkomster och uppge dem i deklarationen. Har man inte fått kontrolluppgift, är man ändå skyldig att ta upp de inkomster man haft, och så skall det vara också i fortsättningen. Inte heller på denna punkt skapas alltså några problem genom införandet av en förenklad deklaration.

Herr talman! Med det sagda har jag inte kommenterat alla de 35 reservationer som är fogade till betänkandet, utan jag hänvisar i stället till de föredömliga skrivningar som står att läsa i betänkandet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 46 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att tala om, vad jag tycker är bra i den här reformen – det finns faktiskt en del saker som är bra. Det är bra att räntan på överskjutande preliminär skatt blir skattefri, och att det samtidigt sker en halvering härvidlag. Förbättringen av sparavdraget är bra, liksom avdraget för korttidsaktier. Vi tycker också det är bra att finansministern har gått emot majoriteten i skatteförenklingskommittén – till vilken Olle Westberg kan räkna sig – och inte ändrat på tre reservationer till kommitténs betänkande från den borgerliga sidan.

Först och främst kommer avdraget för underhållsbidrag till icke hemmavarande barn att finnas kvar. Beräkningen av folkpensionärernas extra avdrag kommer också att finnas kvar oförändrad. Dessutom kommer man att ha kvar hemmakeavdraget, som är maximalt 1 800 kr.

Det var bra, tycker jag, att finansministern där gick emot Olle Westberg och hans partivänner i utredningen.

Olle Westberg vill försvara straffsanktionen. Ja, med den nya förenklade självdeklarationen läggs ökade uppgifter på arbetsgivaren. Han skall inte bara som nu ange att det har förekommit exempelvis fri bostad, fri lunch och fri bil för den anställde, utan han skall också värdera dessa förmåner – med alla de möjligheter till stridigheter och tvister med de anställda som då kan uppkomma. Som tack för detta blir det skärpta sanktioner om han gör fel. Det skulle alltså kunna bli fängelse upp till 6 månader. Vi tycker att det räcker med de nuvarande sanktionerna, som är kraftiga dagsböter.

Dessutom skulle jag vilja tillägga, Olle Westberg, att det redan nu kan bli fängelsestraff om man lämnar felaktiga kontrolluppgifter, nämligen om man därmed bryter mot skattebrottslagen. Även med nuvarande lagstiftning finns det alltså möjligheter att i grova fall tillämpa fängelsestraff, och vi tycker att

det är onödigt att ytterligare utvidga det hela.

Beträffande kontrollen av uppgifter från banker och andra vill jag framhålla att vi kommer längre och längre in i kontrollsamhället. Och som vanligt säger man från socialdemokratiskt håll att den som har rent samvete har ingenting att frukta. Olle Westberg säger att utredningen har beräknat att det i 1980 års penningvärde är 400 milj. kr. som undandras därför att inkomsterna i fråga inte deklarerats, och han tror att det nu är 800 milj. kr. I det sammanhanget förvånar det inte Olle Westberg att vi moderater gick med på detta, men däremot förvånade det honom att de andra partierna gjorde det. Jag tycker att det var en förlöpning av Olle Westberg att säga att vi moderater skulle slå vakt om skattesmitning, och jag är tacksam för en ursäkt därvidlag.

I själva verket är det så, att dessa 800 eller 400 milj. kr. inte kommer att inflyta i skatt, utan de pengarna kommer att försvinna från bankerna och gå till den grå marknaden.

Anf. 47 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Vi diskuterade i förmiddags skolfrågor och utbildningsfrågor, och jag måste säga att jag beklagar om inte vår skola förmår ge ungdomen den utbildning som fordras för att kunna klara av en deklaration om man endast har löneinkomster. Jag tror inte att den uppgiften är så svår, utan den skall en enskild person själv kunna klara.

När det gäller höjningen av basenheten säger Olle Westberg att den gynnar höginkomsttagaren. Basenheten ligger i det nuvarande skattesystemet till grund för hela skatteuttaget i alla skikt. Jag vill fråga: Tar nu Olle Westberg avstånd från den princip som låg till grund för skatteuppgörelsen – en princip som skulle innebära att man inte skulle låta löne- och prisutvecklingen skärpa skatteuttaget? Vi vet vilket problem det har varit under den socialdemokratiska regeringstiden, då man har måst justera skatteskalor jämt och ständigt. Man var överens om att acceptera detta förslag för att få en utveckling där man förhindrar denna skärpning av skatten. Finansministern har ju själv också sagt att det är nödvändigt med en fortsatt sänkning av marginalskatten, och detta var ett system som man den gången accepterade från de tre partierna. Jag frågar alltså: Har man nu kommit så långt att man även tar avstånd från den princip som denna överenskommelse byggde på?

När det gäller sparavdraget är frågan om man skall ta den största hänsynen till att det är enkelt för skattemyndigheterna att kontrollera eller om man skall utforma systemet så att det skapar rättvisa och förhindrar att det blir fördelar för den som kan skatteplanering mycket väl.

I fråga om kapitalinkomsterna har vi inte, Olle Westberg, sagt nej till att kreditinstituten skall lämna uppgift. Vad vi i vår reservation har pekat på är den utredning som regeringen har tillsatt när det gäller frågan om användandet av personnummer. Vi vill avvakta den utredningen innan beslut fattas, för att hindra att man efter relativt kort tid måste göra en ändring som kanske blir rätt betydelsefull.

Centerpartiet vill ha en höjning av skattereduktionen – ja, det är riktigt. I

anslutning till debatten om stöd till barnfamiljerna säger vi att framför allt för ensamstående föräldrar eller familjer med bara en inkomsttagare kan skattereduktionen vara ett betydande stöd. Det är det som är motiveringen till vårt yrkande på denna punkt.

Anf. 48 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Olle Westberg för ett något underligt resonemang om inflationsskyddet. Först säger han att det blir någon form av inflationsskydd – han försöker lugna oss med detta – men sedan håller han med Tommy Franzén om att inflationen höjer inga skatter. Då blir man litet tveksam igen.

Ännu mer tveksam blir man när Olle Westberg säger att en höjning av basenheten gynnar främst höginkomsttagarna. Men det är ju det den inte gör. Inflationsskyddet är till för att garantera att löneökningar som sker bara som kompensation för inflationen inte skall drabbas av högre marginalsatt. Det blir med andra ord precis likadant som om det inte skulle ha varit någon inflation alls. Då får alltså riksdagen bestämma om den vill höja skatten.

Jag förstår att det är ett angenämt system som vi hade på 1970-talet, då inflationen årligen höjde skatterna med mycket betydande belopp. Då kunde finansministern framstå som en givmild herre när ha gjorde små justeringar här och där inom den automatiska skatthöjningen och därmed skaffade sig ganska lättvunna poäng.

Beträffande gränsen för uppgiftslämnandet säger Olle Westberg att det blir ingen förenkling, eftersom beloppet skall tas upp till beskattning. Det är självfallet vår mening att småbelopp inte skall tas upp till beskattning. Lämnas det ingen uppgift, blir det ganska svårt, måste jag säga, att ta upp dem till beskattning.

I fråga om straffsanktionerna vill jag säga att arbetsgivarna redan i dag lämnar inkomstuppgifter. Såvitt jag vet, gör de det på ett alldeles utmärkt sätt. Därför behövs det ingen straffskärpning.

Anf. 49 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag har inte speciellt mycket att säga till Olle Westberg. Jag hade i och för sig haft mer att säga till Kjell Johansson, men det får anstå till ett annat tillfälle när jag har möjlighet till det.

Såvitt jag kunde bedöma, berörde Olle Westberg inte vår motion om skärpning när det gäller underskottsavdragen. Han hänvisade till, tror jag att han sade, eleganta skrivningar i betänkandet. Jag vill på den punkten bara påstå att det inte är med några eleganta skrivningar som utskottet avstyrker motion 2386. Jag beklagar att Olle Westberg inte heller hade någon elegant formulering att anföra i debatten som motivering för att avstyrka motionen.

Anf. 50 OLLE WESTBERG (s) replik:

Herr talman! Knut Wachtmeister tackade finansministern för att skatteförenklingskommitténs förslag inte kom med i propositionen. Det kan jag i och för sig också göra, för vi sade ju att man inte skulle ta bort de avdragsmög-

ligheter som finns utan att kompensera detta på annat sätt.

Nu sägs det i propositionen att man inte har kommit fram till något lämpligt sätt att ge kompensation för ett borttagande av avdragsmöjligheterna, men man kanske fortsätter att arbeta med frågan. Får vi då ännu mer förenklade deklARATIONER, skulle det vara bra.

När det gäller kontrolluppgift från bankerna håller jag fast vid att ni tydligen vill förhålla det hela. Ni vill inte ha några kontrolluppgifter på kapitalinkomster. Däremot är ni med på att kontrolluppgift lämnas i fråga om arbetsinkomster. För varje öre som en vanlig löntagare tjänar på övertidsarbete eller vad det kan vara lämnas det kontrolluppgift. Men har man pengar på bank, dvs. arbetsfria inkomster, vill ni inte att det skall finnas samma kontrollmöjlighet. Knut Wachtmeister får väl själv förklara varför.

Stig Josefson frågar om jag tar avstånd från principen om att förändra basenheten i förhållande till inflationen. Jag tar inte avstånd från den, utan jag har i mitt inledningsanförande pekat på att finansministern har sagt att vi får återkomma efter 1986 med en översyn, så får vi se om det då är befogat att höja basenheten. Men för inkomståret 1986 vill vi inte göra det, utan vi vill ha en inkomstförstärkning för att klara av det förenklade systemet.

Vad som är ännu mera viktigt är att bekämpa inflationen. Om inflationen blir noll behöver vi inte laborera med basenheten. Det tycks nu vara omöjligt, men det är i alla fall den främsta uppgiften.

Stig Josefson tar upp bankernas uppgiftsskyldighet. I utskottet var vi från både centern och folkpartiet och socialdemokraterna eniga om att inrätta möjligheten att på kontrolluppgifter från bankerna.

Anf. 51 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Jag beklagar att inte Olle Westberg tog tillbaka påståendet att det förefaller som om moderata samlingspartiet vill slå vakt om dem som försöker undanhålla skatt. Så är naturligtvis inte fallet. Men vi är rädda för att växa in i ett kontrollsamhälle, där allting med hjälp av personnummer och data samlas i stora register som sedan kan samköras med varandra.

Enligt nuvarande lagstiftning finns alla möjligheter för skattemyndigheterna att få fram behövliga uppgifter om banktillgodohavanden för den som är misstänkt för att undanhålla skatt. Men när det gäller en generell kontroll av 15 miljoner bankkonton har man gått för långt. Där vill vi inte vara med längre. Vi tycker att det räcker med den kontrollmöjlighet som nu finns. Det är inte för att förhålla någon reform. Vi har i vår partimotion mycket noga angivit att vi vill ha fram ett förslag som kan accepteras också ur integritets-synpunkt. Vi vill på alla tänkbara sätt förenkla deklARATIONSförfarandet. Jag angav i min förra replik också allt det som vi tyckte var bra i den här modellen.

Anf. 52 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Olle Westberg säger att man efter 1986 skulle kunna tänka sig att på nytt utnyttja basenheten för en förändring av skatteskalen. Ja, det är just denna ryckighet som är det beklagliga. Här fattade man 1982 ett beslut

om ett skattesystem som skulle gälla under en följd av år utan några förändringar. Det skulle kunna ge en fasthet i skatteuttaget och ett gott underlag för arbetsmarknadens parter när det gällde att träffa avtal. Men nu går man helt plötsligt in och förnyar ryckigheten i skattepolitiken genom att eventuellt tillämpa en princip något år, sedan ta bort den, och så lova att den skall komma igen. Då har man förstört mycket av det som var grunden för systemet när man införde det, nämligen att få en fasthet i skattesystemet.

Det framgår av vår motion att vi i princip accepterar bankernas uppgiftsskyldighet för kapitalinkomster. Men som jag påpekade i mitt förra inlägg har regeringen själv tillsatt en utredning angående användning av personnummer. Vi anser att den utredningen borde vara färdig först så att vi vet huruvida det är personnumren eller någonting annat som skall användas för denna uppgiftsskyldighet.

Anf. 53 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Olle Westberg hann inte riktigt med mig i sin replik, och det har jag förståelse för, men jag vill ändå påpeka beträffande det han sade att man var enig om att bankerna skulle lämna uppgifter, att jag inte på något sätt förnekat detta under debatten. Tvärtom har jag sagt att detta är en förutsättning för att man över huvud taget skall kunna genomföra ett förslag som detta om förenklad deklaration.

Anf. 54 OLLE WESTBERG (s) replik:

Herr talman! Varken Knut Wachtmeister eller Stig Josefson hade något nytt att komma med i sina repliker, och för att spara tid kan jag avstå från att fortsätta debatten med dem. Men jag hade litet kvar när det gällde Kjell Johansson, bl. a. beträffande uppgiftsskyldigheten för bankerna.

Kjell Johansson säger att man inte skulle behöva uppge småbelopp. Man skulle inte heller behöva skatta för de små räntebeloppen. Då skall jag fråga Kjell Johansson: Hur många bankböcker skall man få ha med små räntebelopp för att slippa undan? Jag har själv genom omständigheterna tre olika bankkonton. Det är inga stora summor, men kanske över 500 kr. för närvarande. Sa det kan inträffa att man har ränteinkomster på många bankkonton. Det menar alltså Kjell Johansson att man inte behöver uppge och inte heller skatta för. Det tycker jag är ett konstigt resonemang.

Sedan hann jag inte heller bemöta Tommy Franzén beträffande underskottsavdragen. Jag vill i och för sig inte säga att det nu blir stopp med dem. Finansministern kommer att tala efter mig. Jag vet inte om han kommer att ta upp detta. Jag har inga informationer om vilka tankar man har. Jag tror i varje fall att man först och främst skall utvärdera den skatteomläggning som nu är inne i sista året för att se vilka konsekvenser den får för underskottsavdragen. Det har också framskyttat tidigare i finansministerns uttalanden att vi inte har färdigbyggt skattesystemet i och med de förslag som hittills har framlagts. Jag kan förmoda att det kommer att ske en hel del även framledes beträffande underskottsavdragen.

Talmannen anmälde att Kjell Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

Anf. 55 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! I den borgerliga skattepolitiken har sänkta marginalskatter länge spelat en huvudroll, på det retoriska planet. Så har också skett i denna debatt. Därför kan det väcka en hel del förundran att den enda marginalskattesänkning som hittills gjorts i Sverige har genomförts av en socialdemokratisk regering. Under de sex åren av borgerligt styre steg nämligen marginalskatterna i Sverige. I vissa inkomtlägen var höjningen mycket påtaglig. En löntagare med inkomster som i dag motsvarar 130 000 kr. fick sin marginalskatt höjd med tio procentenheter under dessa år. Under de tre år som socialdemokraterna regerat har samma person fått sin marginalskatt sänkt med inte mindre än 19 procentenheter. Den skattereform som vi genomfört innebär att nästan 90 % av samtliga inkomsttagare har en marginalskatt som är högst 50 %. Före skattereformen var det inte mindre än 43 % av skattebetalarna, mer än var fjärde skattebetalare, som hade högre marginalskatt än 50 %. Detta är också ett svar på Stig Josefsons svepande påståenden att vi skulle ha förstört och svikit i fråga om genomförandet av skattereformen.

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

Den som frågar sig hur det kan komma sig att borgerliga partier aldrig kan enas om en rejäl skattereform har fått svar i denna debatt. Det råder, precis som under den borgerliga regeringsperioden, fullt krig kring skattepolitiken. De motsättningarna kunde knappast framträda tydligare än i det embryo till regeringsförhandlingar som Tommy Franzén lyckades dra i gång mellan de förhoppningsfulla regeringspartierna, moderaterna, centern och folkpartiet. Nu tycker jag visserligen att de förhandlingarna är en smula förhastade, kanske helt bortkastad möda, herr talman. Men det gav ändå en intressant inblick i vilket liv och kiv det kommer att bli om herrar Adelsohn, Westerberg och Fälldin skulle hamna i den svåra sitsen att försöka bilda regering.

Stig Josefson och Kjell Johansson gjorde mycket karska uttalanden beträffande sina partiers motstånd mot moderat skattepolitik. Efter de uttalandena borde Knut Wachmeister vara ganska vingklippt som reformator på skatteområdet. Men jag undrar om moderaterna kommer att ge sig så lätt. Deras stora skatteomläggning är ett centralt element i deras systemskifte. Och vi minns från förr vad centerpartisters karskhet var värd, när begäret efter statsrådsposterna skulle tillfredsställas.

Därför vill jag fråga centern och folkpartiet: Hur tänker ni slutgiltigt sätta stopp för moderaternas planer på stora marginalskattesänkningar? Hur tänker ni få dem att avstå från att slopa begränsningarna av underskottsavdragen? Och, framför allt, hur tänker ni få dem att avstå från att göra detta och samtidigt hindra dem från att vidta stora nedskärningar på sociala utgifter för att finansiera denna s. k. skattereform?

Och Knut Wachmeister skulle jag vilja fråga: Om ni skall vinna ett uns av trovärdighet hos era tilltänkta regeringspartner, är det inte då klokt av er att

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

börja tona ned den här våldsamma kampanjen om marginalskattesänkningarnas nödvändighet och helt avgörande betydelse för vår ekonomiska framtid? Jag tycker att den borgerliga valkampanjen här började vingla och vackla på en del av sina fundament.

Det enda ni normalt brukar ena er om i den här kammaren – det har ni åstadkommit också i dag – är nämligen att säga nej till de förslag om förenkling av inkomstbeskattningen och höjt schablonavdrag för inkomst av tjänst som regeringen har lagt fram. Det är intressant på det sättet att skatteförenklingskommittén, vars förslag vi nu har bearbetat och lagt fram för riksdagen, tillsattes under den borgerliga regeringsperioden. Och den var i stort sett bara tillsatt, när den dåvarande folkpartistiske statsministern störtade ut i 1979 års valrörelse och lovade alla löntagare att de mer eller mindre skulle slippa deklarerera om några år – det var ett stort slagnummer i folkpartiets valrörelse.

Folkpartiet och centern var i stort sett med på den här reformen när den föredrogs av skatteförenklingskommittén. I dag säger ni nej till det allra mesta. Jag må förlåtas, herr talman, om jag har svårt att tolka detta på annat sätt än att det patrulltraskande som det talas så mycket om är i full gång.

Moderaterna var emot förslaget, för det stred mot deras uppfattning om vilka som borde få skattelättnader. Och ser man på: i släptåget följer nu folkpartiet och centern! Det här är konstigt, därför att ni har – och i stor utsträckning med rätta – kritiserat vårt skattesystem för att det innehåller krångligheter och medför besvär för skattebetalarna. Nu genomför vi en stor förenkling, som för miljoner skattskyldiga kommer att betyda att deras bekymmer både med skatten och med deklARATIONEN kommer att minska väsentligt, genom att de både får enklare deklARATION och ett rejält avdrag att göra.

Den enda förenkling av skattesystemet som de borgerliga har åstadkommit var när de tog bort rätten att göra avdrag för det första 1 000 kr. för reskostnader. När vi nu både vill återinföra detta avdrag och införa ett schablonavdrag för alla löntagare, då går ni emot, även om det betyder att det nuvarande krånglet skall fortsätta.

Det här är också intressant från den synpunkten att er syn på schablonavdrag ju är diametralt motsatt när det gäller kapitalinkomster. Då godtar ni stora schablonavdrag och bortser helt och hållet från vilka kostnader som kan ha förevarit. Och i varje fall moderaterna har samma sätt att skilja folk åt när det gäller krav på kontrolluppgifter. Det går bra att ha kontrolluppgifter för arbetsinkomster, men för kapitalinkomster är det omöjligt.

Det märkligaste i allt detta, herr talman, blir således att de här partierna, som länge har använt sig av slagordet att skattesystemet måste förenklas, när de nu har chans att vara med på en förenkling går emot det som föreslås. På ett antal punkter vill ni, om jag nu har hört rätt och läst reservationerna rätt, ytterligare komplicera systemet. Ni vill i stort sett fortsätta att förse det gamla lapptäcket, som ni ironiserat så mycket över, med nya lappar.

Det sades en del om innebörden av reformen som jag vill protestera mot, eftersom skatteutskottets ledamöter uppenbarligen inte har förstått försla-

get. Stig Josefson sade att det är helt oacceptabelt med ett system som bygger på att den skattskyldige skall skriva under att han godtar utsända kontrolluppgifter utan att veta om alla kommit honom till handa. Detta påstående är fel, Stig Josefson. Det som den skattskyldige intygar är just de kontrolluppgifter som kommit honom till handa, inte alla andra som eventuellt kan förekomma i verkligheten utan de som han faktiskt har sett.

Stig Josefson säger också att vår förtroendemannaorganisation kommer att uttunnas som en effekt av denna reform. Såvitt jag förstår är det också fel, eftersom detta inte skall blandas ihop med en eventuell övergång till tjänstemannataxering. Vill vi ha förtroendemannataxering kommer den att bestå. Skillnaden är bara att man slipper sitta och granska hundratusentals ärenden om avdrag i inkomstslaget tjänst som ligger mellan 1 000 och 2 000 kr. Man kan inte säga att förtroendemannafunktionen blir sämre av att förtroendemännen får ägna sig åt de svårare deklARATIONERNA.

Herr talman! Det är här som den egentliga poängen ligger med denna reform, nämligen att vi vill förenkla för de skattskyldiga, minska arbetet för taxeringsnämnderna och därmed frigöra resurser för att få ett rättvisare skattesystem i den meningen att alla skattskyldiga blir någorlunda lika granskade och kontrollerade av våra taxeringsmyndigheter. Alla vet att löntagare och med dem likställda i dag blir granskade till sista kronan, medan andra med andra inkomster och redovisningsförhållanden utsätts för motsvarande granskning kanske vart femtonde år. Denna stora orättvisa, som inte borde vara värdig en rättsstat, vill vi försöka minska genom denna reform.

Anf. 56 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Finansministern startade med att försöka söndra och härska. Det är naturligtvis vällovligt ur hans synpunkt sett. Han undrade hur de tre borgerliga partierna efter en eventuell valseger skulle kunna komma att enas. Överlåt dessa bekymmer till oss, Kjell-Olof Feldt. Om Kjell-Olof Feldt får sitta kvar på sin post får han kanske bekymmer med att få vpk att traska patrull.

Kjell-Olof Feldt säger att vi krånglar till det hela och att vi inte vill vara med och förenkla. Kan inte finansministern hålla med mig om att ingenting har krånglat till skattesystemet och administrationen av detta så mycket som begränsningarna av underskottsavdragen?

Jag har ytterligare två frågor till finansministern. Den ena rör 56 § som skulle innebära en mer omfattande taxeringsrevision än vad som nu är fallet. I fråga om detta ändrade sig finansministern och skriver i propositionen att det var lämpligast att avvakta med ändringen i 56 § taxeringslagen. Han skriver också: Något förslag till lagändring i den delen lägger jag inte fram nu.

Kan finansministern garantera att vi inte kommer att få det efter en eventuell valseger, eftersom det skulle innebära en oroväckande utveckling?

Beträffande schablonavdraget på 3 000 kr. skulle jag vilja ställa en fråga. När det gäller uttag av preliminär A-skatt skall man bara ta hänsyn till hälften av detta, dvs. 1 500 kr. Då undrar jag: Varför tar inte finansministern hänsyn till hela beloppet? Är det för att få ytterligare en ränteutäkt för staten genom

att man får en överskjutande skatt som kan uppgå till ett avsevärt belopp?

Slutligen beträffande marginalsatteskatte: I propositionen står det att skatteskalen alltjämt skall vara uppbyggd på basenheten, eftersom det är ett smidigt instrument, och det kan inte uteslutas att man efter 1986 anpassar det till förändringar i löner och priser.

Nu är alltså inflationsskyddet helt väck, och det kommer att höja skattetrycket med 2,5–4 miljarder beroende på inflationen. Vad har vi att vänta oss nästa år om Kjell-Olof Feldt då fortfarande är finansminister?

Anf. 57 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller kontrolluppgifterna anser jag för min del att det är otillfredsställande att helt bygga på de uppgifter som har kommit den skattskyldige till handa. Det står att uppgiftsskyldigheten även omfattar inkomster som man inte har fått kontrolluppgift på. Det ligger mycket nära till hands att tro att de kontrolluppgifter som den skattskyldige får kommer att utgöra grunden för beräkningen av inkomsten. Inkomster som man har vid sidan om lär bli utsatta för en ytterst liten kontroll.

När jag läser vad regeringen syftar till och på vilket sätt taxeringen skall gå till får jag otvivelaktigt det intrycket att förtroendemannaorganisationen helt kommer bort i det nya systemet. Även om det inte framgår av propositionen att detta är tanken, är jag för min del övertygad om att vi ganska snart kommer att kunna konstatera att så har blivit fallet.

Finansministern började med att slå sig för bröstet och tala om att den marginalsattesänkning som socialdemokraterna har genomfört under sin regeringstid är den största någonsin. Bortser finansministern då helt och hållet från den överenskommelse mellan centern, folkpartiet och socialdemokraterna som träffades när den borgerliga regeringen satt vid makten? Det är att gå litet väl långt att här ta åt sig äran av en reform vars grunder skisserades och riktlinjer fastställdes under den tid som centern satt med i regeringen.

Finansministern ställde till mig och centern frågan: Hur tänker ni komma till rätta med moderaternas krav på marginalsattesänkningar och övriga krav när det gäller skatterna? Jag vill ställa motsvarande fråga till finansministern: Är finansministern beredd att här inför kammaren tala om hur socialdemokraterna har tänkt att i framtiden klara av skattefrågorna i samarbete med vpk? Jag tror knappast finansministern är beredd att inför kammaren ge en sådan redogörelse. Samma regler måste gälla för oss som för finansministern.

Anf. 58 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Finansministern talar om retorik. Då det gäller retorik står finansministern verkligen inte någon i denna kammare efter.

Nog är det ganska magstarkt av finansministern att gå upp i talarstolen och skryta över marginalsattesänkningarna, när socialdemokraternas bestående insats faktiskt är att ni har lyckats försämra marginalsattesatserna med mellan 5 och 9 %. Ni har lagt in en pucket i skatteskalen mellan 140 000 och

165 000. Genom att nu föreslå att inflationsskyddet skall upphävas är ni på väg att ytterligare höja marginalskatteerna – och försämra uppgörelsen som sådan. Bjuder det inte emot att samtidigt här i kammaren skryta över denna insats?

Finansministern talar om karska uttalanden. Jag tyckte mig faktiskt spåra en viss rädsla hos finansministern, då det helt plötsligt började framskynta alternativ till den moderata politiken. Moderaterna kommer inte att till punkt och pricka diktera villkoren för regeringspolitiken. Ni har försökt förenkla det för er genom att välja ut moderaterna och ställa oss åt sidan, inte diskutera våra förslag. Jag tyckte mig spåra en viss rädsla för att det inte skulle gå så bra om denna taktik inte håller loppet ut, utan vi får lov att vara med.

Vi traskar inte på något sätt patrull, och vi har inte gjort det i denna fråga heller. Rolf Wirtén tillsatte som sagt utredningen.

Jag ber här att få göra en distinktion. Vi har faktiskt sagt ja till förslaget om förenklad självdeklaration. Vad vi inte har sagt ja till är förslaget om ett schablonavdrag på 3 000 kr., som vi tycker är sämre än det förslag som vi själva har lagt fram. Schablonavdraget kan dessutom bara genomföras till ett oerhört högt pris. Priset för detta är nämligen att inflationen fortsätter att ödelägga den marginalskatteöverenskommelse som vi hade sådana väldiga bekymmer med att få till stånd och beträffande vilken regeringen nu faktiskt har gjort helt om marsch genom att i faktiskt handlande gå åt fel håll.

Anf. 59 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag vill börja med att säga något om indexregleringen av skatteskalen, som det har växlats åtskilliga ord om i denna debatt.

De borgerliga hävdar att regeringen har gett ett besked om att det är slut med all anpassning av skatteskalorna till pris- och löneutvecklingen. Detta är något förvånande, eftersom det står ganska klart i propositionen att vi avser att fr. o. m. 1987 på nytt justera skatteskalorna efter pris- och löneutvecklingen. Det man kan fråga sig är varför vi inte gör det 1986. Vi har två skäl.

Det ena är att det förslag som nu behandlas kommer att leda till ett mycket stort bortfall av statsinkomster och till en kraftig sänkning av uttaget av inkomstskatter. Om man inte bortser från alla ekonomiska bedömningar vid utformningen av skattepolitiken, måste man ibland välja. I det läget har vi valt – prioriterat, som det heter – den förenkling av inkomstskattningen som förslaget innebär och som genom det stora schablonavdraget också kostar pengar.

Det andra skälet är fördelningspolitiskt. Den skattereform som vi har genomfört har ju tveklöst inneburit att de största skattelättnaderna har gått till höginkomsttagarna. Tvärt emot vad man hävdar från borgerligt håll har marginalsattesänkningen snarare varit ett problem i de senaste årens avtalsrörelser än bidragit till att underlätta dem. Men när vi nu har genomfört denna reform ställs vi inför frågan hur den fortsatta anpassningen av skatteskalorna skall göras, så att vi kan upprätthålla principen att 90 % av skattebetalarna skall ha högst 50 % marginalsatt, vilket de nu har. Då måste

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

man ta hänsyn till vad som händer med lönerna och priserna. Tommy Franzén har alldeles rätt i, att om priserna stiger starkt och reallönerna sjunker, då innebär den borgerliga metod som vi använde fram till 1983 att man kraftigt missgynnar personer i låga inkomstlägen och gynnar dem som har höga inkomster.

Nu hoppas vi att vi skall hamna i ett läge där både priserna stiger mindre och lönerna stiger mindre i anslutning till detta och där reallönerna därmed utvecklas bättre. Men när vi tar ställning inför 1987 till frågan om en anpassning av skatteskalen för att hålla marginalskatterna nere vill vi ha ett bättre underlag för att bedöma vilket slag av anpassning vi skall göra.

Det är alltså enbart om man bortser från fördelningsspolitiska effekter av en indexerung av den här typen som man helhjärtat kan försvara den modell som tillämpades under den borgerliga perioden. Men det är helt fel att säga att inte också vi har full insikt i de problem som uppstår när löner och priser stiger och därmed marginalskatten skärps utan att den reala inkomsten har förbättrats.

Sedan jag lyssnat till Stig Josefson och Kjell Johansson måste jag konstatera att tiderna förändras. I flera år har ni nu tagit avstånd från den skattereform som vi har genomfört. Ni har kallat den för ett svek och talat om brott mot alla heliga principer för svensk skattepolitik. Men nu, när det går att redovisa resultat, vill ni vara med och dela på äran och ha ett finger med i syltburken.

Det är inte för att stå här och skryta som jag talar om att vi har genomfört den här skattesänkningen, utan för att påvisa det som var så uppenbart – att de borgerliga partierna aldrig har kunnat enas om någon skattereform, annat än att dela ut en del smärre förmåner till närstående grupper och försämma för andra, som var vad man gjorde under sin tid i regeringsställning. Vår medverkan krävdes för att det skulle bli en rejäl skattereform. Vår uthållighet och envishet har krävts för att genomföra den, även under de här tre ganska svåra åren. För det har vi inte fått någon hjälp eller något stöd från våra tidigare partner i den här överenskommelsen.

Men välkomna på galejan, om ni vill vara med och medverka till den hittills enda genomförda marginalskattesänkningen – gärna för mig.

Till Stig Josefson vill jag säga – så att det inte uppstår några missförstånd beträffande hur enskilda skattskyldiga kommer att få det – att den skattskyldige får ett taxeringsmeddelande innan skatten fastställs som talar om vilka inkomster som ligger till grund för taxeringen. Man kommer över huvud taget inte att befinna sig i något annat läge än i dag när det gäller att slutligt ta ställning till hur taxeringsnämnden har behandlat en.

Kjell Johansson säger att folkpartiet inte har traskat patrull efter moderaterna utan i själva verket säger ja till skatteförenklingen. Men den helt avgörande frågan för om detta verkligen blir en skatteförenkling är om man accepterar ett stort schablonavdrag för löntagarna. Det går att räkna ut hur många miljoner som får stå kvar vid den nuvarande deklaraionsblanketten och taxeringsförfarandet, om man inte höjer schablonavdragen. Förslaget till höjningen av detta lades fram med insikten från regeringens sida om att vi i

annat fall inte skulle uppnå den förenkling både av deklARATIONERNA och taxeringen som vi eftersträvade. Därför är det inte mycket till medverkan som vi har fått från folkpartiets sida, när ni säger nej till den materiella förändringen i skattereglerna som ni gör.

Jag vill slutligen återvända till de eventuella regeringsbekymren. Knut Wachtmeister säger något stöddigt, tycker jag: Överlåt bekymren om den borgerliga splittringen till oss! Men det är ju inte jag som primärt har bekymmer med den splittringen, utan det borde ju vara de väljare som får beskedet att det finns ett alternativ till en socialdemokratisk regering som skall ledas av Ulf Adelsohn och göra en rivstart i oktober och göra alla människor lyckliga. De väljarna måste efter dagens debatt – i den mån den når ut till dem – på en punkt fråga sig: Vad innebär borgerlig skattepolitik? Är det en total fastläsning, eller skall moderaterna köra över de övriga, eller är det folkpartiet och centern som – från en något försvagad position, får man utgå ifrån – skall vända upp och ned på moderaterna?

Jag tycker att detta borde vara en moralisk fråga, framför allt för moderata samlingspartiet. Det är Ulf Adelsohn som nu åker landet runt och talar om vilken rivstart han skall göra, att en stor skattesänkning – den kallas en dynamisk skattesänkning – skall sätta fart på Sverige. Jag har inte hört en enda moderat talare och inte läst ett enda inlägg i debatten utan att höra att en marginalskattesänkning är själva kicken som vi skall få när Ulf Adelsohn träder till. Och hela denna centrala fråga – detta löfte, denna målsättning – ifrågasätts av de tilltänkta regeringspartnerna. Är det inte ett moraliskt problem för moderata samlingspartiet? Kan man fortsätta att hojta på det här sättet om en marginalskattesänkning?

Låt mig läsa upp några rader av Bengt Westerberg. Jag tror att han känner moderaterna bättre än vad jag gör. Han sade så här i en intervju i Dagens Nyheter den 14 mars i år:

”Det finns tydliga exempel på att moderaterna ställer krav som de inte kommer att kunna få igenom och som de framför i förvisningen om att de kommer att te sig orealistiska i regeringsställning. Då kan man skylla på andra partier att det inte går.”

Kjell Johansson! Jag är inte alls rädd för att folkpartiet skall få någon mera framskjuten plats i valrörelsen. Jag tror att det blir ganska svårt för folkpartiet att klara det. Men däremot kan det bli ett stort bekymmer att de borgerliga så öppet uttalar ett förakt för varandra. Jag kan dela den skepsis som Bengt Westerberg visade mot den moral som tillämpas av moderaterna – de vet redan att den politik som de lägger fram för väljarna inte kan genomföras och att de måste skylla detta på folkpartiet.

Jag tycker alltså att ni skall klara ut skattefrågan och ge besked om vilket slags borgerligt alternativ det är som ni ställer upp.

Anf. 60 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att jag inte fick svar från finansministern på frågan om vi efter en eventuell socialdemokratisk valseger skall få en utvidgad taxeringsrevision. Jag fick inte heller något svar på frågan

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

varför man inte låter schablonavdraget i dess helhet slå igenom när det gäller uttag av preliminär skatt. Jag kanske kan svara i finansministerns ställe: Det är för att få ökade krediter på skattebetalarnas bekostnad. Redan vid 1984 års taxering var den överskjutande skatten 5 miljarder högre än den kvarstående. Detta ger en vinst av icke små mått för statskassan och finansministern.

Sedan åter till skatterna. Kjell-Olof Feldt bekymrade sig återigen för hur en borgerlig regering skall utforma sin skattepolitik. Vad som kommer att hända är att vi får en marginalskattesänkning och en indexreglering. Det har de borgerliga partierna samstämmt sagt. Men när vi nu frågar Kjell-Olof Feldt vad som kommer att hända om ni sitter kvar vid makten efter 1986 får vi svävande svar. Det får väljarna inte veta något om.

Låt mig till slut säga att TCO-ordföranden Rosengren under förhandlingarna i konflikten för en tid sedan bad Palme att ingripa. I går sade samme TCO-ordförande enligt tidningarna att vilken regering som än kommer till makten måste den göra något åt marginalskatterna. Han uppmanade dem som har makten att i varje fall höja brytpunkten till 140 000 kr., dvs. med 15 000 kr. Jag hoppas att Kjell-Olof Feldt tar den uppmaningen ad notam, lika väl som Olof Palme tog den andra uppmaningen ad notam.

Anf. 61 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Jag blev förvånad över att finansministern åter talade om den skattereform som "vi socialdemokrater" genomförde. Det träffades en överenskommelse med socialdemokraterna medan centern och folkpartiet satt i regeringsställning. Beslutet togs på våren 1982 och sedan genomfördes reformen åren 1983–1985. Det är ganska egendomligt att man därefter vill påstå att det är socialdemokraterna som har genomfört skattereformen – speciellt som det i verkligheten är så, som Kjell Johansson sade, att vad socialdemokraterna gjort är försämringar i det ursprungliga förslaget. Allt tyder nu på att man nu inför väljarna skall framställa det så, som om socialdemokraterna ensamma har drivit igenom reformen.

Ännu mer bekymrad blir jag när Kjell-Olof Feldt säger att centern har tagit avstånd från skattereformen. I varenda partimotion på skattepolitikens område, i varenda debatt som har förts under den gångna treårsperioden, har det från centerns sida krävts att skattereformen skulle fullföljas. Hur man mot den bakgrunden kan påstå att vi har tagit avstånd från den förvånar mig i allra högsta grad.

Jag har inte heller sagt att socialdemokraterna skulle ha tagit avstånd från all anpassning av skatteskalen med hänsyn till inflationen. Vad jag har sagt är att jag reagerar mot den ryckighet som socialdemokraterna tillämpar. Ett år accepterar man att hänsyn skall tas till inflationen, ett annat år inte. Det var inte så man resonerade i samband med skatteöverenskommelsen. Då var målsättningen den att få till stånd en fasthet i skattepolitiken. Inte minst skulle arbetsmarknadens parter kunna lita på resultatet av denna fasthet.

Vidare har finansministern bekymmer om den regering som skall bildas efter en eventuell borgerlig vinst i valet i höst. Jag måste säga att det är ganska

märkligt att man här kräver besked på den punkten. Vi har själva gång på gång sett att även ett mycket stort parti som socialdemokraterna har fått göra betydande ändringar i sina förslag på grund av att ett litet parti, vpk, har ställt krav som måste uppfyllas för att det skulle bli möjligt att genomföra en socialistisk politik. Att då några månader före valet begära att vi här skall deklarerat hur eventuella problem skall lösas i en regeringssituation tycker jag är något verklighetsfrämmande.

Vi har från centerns sida klart deklarerat att vi inte kan acceptera en sådan skattepolitik som den moderaterna för fram i dag. Det har jag sagt senast i dagens debatt, och det står jag fast vid. Det är det enda jag vill säga i dag i denna fråga.

Anf. 62 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Finansministern gör mig litet förvånad, när han nu vill diskutera Bengt Westerbergs upplåtning om moderaternas moral med mig. Varför diskutera med Bengt Westerberg genom ombud? Inbjud gärna Bengt Westerberg till en debatt! Sätt upp en tid när det passar finansministern att ta en debatt om detta med Bengt Westerberg! Jag skall gärna agera promotor och se till att den debatten kommer till stånd. Smyg inte undan i buskarna! Men vi båda kan ju diskutera den socialdemokratiska moralen.

Kjell-Olof Feldt sade här att vi har tagit avstånd från marginalskattereformen – att vi inte har följt upp den här i kammaren. Vad vi har tagit avstånd ifrån är de försämringar som ni vid varje tillfälle har lagt in i den reformen. Det må väl ändå vara oss tillåtet.

Vi satte oss ner och gjorde en överenskommelse. Den överenskommelsen, Kjell-Olof Feldt, såg inte alls ut på det sätt som resultatet i dag gör – tyvärr har det blivit en mycket kraftig försämring. Att då begära att vi skulle rösta för ert förslag här i Sveriges riksdag tycker jag är väl kraftigt. Vi gjorde denna överenskommelse med er inom socialdemokratien, eftersom vi ville skapa en bestående reform, som kunde vara till gagn för det här landet. Vi är ganska besvikna.

Kjell-Olof Feldt säger att anledningen till att man inte har något inflationsskydd för 1986 är fördelningspolitisk. Det stämmer bara om man accepterar det som en reträtt från den ståndpunkt som ni tidigare har intagit. Om ni hade stått kvar vid den tidigare ståndpunkten, skulle vi ha haft ett fullständigt inflationsskydd, som hade varit fördelningspolitiskt neutralt. Men det blir det inte nu. Ni tar nu steg i andra riktningen och försämrar marginalskattereformen.

Finansministern säger också att det inte är slut med all anpassning. Från 1987 skall ni återgå till en inflationsreglering av skattesystemet. Hur skall vi kunna tro på detta, när vi först får höra att det är fördelningspolitiskt omöjligt med ett inflationsskydd och sedan helt plötsligt får höra att ni återgår till den ursprungliga linjen? Finansministern måste väl ändå bestämma sig för någon av dessa linjer, som tyvärr är oförenliga.

Slutligen mycket kort: Det är inte så att vi genom att säga nej till schablonavdraget på 3 000 kr. har omöjliggjort den här reformen eller starkt

begränsat det antal som kommer att omfattas av den. Om man följer folkpartiets förslag kommer lika många att omfattas av reformen. Vi har valt en linje som betyder att vi inte behöver försämra marginalskatteformen ytterligare.

Anf. 63 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag har bara en reflexion att göra. Om den nu genomförda skattereformen är så misslyckad och så urusel, varför inte då överlåta hela ansvaret för denna reform till oss socialdemokrater! Varför bli så upprörd, när jag säger att det var vi som genomförde den? Resultatet var tydligen inte sämre än att ni så här på upploppet vill säga att ni ändå var med och genomförde den. Jag tolkar det som att man åtminstone kommer att ta avstånd från de värsta överdrifterna i den borgerliga propagandan om den socialdemokratiska skattepolitiken, t. ex. att vi våldsamt skulle ha höjt skattetrycket och att vi våldsamt skulle ha höjt marginalsatterna, när sanningen är motsatsen.

Talmannen anmälde att Kjell Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 64 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! För knappt två månader sedan väckte Anna Wohlin-Andersson och jag en motion, där det togs upp ett litet specialproblem.

Vi menar nämligen att det avgörande för om en lag skall respekteras av allmänheten är att den uppfattas som rättvis och förankrad i det allmänna rättsmedvetandet, vilket innebär att man måste anpassa lagstiftningen till det instinktiva rättsmedvetandet, även om detta ibland skulle innebära en viss jämkning, sett strikt juridiskt.

Självfallet finns det ingen principiell skillnad mellan kontrolluppgifter på bankräntor och på kontrolluppgifter på löneinkomster och aktieutdelningar, som sedan årtionden tillbaka har lämnats till taxeringsmyndigheterna. Det negativa mottagande som förslaget om kontrolluppgifter på kapitalinkomster har mött i massmedia bottnar sannolikt i en icke ovanlig åsikt, nämligen den att skatt på pengar som redan har beskattats en gång som inkomst är orättvis. Politikerna känner förmodligen inte till hur utbredd den här uppfattningen egentligen är. Vissa skattskyldiga har dess värre tagit saken i egna händer och låtit bli att redovisa bankmedlen i deklARATIONEN.

Jag har under 12 år arbetat som taxeringsnämnsordförande och har vid många tillfällen mötts av sådana här reaktioner från allmänheten. Samtidigt har jag noterat hur relativt hårt samhället slår till mot dem som ertappas med att inte ha redovisat sina bankmedel. Många banksparare tycker att det är särskilt orättvist att verkligt förmögna personer kan ha stora förmögenheter i form av t. ex. värdefulla konstföremål och smycken utan att drabbas av någon förmögenhetsskatt.

Många pensionärer skaffade sig sina hus under 1930- eller 1940-talet med hjälp av stora egna arbetsinsatser och med ekonomiska uppoffringar. Man

kostade inte på sig några semester utan allt satsades på det egna hemmet för att därmed skapa en god och trivsamt bostad åt sig själv och sin familj. Samtidigt sökte man också alltid ha en sparad slant på banken för att snabbt kunna klara uppkommande behov av reparationer, utbyten av inventarier m. m. i det egna hemmet. Detta är ju något som hyresgästerna inte behöver bekymra sig om, när de väl har betalat sin hyra.

På grund av den kraftiga inflation som har rått under de senaste 20–25 åren finner nu många av dessa villaägare att de på papperet har blivit så förmögna att de skall betala förmögenhetsskatt, något som de starkt reagerar emot, eftersom de menar sig inte "kunna äta sina hus" eller sälja dem bara för att betala sin skatt. Sitt lilla sparkapital anser de sig behöva för att klara allt oftare uppkommande reparationsbehov på sina nu ganska ålderstigna hus.

Jag vill understryka, att även om jag har en viss förståelse för att vissa småsparare för närvarande underlåter att redovisa sin förmögenhet och sina kapitalinkomster på ett korrekt sätt, kan detta inte accepteras av samhället, eftersom förfarandet innebär en orättvisa de skattskyldiga emellan.

Hur skall man då förändra det allmänna rättsmedvetandet? Vi menar att det i första hand kan ske genom att man förbättrar villkoren för bankspararna. Alltför länge har grundavdraget, trots en kraftig inflation, legat stilla. Man har bara gynnat nysparande i vissa speciella former, något som bl. a. missgynnat pensionärerna, som erfarenhetsmässigt huvudsakligen har sina sparmedel på bank. Jag noterar därför med tillfredsställelse att regeringen nu föreslår en relativt kraftig uppräknings av det grundavdrag som görs vid räntekomster m. m. Men, enligt vår åsikt, borde riksdagen redan nu hos regeringen begära förslag till nya regler, anpassade till inflationsutveckling, diskonto m. m. när det gäller beskattning av kapitalinkomster och förmögenheter.

Men även om vi med sådana här åtgärder skulle kunna öka allmänhetens förståelse för att en korrekt redovisning skall lämnas i deklarationen också beträffande sparmedel, löser inte det här problemet för dem som med mer eller mindre dåligt samvete hittills underlåtit att göra detta. Om inte några övergångsregler skapas, är risken stor att många av dessa människor – inför hotet att bli avslöjade genom kontrolluppgifter från sina resp. banker – tar ut sina sparmedel före 1985 års utgång för att sedan förvara dem i bankfack, madrass eller på något annat gömställe. Ur alla synpunkter vore det olyckligt. Då vore det avsevärt bättre, om samhället kunde acceptera "en mager förlikning"! Det är också vad vi har föreslagit.

Som jag redan har antytt drabbas den som ertappas med att inte ha lämnat en korrekt redovisning beträffande inkomster och förmögenhet ganska hårt genom de regler som gäller för eftertaxering, skattetillegg etc. Även den som självmant börjar lämna korrekta uppgifter fr. o. m. ett visst inkomstår kan drabbas ganska hårt genom eftertaxering för de fem föregående taxeringsåren. Den i propositionen föreslagna ökade uppgiftsskyldigheten skall ju tillämpas fr. o. m. inkomståret 1986. Men för innevarande inkomstår, dvs. för 1985, gäller fortfarande hittillsvarande regler. Samhället har nu alltså ett perfekt och unikt tillfälle att visa generositet samtidigt som riskerna minskas för att ytterligare kapitaltillgångar blir "svarta".

Inte minst väsentligt i dessa sammanhang är ju att bankmedlen i princip fungerar som rörelsekapital i samhället – vilket är nödvändigt för att skapa sysselsättning. "Svarta" pengar i bankfack och madrasser är däremot som regel improduktiva – i den mån de inte används för konsumtion, något som ur inflationssynpunkt inte heller är önskvärt.

Vi har alltså föreslagit att regeringen snarast vidtar åtgärder som leder till att de som tidigare har underlåtit att korrekt redovisa sina inkomster och tillgångar i förvärvskällan kapital nu får en stimulans att lätta sitt samvete och att redan vid deklarationstillfället januari–mars 1986 deklarera korrekt. För att en sådan aktion skall bli framgångsrik krävs, utöver en effektiv information, att riksdagen beslutar om något slags moratorium när det gäller utnyttjande av bl. a. taxeringslagens §§ 114–116, bestämmelser om eftertaxering i fråga om här aktuella kapitalinkomster och förmögenhet under inkomståren 1980–1984. Givetvis bör ett sådant moratorium bara gälla dem som frivilligt rättar sina uppgifter i här aktuella avseenden, när de lämnar in sin deklaration under januari–mars 1986.

Skatteutskottet har på s. 66 i betänkande 60 mycket lakoniskt konstaterat:

"Motionen synes bygga på förutsättningen att skattskyldiga allmänt skulle ha underlåtit att lämna uppgifter om sina kapitalinkomster och förmögenhetstillgodohavanden i deklarationen.

Oavsett hur härmed förhåller sig är enligt utskottets mening åtgärder av den art motionärerna avser olämpliga. Utskottet avstyrker följaktligen motionen."

Ja, det är naturligtvis lätt att säga så, om man bara tar hänsyn till juridiska fakta. Jag menar att utskottet här har missat en unik chans att åstadkomma en "mager förlikning" i stället för att få feta processer på halsen. Jag är övertygad om att detta betraktelsesätt kommer att leda till vad följande ordspråk talar om: Snålheten bedrar visheten. Många kommer att placera sina pengar utom räckhåll för taxeringsmyndigheterna, helt i onödan och till men för samhällsekonomin och berörda personer, med tanke på deras samvete – om de nu har något samvete.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till yrkande nr 2 i vår motion 3170.

Anf. 65 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 66 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag skall här säga några ord om motion 335, som jag skrev under den allmänna motionstiden. Motionen handlar om beskattning av prostituerades inkomster och de negativa sociala konsekvenser nuvarande situation får. Eftersom ett enigt utskott har avstyrkt motionen anser jag inte att det är lönt att yrka bifall till densamma.

Sedan lång tid tillbaka har inkomster av prostitution inte beskattats. Skälen till detta förhållande har antagligen främst varit praktiska – man har väl ansett att det skulle innebära större skada än nytta.

1982 förändrades emellertid denna situation. Numera betecknas stadigva-

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

rande prostitutionsverksamhet som rörelse, och den som utövar denna verksamhet skall betala skatt på inkomsterna härifrån.

Denna nya situation, herr talman, har inneburit att taxeringsmyndigheterna har kunnat ta itu med en tidigare förbisedd skattekälla. De besvärligheter, särskilt ur social synpunkt, som uppstått är uppenbara och har i praktiken omedelbart gjort sig gällande. Jag inbillar mig att en prostituerad inte uppfattar sig som företagare med skyldighet att bl. a. föra böcker över varje affärstransaktion med upptagande av inkomster och utgifter i verksamheten. Därmed saknas underlag för en korrekt taxering. Om man vill vara litet elak kan man påstå att samtidigt som staten med olika medel bekämpar prostitutionen vill den göra sig inkomster på den verksamhet som förekommer.

Jag är helt säker på att den som prostituerar sig gör detta oberoende om eventuella inkomster är skattepliktiga eller ej. Däremot kan det med bestämdhet påstås att möjligheten är stor att beskattning av dessa inkomster innebär att en prostituerad blir fast cementerad i de förnedringens träsk som denna verksamhet innebär. Det måste vara av stort intresse från samhällets sida att motverka prostitutionen. Beskattningen av de prostituerade får, enligt min och säkert mångas uppfattning, helt motsatt effekt. Jag bedömer det så att prostituerade i allmänhet inte sätter undan delar av sina inkomster för att kunna betala skatt. Detta kan då innebära att de långt senare skönstaxeras i efterhand i form av kvarskatt. Dessa skatteskulder blir, som praktiska fall har visat, mycket stora, och de prostituerade saknar möjlighet att någonsin kunna betala in dem. Den enda möjlighet de prostituerade har att kunna betala dessa kvarstående skatter är att öka sin verksamhet. Vad detta kan innebära, eller rättare sagt alltid innebär, är en total utslagning.

Vad som behövs för dem som hamnat i detta träsk är att finna en väg tillbaka till ett normalt liv med inkomster av vanligt arbete. Jag medger, herr talman, att detta kanske är lättare sagt än gjort. Jag är inte heller beredd att "köpa" de olika förslag som har väckts runt om i landet, t. ex. det som handlar om att kriminalisera de människor som anlitar prostituerade. Jag tror inte att de som har väckt dessa förslag riktigt har tänkt igenom vilka konsekvenser förslagen kan få. En sak är däremot helt uppenbar, och det är att nuvarande system innebär att möjligheten är mycket stor att de prostituerade blir kvar i sin verksamhet och det för alltid.

Det skall också påpekas att de skatter staten här får in är mycket små, då dessa människor i de flesta fall saknar tillgångar. Arbetet med taxering, debitering och indrivning kostar mycket mer än vad som kan tänkas komma tillbaka till staten. Resultatet av nuvarande praxis blir negativt för staten ur ekonomisk synpunkt. Därtill, och mycket mera viktigt, kommer att det riskerar att leda till en ökad utslagning och misär. Det finns alltså starka skäl för att inte beskatta dessa inkomster, därför att det som regel får katastrofala sociala konsekvenser.

Vad svarar då utskottet? Jo, man är medveten om att beskattningsreglerna kan medföra problem i vissa fall, och man har t. o. m. förståelse för syftet med motionen. Men man säger samtidigt att ett bifall till motionen skulle

innebära problem av annat slag, och man vill inte specialreglera bara ett av många likartade områden. Utskottet säger också att det trots allt är ett mycket begränsat antal personer som det här är fråga om.

Nu är det, herr talman, bra och positivt att utskottet har visat förståelse och sympati för min motion, men det hjälper inte ett ögonblick dem som riskerar att fastna och har fastnat i den förnedrande situation som prostitution innebär.

Jag menar nog också, till skillnad från utskottet, att de som i dag är prostituerade inte är ett litet antal, vilket i och för sig är beklagligt. Att en särbehandling av de prostituerade ur skattesynpunkt skulle innebära att nya tillämpningsbestämmelser skulle få konsekvenser för andra områden är kanske möjligt. Dock menar jag att de problem vi för närvarande har att ta hänsyn till är av så betydande art, framför allt ur mänsklig och social synpunkt, att man ändå borde ha tillstyrkt den här motionen. Jag efterlyser alltså litet mera mänsklighet och mindre skattebyråkrati.

Till sist, herr talman, står min förhoppning till att taxeringsmyndigheter och kronofogdar runt om i landet beslutar sig för att inom detta område tillämpa sunt förnuft och bortse från inkonsekventa regler som har fått, som kan få och som får mycket tragiska konsekvenser.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (deklarationsförfarandet, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 182 röster mot 130 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (inflationsskyddet och skatteskalan)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del.
dels reservation 3 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson i motsvarande del.
dels reservation 4 av Kjell Johansson i motsvarande del.
bifölls med acklamation.

Mom. 3 (schablonavdraget i tjänst, m. m.)

Omedelbara lagändringar

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 146 för reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del.

Mom. 6 (avgiftsfritt bottenbelopp för egenföretagare)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 50 för reservation 7 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson i motsvarande del.

Mom. 7 (sparavdraget)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 50 för reservation 8 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson i motsvarande del.

Mom. 8 (överflyttning av ränteavdraget i inkomstslaget tjänst till inkomstslaget kapital)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (schablonavdrag för äldre aktier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (pensionsgrundande inkomst)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (uppgiftsskyldighet för kreditinstitut m. fl.)

Först biträdde reservation 12 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del, som ställdes mot

dels reservation 13 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson i motsvarande del.

dels reservation 14 av Kjell Johansson i motsvarande del, med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 170 röster mot 80 för reservation 12 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del. 63 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 16 (uppgifter om socialförsäkringsavgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Kjell Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (straffskalan i 120 § TL)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 19 ("moratorium")

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 3170 av Rune Torwald och Anna Wohlin-Andersson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (samtaxering, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (fosterbarns förmögenhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (inkomstuppdelning mellan makar i näringsverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Förenklad
självdeklaration,
m. m.*

Mom. 23 (inkomst av fastighetsförvaltning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (skattelättnader för barnfamiljer)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 21 av Knut Wachtmeister m. fl.,
dels reservation 22 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson,
bifölls med acklamation.

Mom. 28 (kostnader för barn tillsyn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (kostnadsersättning för dagmamma)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 52 för reservation 24 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson.

Mom. 33 (vårdbidrag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 25 av Knut Wachtmeister m. fl.,
dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1154 av Margó Ingvardsson m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 34 (familjevårdsersättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (barnpension)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Stig Josefson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (underskottsavdrag)

Först biträdades reservation 28 av Knut Wachtmeister m. fl. med 93 röster mot 15 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2386 av Lars Werner m. fl. 198 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Knut Wachtmeister m. fl. – genom uppresning.

Mom. 37 (utredning om otillbörliga underskottsavdrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (räntetillägg för ränteförmånliga lån)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 30 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del,
dels reservation 31 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson i motsva-
rande del,
bifölls med acklamation.

Mom. 39 (räntetillägg för mangårdsbyggnad i jordbruk och för bil)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 30 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del,
dels reservation 31 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson i motsva-
rande del,
bifölls med acklamation.

Mom. 40 (underlag för räntetillägg för bil)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Stig Josefson
och Karl-Anders Petersson – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (kvittning mellan makar m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Knut Wacht-
meister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (fackliga stipendier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 34 av Knut Wacht-
meister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (skattereduktion för aktieutdelning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Knut Wacht-
meister m. fl. – bifölls med acklamation.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

7 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkanden

1984/85:32 om vissa för forskning och forskarutbildning gemensamma frågor
m. m. (prop. 1984/85:100 delvis),

1984/85:33 om anslag till humanistiska fakulteterna m. m. (prop. 1984/85:100
delvis),

1984/85:34 om anslag till forskningsrådsnämnden m. m. (prop. 1984/85:100
delvis),

1984/85:35 om lokalkostnader och investeringar m. m. (prop. 1984/85:100
delvis),

1984/85:36 om anslag på tilläggsbudget III (prop. 1984/85:125 delvis) samt

1984/85:40 om vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder (prop. 1984/85:150
delvis).

Anf. 67 TALMANNEN:

Utbildningsutskottets betänkanden 32, 33, 34, 35, 36 och 40 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså utbildningsutskottets betänkande 32 om vissa för forskning och forskarutbildning gemensamma frågor m. m. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för punkterna 1 och 2.

Vissa för forskning och forskarutbildning gemensamma frågor m. m.

Anf. 68 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! För ett par veckor sedan hade jag tillfälle att debattera med Lars Gustafsson om vissa principiella frågor när det gäller universitets- och högskolepolitiken. Det fanns då anledning att beklaga att vi får dessa betänkanden så styckevis och delat att det inte ges möjlighet till någon stor principdebatt. Lika fullt finns det anledning att också i dag göra några principiella anmärkningar innan jag går in på detta betänkande i detalj.

Man kan då inledningsvis konstatera att den politiska experimentlusten har drabbat universiteten hårt under de senaste 20 åren. Forskningen har drabbats dubbelt så hårt genom att utrymmet för inomvetenskaplig förnyelse och utveckling har gjorts alltför snävt och på grund av att grundutbildningen i många hänseenden har varit och är otillfredsställande.

Att 1977 års s. k. högskolereform på lång sikt skulle få negativa effekter var väl flertalet av de inom universitet och högskolor verksamma fullt på det klara med i förväg. Men dessa negativa effekter har visat sig snabbare än väntat. Man kan i dag konstatera att universitetsmiljön inte är vad den borde vara.

Lönepolitiken har spelat sin roll. Den allmänna lönenivelleringen har slagit hårt mot forskningen och forskarna. Färre studenter har slagit in på högre studier. Vi har fått färre studenter som ägnar sig åt forskarutbildningen.

När det gäller själva miljön är den alltså inte längre stimulerande på det sätt som den en gång i tiden var. Själva kunskapsutvecklingen har skjutits i bakgrunden. I mångt och mycket beror detta säkert på att yrkesinriktningen har blivit så framträdande efter den s. k. högskolereformen 1977. Ämnesområdena har skjutits i bakgrunden. Institutionerna har fått stå tillbaka för linjenämnder. Byråkratiseringen har firat oanade triumfer. Antagningssystemet lämnar mycket övrigt att önska.

Till detta kommer också att universiteten, inte minst när det gäller forskningssidan, har kommit att bli alltmer beroende av den externa finansieringen. Vi kan också se hur själva basorganisationen har fått en allt svagare ställning i mångt och mycket till följd av den ökande sektorsforskningen. Det är ett av skälen till att vi tillsammans med folkpartiet i reservation 8 kräver en överflyttning av resurser från sektorsforskningen till universitetens och högskolornas basorganisationer.

Vi kan vidare konstatera att den yrkesinriktning som studierna vid universiteten och högskolorna fått hos många studerande har lett till att man alltför tidigt bestämmer sig för en viss studieinriktning. Detta i sin tur försvårar sedan rekryteringen till forskarutbildningen.

Tidigare kunde man konstatera att den akademiska karriären hade sina fördelar. Det fanns någonting som hette en akademisk frihet. Man kan säga att även om lönerna för de universitetsverksamma inte var märkvärdiga, var de ändå relativt hyggliga. De här tidigare morötterna är numera i stort sett borta. Vi har haft en utomordentligt ogynnsam löneutveckling, som gör att svenska forskare och universitetslärare i dagsläget torde tillhöra de sämst betalda i västvärlden.

Själva meritvärdet av doktorsexamen har också i mångt och mycket urholkats. Här har riksdagen för övrigt tidigare gjort en beställning hos regeringen om att man klart skall slå fast meritvärdet av doktorsexamen inom statlig förvaltning, etc. Därav har ingenting kommit, utan ärendet har förhalats tid efter annan.

Vi kräver nu i reservation 7 att man inom den statliga förvaltningen skall göra en ordentlig inventering före den 1 juli 1986. För att i någon mån avhjälpa de stora brister som finns på universitetssidan i dagsläget presenterade vi från moderata samlingspartiet i går vad vi skulle kunna kalla för ett akutprogram. Det gäller att stoppa flykten från högskolorna. Detta kan ske på olika sätt. Först och främst skall man skapa en kreativ miljö på nytt. Detta kan ske genom att institutionerna förstärks och genom att institutionsledningarna får ökade befogenheter och mer att säga till om. På det viset kommer det inte längre att tas som en straffkommendering att vara prefekt utan ses som någonting positivt.

Vi kan också genom att främja internationaliseringen göra miljön mera stimulerande dels genom att ge ökade möjligheter till våra universitetslärare och forskare att inhämta inspiration vid utländska universitet, dels genom att göra det möjligt att i ökad omfattning ta emot utländska forskare och universitetslärare här i Sverige.

Ett annat sätt att förbättra miljön är att öka det lokala inflytandet över ekonomin och självfallet också att minska hela den byråkratiska apparat som vuxit upp.

När det gäller rekryteringen av doktorander har utvecklingen alltså inte varit positiv under senare tid. Nu skall det med en gång sägas att den statistik vi har är ganska bristfällig, men vi vet ändå att medelåldern för aktiva doktorander under åren 1974-1980 steg från nära 33 år till mer än 35,5 år. Under tiden 1974/75 till 1977/78 ökade också studietiden drastiskt, från 11 till 14 terminer. Under hela 1970-talet nästan halverades antalet forskarexamina. Detta är allvarligt inte minst med tanke på att hälften av dem som 1980 var professorer kommer att avgå med pension fram till år 1990.

Inrättandet av doktorandtjänster är ett steg i rätt riktning. Det är något som är betydligt bättre än utbildningsbidragen. Ändå skall man naturligtvis erinra om att antalet doktorandtjänster ännu inte är mer än en droppe i havet.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Vissa för forskning
och forskar-
utbildning
gemensamma
frågor m. m.*

Vi har dock, för att underlätta för doktoranderna att bli klara med sina forskarexamina, velat att man skall sätta ett tak för deras undervisningsskyldighet. Det är märkligt att man inom utskottsmajoriteten finner det så besvärligt att göra detta. Det är ganska lätt att genomföra en sådan begränsning genom att införa evalueringsregler också för den här tjänsten på samma sätt som för andra tjänstekategorier. Detta har vi tagit upp i reservation nr 1.

Vi har också yrkat att handledningen skall ges större resurser. Var och en skall i genomsnitt kunna räkna med ca 6 timmars handledning per månad. Vi har dessutom i en annan reservation yrkat att behörigheten för forskarutbildning skall göras snävare. Det måste krävas en fullständig grundexamen om 120 poäng och 60 poäng i det ämne som vederbörande avser att uppta forskarstudier i.

Vi har vidare för att höja kvaliteten på avhandlingarna velat göra det möjligt för fakultetsopponenter och ledamöter i betygsnämnden att motivera sina beslut. Vi har i detta sammanhang också pekat på nödvändigheten av att införa graderade avhandlingsbetyg.

Om man skall komma till rätta med situationen för våra forskare och om man skall kunna stoppa flykten från högskolan är det till syvende og sidst naturligtvis en annan lönepolitik som behövs. Vi har sagt att lönerna för universitetslärare och forskare under en treårsperiod bör öka med 30 %. Vi behöver också en flexibilitet i lönesättningen, och vi behöver se till att resurserna ökas för att LÄTU skall kunna förverkligas.

Det är alltså en rad olika åtgärder som behöver genomföras för att vi skall kunna få en förbättring på forskningssidan och även när det gäller forskarutbildningen. Det kan inte vara en diskussionsfråga om vi skall vidta de här åtgärderna eller inte. Vi kan konstatera, att om vi inte slår vakt om vår forskning kommer detta att drabba hela landet och få förödande effekter på sikt.

Till sist, herr talman, skulle jag i det här sammanhanget vilja uttrycka min glädje över att det till följd av en fyrpartimotion blir möjligt att rädda musikskolan i Edsberg. UHÄ har tillstyrkt, och man ser skolan som ett värdefullt komplement till musikhögskolorna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 5, 6, 7 och 8. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 69 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar, utbildningsutskottets betänkande nr 32, tar upp en rad sinsemellan ganska skiljaktiga frågor, som har det gemensamt att de gäller vårt högskoleväsende. De är av relativt övergripande natur – åtminstone en del av dem.

En fråga som ägnas en hel del utrymme gäller kvaliteten i vår forskarutbildning. Det är utan tvivel en mycket viktig fråga. Med forskarutbildningen

lägger vi en stor del av grunden för forskningen. Det är viktigt att vi på olika sätt arbetar för att främja en förbättrad kvalitet när det gäller forskarutbildningen.

Man kan ha olika meningar om hur man skall gå till väga. Det har fogats reservationer till detta betänkande som egentligen samfällt går ut på att man skall åstadkomma denna kvalitetsförbättring genom olika typer av centrala ingrepp – genom en hårdare centralstyrning av forskarutbildningen. Det gäller utformningen av doktorandtjänster, handledning, behörighetsfrågor, betygsnämndernas sätt att arbeta, osv. Från centerns sida tror vi inte att man kan kommandera fram kvalitet genom centrala direktiv, utan vi tror att man måste arbeta med detta lokalt inom ramen för vissa övergripande centrala ställningstaganden.

Frågan om forskarutbildningens meritvärde tas också upp i en reservation. Jag vill understryka att vi från centern anser att det är mycket viktigt att forskarutbildningen får ett större meritvärde. Det pågår också ett beredningsarbete på detta område. Därför anser vi inte att det finns anledning för riksdagen att nu föregripa detta beredningsarbete. Men vi kommer givetvis att följa denna fråga med mycket stort intresse.

En annan reservation som är fogad till betänkandet handlar om ansvarsfördelningen mellan sektorsforskningen och den grundläggande forskningen vid universiteten. I fråga om detta vill jag hänvisa till vad vi från centerns sida sade i vår motion med anledning av förra årets forskningspolitiska proposition. Vi pekade då på den snårskog av anslag och anslagsgivande myndigheter som finansierar den statliga delen av forskningen. Det är mycket viktigt att man får en enklare struktur. Vi menar att det naturliga är att denna förenkling sker i riktning mot att framför allt högskolorna och forskningsråden skall vara anslagsgivande myndigheter på forskningens område. Vissa undantag kan naturligtvis behöva göras. Det pågår ett arbete med att förenkla anslagsstrukturen när det gäller forskningen. Vi förutsätter att man kommer att lägga fram ytterligare förslag på detta område i samband med nästa forskningspolitiska proposition. Vi anser att denna tidpunkt är rätta tillfället att aktualisera de förändringar i anslagssystemet som kan vara nödvändiga.

Herr talman! Det finns bara en centerreservation fogad till detta betänkande. Den behandlar en mera konkret frågeställning. Denna reservation bygger på ett motionsförslag från mig och några partivänner från Stockholmsregionen och handlar om att man skall satsa på att tillskapa ett utvecklingsområde för bioteknik i sydvästra Stockholmsregionen. Det finns en rad goda skäl för detta. Det är viktigt att staten på olika sätt går in och främjar utvecklingen på det biotekniska området, eftersom detta är en framtidssektor av mycket stor betydelse.

Av erfarenhet vet vi, både i Sverige och utomlands, att samarbete mellan statliga institutioner, forskningsinstitutioner och näringsliv är mycket positivt för teknikutvecklingen. Man arbetar efter dessa riktlinjer på flera håll i Sverige. Om man skall göra en satsning på detta område också i Stockholmsregionen, men naturligtvis inte bara där, kan det vara naturligt att göra denna

Tisdagen den
4 juni 1985

*Vissa för forskning
och forskar-
utbildning
gemensamma
frågor m. m.*

satsning i den sydvästra delen av Stockholmsregionen. Dels finns det där en bas att bygga på – Huddinge sjukhus och stora industrier med anknytning till detta område, t. ex. Alfa-Laval och Astra. Dels skulle en sådan satsning vara ett bidrag när det gäller att motverka den kraftiga regionala obalans som råder i Stockholmsregionen. Denna obalans ger sig till känna inte minst på området högre utbildning och forskning, där det finns en väldig koncentration till de centrala och norra delarna av Stockholm. En sådan satsning skulle vara väl motiverad ur forskningssynpunkt, ur industripolitisk synpunkt och även ur regionalpolitisk synpunkt.

Vi anser att det hade varit på sin plats att riksdagen hade gjort en viljeyttring i fråga om detta. Utskottet har emellertid avstått från detta.

Centerns representant i utskottet har reserverat sig i reservation nr 10, och jag yrkar bifall till denna reservation.

En annan litet speciell fråga som också har ett särskilt intresse för Stockholmsregionen gäller musikutbildningen vid Edsberg. Den har sedan länge bedrivits av Sveriges Radio-koncernen. Alla intygar att detta är en mycket värdefull utbildning. Den är ett viktigt komplement till de andra musikutbildningar som finns i vårt samhälle.

Nu anser sig Sveriges Radio-koncernen inte längre ha råd att finansiera denna utbildning. Därför menade regeringen att den borde läggas ned. En nedläggning vore naturligtvis en mycket stor förlust – det betyder alla som har kompetens på detta område.

Genom en fyrpartimotion har vi aktualiserat frågan i utskottet och där samlat en majoritet för att statliga medel skall tillskjutas för att utbildningen skall kunna vara kvar.

Tyvärre har socialdemokraterna på denna punkt skilt ut sig i en reservation. Motiveringen i reservationen är något egendomlig. Socialdemokraterna anför statsfinansiella skäl – och det kan man alltid göra, även om statens finanser kanske inte står och faller med 1,6 miljoner. Men dessutom anför man principiella skäl. Socialdemokraterna menar att denna utbildning är Sveriges Radios angelägenhet.

Det är mycket tveksamt vilken grund det finns för det påståendet. Det är här fråga om en utbildningsverksamhet. Vi brukar i andra sammanhang vara överens med socialdemokraterna om att det framför allt är statens ansvar att garantera att det finns ett bra utbildningsutbud. Sveriges Radios uppgift måste i första hand vara att göra etersändningar.

Det finns alltså, såvitt jag kan förstå, inga principiella invändningar mot att staten går in på detta område.

Jag vill på denna punkt med särskilt eftertryck yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på den socialdemokratiska reservationen. Också i övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan, utom på den punkt där det finns en centerreservation.

Anf. 70 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! I reservation 3 föreslås att kraven för behörighet för att antas till forskarutbildning skall ändras. Bl. a. följs en partimotion från folkpartiet

med den innebörden upp. En fullständig grundexamen om minst 120 poäng med minst 60 poäng i aktuellt ämne bör vara förkunskapskrav inom det förutvarande filosofiska fakultetsområdet. Det slås fast dels i partimotionen från folkpartiet, dels i reservationen 3 från folkpartiet och moderaterna. Jag yrkar bifall till denna reservation.

I reservation 4 förordar jag en ökad fasthet och kontinuitet inom betygsnämnderna. I reservationen påminns om att UHÄ i december 1983 lade fram förslag om att det i betygsnämnden skulle ingå dels två fasta, dels tre tillfälliga ledamöter. Reservationsvägen förordas att riksdagen skall ställa sig bakom detta förslag från UHÄ. Jag yrkar bifall också till reservation 4.

Om man i framtiden skall kunna locka studenter till forskarutbildning är det nödvändigt att forskarutbildningen ges meritvärde. I folkpartiets partimotion tog vi upp den här mycket viktiga frågan. Vi menar att det bör göras en inventering av tjänster för vilka doktorsexamen bör uppställas som behörighetsvillkor. Vi gör i reservationen också ett uttalande om forskarutbildningens meritvärde när det gäller befordringsgrunden skicklighet.

Det måste löna sig att forska. För vissa tjänster bör det därför krävas doktorsexamen. För andra bör det vara en merit att ha ägnat sig åt forskarutbildning. Det är djupt beklagligt att regeringen ännu inte har effektuerat riksdagens beslut från förra året om att man i tjänstehänseende skall kunna tillgodoräkna sig forskarutbildning som fyra år när man söker statlig tjänst. Nu kommer det ut ytterligare en generation av färdiga doktorer som inte kan åberopa sin forskarutbildning som merit när de söker statliga tjänster. Det är mycket olyckligt. Jag yrkar bifall till reservation 7.

I reservation 8, som är gemensam för folkpartiet och moderaterna, följs ett annat krav i folkpartiets partimotion upp. Vi menar att riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att upprätta en plan för överförande av forskningsresurser och forskningsansvar från sektorsorgan till högskolan och forskningsrådet. Visst behövs det sektorsforskning, men tyngdpunkten bör förskjutas till förmån för grundforskningen vid universiteten.

Jag yrkar bifall till reservation 8.

Utskottets majoritet bestående av folkpartiet, moderaterna, centerpartiet och vpk tillstyrker en fyrpartimotion med Jan-Erik Wikström som första namn om att rädda Edsbergs musikskola. Motionen och utskottsmajoriteten förordar alltså en fortsatt verksamhet vid Edsbergs musikskola.

Den 3 oktober 1984 anhöll UHÄ i en skrivelse till regeringen om att den alternativa utbildningen samt kurs- och seminarieverksamheten vid musikskolan i Edsberg skulle få ses som ett värdefullt komplement till verksamheten vid musikhögskolorna och att verksamheten vid musikskolan i Edsberg skulle få fortsätta. UHÄ slog fast att musikskolan fyller en viktig funktion på musikområdet.

På denna punkt, herr talman, yrkar jag till sist bifall till utskottsmajoritetens förslag och avslag på den socialdemokratiska reservationen nr 11.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Vissa för forskning
och forskar-
utbildning
gemensamma
frågor m. m.*

Anf. 71 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I all verklig vetenskaps natur ligger att den måste förbehålla sig rätten att i princip ifrågasätta allt. En fri vetenskap måste självständigt kunna bedöma riktningen för sitt kunskapsökande. Den måste också i vissa situationer ha ryggrad nog att avvisa försök utifrån att lägga under sig forskningsresurser. I synnerhet gäller detta ifall de utanförstående intressena själva inte står under offentlig insyn.

Frågan om forskningens oavhängighet har alltid utgjort ett problem. Problemet fanns på biskop Billings tid lika väl som det i dag finns hos de näringslivsbetalda professorer som man kan nå t. ex. via SE-bankens växel.

Dock är det en ny företeelse som i dag framträder i form av massiva försök från banker och privata storföretag att styra och nyttja forskning i sina direkta intressen. Den starkt ökade utbredningen härav har samband med att universiteten i besparingstider lättare faller för frestelsen att ta in pengar via uppdragsforskning. Redan detta är ju för övrigt ett tvivelaktigt sätt att påverka forskningens inriktning – man inser lätt att sådana uppdrag, som är väl betalda, prioriteras.

Uppdragsforskning är naturligtvis harmlös så länge den utgör en mindre del av den totala verksamheten vid universiteten och så länge den vetenskapliga verksamheten behåller sitt oberoende och sin integritet. Men det gör den inte – tvärtom. Det är påtagligt hur näringslivet, representerat av grupper av stora inflytelserika privatföretag, försöker lägga under sig och styra vetenskapen i former och till sådana områden som är intressanta just för dem.

Situationen skapar en rad allvarliga politiska och rättsliga problem. Det är ett krav från vpk att dessa problem allsidigt belyses och att klara gränser skapas. Det skall skiljas på vad som är privat och vad som är offentligt. Det skall råda förtroende för att människor som arbetar på offentliga institutioner är oberoende av obehöriga intressen. Skattebetalarna skall kunna lita på att offentligt avlönade tjänster inte används för stora privata extraknäck. Alla skall kunna lita på att bedömningar av examensmeriter och kunskapskontroller försiggår under offentlig insyn och i övrigt under former som garanterar oväld i förfarandet.

I dessa stycken syndas grovt. Allt fler exempel ges på att hela verksamheter styrs av ekonomiska privatintressen och att organiserade samarbetsformer och avtal binder upp undervisning och forskning vid privata anslag och privat styrning.

Den 6 juni – nationaldagen, till yttermera visso – skall Göteborgs universitets styrelse fatta beslut om en stiftelse. Syftet med denna stiftelse, där kommunen och handelskammaren ingår som parter, är att finansiellt stödja en högskola för ekonomisk och juridisk forskning vid Göteborgs universitet. Förutsättningen för stödet är, som det heter, att forskningen skall vara relevant för de i stiftelsen ingående intressenterna. Företeelsen finns närmare beskriven i senaste numret av Götheborgske Spionen.

Här är det alltså inte bara fråga om att köpa upp enskilda forskare. Här är det fråga om att en hel högskola a priori skall arbeta med verksamhet som styrs av utomstående intressenter. Hela den vetenskapliga verksamheten

skall utsättas för en övergripande styrning från dessa intressenter.

I hur hög grad sådana här intressen tränger in i de befintliga högskolorna visas inte minst av den grundliga undersökning som har gjorts och presenterats av tidningen *Arbetaren* nr 50–52 år 1981, där man bl. a. kan konstatera att 26 av totalt 108 fasta forskarplatser vid högskolor och institut inom ämnet nationalekonomi betalas av näringslivet. 37 av totalt 119 anslag till heltidsforskare vid högskolor och institut inom samma ämne härrör från privata källor.

Vid universitetet i Lund finns ett kontaktsekretariat, som sysselsätter tolv personer. Dess uppgift är att se till att forskare som har avslutat sin forskarutbildning och *är anställda* vid universitetet skall komma ut och arbeta vid projekt i näringslivet. Observera att det inte handlar om ett kontaktsekretariat, som försöker förmedla uppdrag inom t. ex. sjukvården, socialtjänsten eller folkrörelserna. Sådana kontakter är givetvis inte särskilt intressanta.

För kontaktverksamheten anges regler, och de finns här att läsa i handlingar från sekretariatet. Forskaren, som alltså är anställd vid universitetet, skall "i största möjliga mån arbeta hos företaget". Företaget har enligt reglerna rätt till de uppfinningar som han under tiden eventuellt gör. Det allmänna har ingen sådan rätt. Staten och företaget delar normalt kostnaderna för forskaren mellan sig. Vi skattebetalare skall alltså få äran att ge företagen ett 50 % lönebidrag, men vad forskaren åstadkommer under denna tid skall helt tillhöra företaget. Forskaren skall rätta sig efter företagets sekretessregler. Vi skattebetalare, som betalar hälften av kostnaden, får finna oss i företagets sekretess. Vi skall ingenting veta om vad den av oss till 50 % avlönade forskaren gör i företaget.

Mäktiga ekonomiska intressens inmarsch på vetenskapens domäner väcker ytterligare en central fråga, den om offentlighet och sekretess. Öppenhet och insyn skall ju, heter det, vara regel i all offentlig verksamhet. Öppenhet och insyn är också grundregel i varje fri vetenskap.

Uppdragsforskningen i den form som den nu bedrivs är ett uppenbart hot mot denna öppenhet. I en dom den 22 mars i år har regeringsrätten förklarat att examensarbeten, vilka gjorts för enskilda uppdragsgivares räkning, kan sekretessbeläggas. Regeringsrättens dom följde på en ansökan från en journalist på Svenska Dagbladet, som ville ta del av ett visst examensarbete. Regeringsrätten åberopar en paragraf i sekretesslagen, som egentligen har varit avsedd för provnings- och kontrollverksamhet i allmän regi, men paragrafen är så luddig, att den passade bra för att inom hela uppdragsforskningen ge hemligstämpeln oinskränkt makt.

Här i min hand har jag ett antal exempel på detta förfarande och dess följder. Det är kopior av handlingar, förvarade i en högskolas bibliotek.

Här är ett examensarbete, utfört på uppdrag av ett privat bolag. Vad man får veta om detta examensarbets innehåll är att det rör geofysiska och geologiska undersökningar inom ett område på ungefär 16 hektar, vilkas belägenhet inte är preciserad. Det enda offentliga med detta examensarbete är förordet. Förordet avslutas med följande lakoniska sats: På uppdragsgivarnas begäran behandlas detta examensarbete konfidentiellt. – Den offentliga rapporteringen är följaktligen helt värdelös.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Vissa för forskning
och forskar-
utbildning
gemensamma
frågor m. m.*

Här är ett annat examensarbete, utfört i en maskinfirma som gör krigsmateriel. Undersökningen redovisas på 16 rader. Mätningmetoder, mätningstrustning och vetenskaplig frågeställning framgår inte. Sammanfattningen avslutas med att rapporten har begärts konfidentiell av uppdragsgivaren. Trots att det uppenbarligen handlar om rätt enkla fakta rörande rekylverkningar hemligstämplas det hela med hänvisning till dess militära anknytning.

Här är ett tredje examensarbete, utfört för ett stort norskt företag. Här får man inte ens veta unset om på vilket område undersökningen har rört sig. Det meddelas bara på fyra rader att det är en intern rapport, som klassificerats som sekretessbelagd.

Här har jag slutligen ett fjärde examensarbete. Det är Volvo som är beställare. Detta arbete syftar till att kvantifiera arbetsåtgång vid terrasserings- och vägarbeten. Rapporten innehåller inledning och sammanfattning. Det är ett mycket tunt häfte. Undersökningen är hemligstämplad.

Men i examinatorns förord till den här redovisningen finns det en intressant passus som belyser vårt problem och vetenskapens dilemma i uppdragsforskningen. Professorn ifrågasätter nämligen i förordet valet av parametrar för undersökningen. Han säger tämligen klart att han anser att man borde ha valt andra parametrar än dem som man valt. Men han konstaterar samtidigt följande: "Arbetet är emellertid utfört enligt Volvo BM:s önskemål."

Detta är ytterst upplysande. Professorn inser alltså att undersökningens vetenskapliga uppläggning kan ifrågasättas. Men han kan inget göra för att ändra på detta. Det är beställaren som bestämmer. Sedan är det bara att buga och tacka. Slutsatsen är, som synes, given: Uppdragsforskning i den form som här föreligger undergräver inte bara offentlighet och insyn. Den undergräver även vetenskaplig kvalitet utan att man kan göra något åt det.

Jag har berört några av de mycket summariska rapporter som finns där allt väsentligt är hemligstämplat. Det kan tilläggas att vid den högskola där man får ut dessa rapporter är förhållandena ändå bättre än de är på andra håll. På vissa andra håll får man ju inte ut någonting.

Det är alltså tillåtet enligt regeringsrättens dom att hemligstämpla examensarbeten i Sverige. Man får en ganska klar inblick i vissa högskolekolekretsars tankevärld, t. ex. när man läser ett cirkulär från en högskoleadministration som utfärdats med anledning just av regeringsrättens aktuella beslut. I cirkuläret står det bl. a. så här: "Examinators godkännande görs under ämbetsansvar. Ingen besvärsmöjlighet finns. Det föreligger därför inget krav på dokumentation som underlag för överprövning i högre instans." Tänk efter litet grand vad innebörden av ett sådant uttalande är! Det är egentligen en fantastisk värdering som här görs. Att vetenskaplig kvalitet måste förutsätta och vila på en öppen, kritisk diskussion och att förtroende för betygsättning och bedömning kräver kontrollerbarhet föresvävar inte cirkulärets författare.

Som synes, herr talman, krävs det på hela detta område en kraftig uppstramning. Det är i och för sig naturligt. Vi i vpk är inte motståndare till, att högskoleforskningen vänder sig ut mot samhället. Men för vetenskapens

skull måste detta ske i mycket bestämda former. Forskarens oberoende och forskningens självständighet måste garanteras. Det betyder att man striktare måste skilja mellan privat och offentligt. Har man en offentlig tjänst eller forskar man med hjälp av samhällliga pengar, skall man inte samtidigt ta emot stora förmåner från privat håll. Man får välja huruvida man skall ägna huvuddelen av sitt arbete åt fri forskning vid av skattebetalarna finansierade institutioner eller om man skall lägga tyngdpunkten på sina privatuppdrag. De privatuppdrag, liksom de institutionella kontakter, som forskare arbetande vid högskolorna engagerar sig i skall inte ensidigt ske till förmån för betalningskraftiga affärsintressen – det kontaktsystem som man skall eftersträva bör vara brett och allsidigt, och det bör inte bara gynna dem som kan ställa upp med stora pengar.

Det krävs alltså, herr talman, att man tar initiativ till striktare regler för att skydda oväld, opartiskhet och självständighet inom forskningen. Utbildningsutskottet, tycker vi, visar med sin alltför vaga och allmänt hållna skrivning en viss aningslöshet inför problemet. Speciellt från socialdemokratins företrädare tycker vi att man hade haft rätt att vänta sig en annan och en litet skarpare insikt om vad de privata storföretagens offensiv för att lägga under sig forskningen vid högskolorna innebär. Detta är i högsta grad ett problem för arbetar- och folkrörelserna i våra dagar. Därför yrkar jag bifall till reservation 9 av Björn Samuelson.

Anf. 72 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Birger Hagård beklagade att vi med den arbetsordning som tillämpas får en ganska uppstyckad debatt om högskolefrågorna, och jag instämmer gärna i detta. Det vore önskvärt med en mera samlad och övergripande diskussion.

Birger Hagård framförde en del principiella synpunkter på den, som han alltid säger, s. k. högskolereformen. Därmed vill han antagligen uttrycka ett visst misshag med reformen. Jag noterar bara att de brister som Birger Hagård sedan pekade på i hög grad beror på bristande ekonomiska resurser. Jag kan emellertid inte finna att moderaterna står för förslag som skulle innebära någon väsentlig förändring av de ekonomiska resurserna för högskolan.

Beträffande byråkratiseringen vill jag påstå att det inte är någon här som älskar onödigt byråkrati. Vi har vid skilda tillfällen diskuterat den saken, och vi har överlämnat till de lokala styrelserna att i hög grad utforma sin egen organisation. Man kan lokalt göra mycket för att begränsa byråkratin.

Herr talman! Flertalet av de frågor som behandlas i det betänkande som vi nu diskuterar, nr 32, är sådana som var föremål för diskussion och ställningstagande vid denna tid i fjol, då med anledning av den forskningspolitiska proposition som regeringen hade presenterat.

Vi tillämpar numera den ordningen att regeringen vart tredje år i en mer omfattande proposition redovisar förslag och riktlinjer för politiken på forskningens område. Ett viktigt syfte med denna ordning är att få till stånd en mer långsiktig planering av verksamheten. Om detta syfte skall tillgodoses

Tisdagen den
4 juni 1985

*Vissa för forskning
och forskar-
utbildning
gemensamma
frågor m. m.*

är det viktigt att statsmakterna, regering och riksdag, avhåller sig från att göra årliga korrigeringar av de beslut som omfattas av treårsplanerna. Med andra ord är det angeläget att vi uppträder med konsekvens i förhållande till fattade beslut på detta område.

Det är mot denna bakgrund som utskottet på flera punkter haft anledning att avvisa förslag i motioner som behandlas i betänkande nr 32. Samma gäller, kan jag redan här säga, flera frågor som behandlas i betänkande nr 33.

Studiefinansieringssystemet är ett viktigt instrument för att förbättra villkoren för forskarutbildningen och påverka rekryteringen till den.

Nu föreslås att doktorandtjänster skall utgöra ett reguljärt inslag i studiefinansieringen, och det är välkommet. Fördelarna med doktorandtjänster jämfört med utbildningsbidrag är flera. Framför allt medför de en bättre social trygghet för de studerande.

Kvar står emellertid problemet att kunna tillföra medel i tillräcklig omfattning. Där finns inga lätta genvägar. Det totala ekonomiska utrymmet är, som vi alla vid det här laget vet, ytterst begränsat. Jag finner anledning att till alla parter vädja om förståelse för detta förhållande.

När det gäller möjligheten att inom ramen för doktorandtjänst kombinera egen forskning med undervisningsuppgifter vill moderaterna ha ytterligare precisering av regler utöver vad som anges i propositionen. De vill att man centralt skall ange ett tak för hur många timmars undervisning som doktoranden får meddela.

Utskottet är enigt med reservanterna om att doktorandernas tjänstgöring inte får inkräkta på den del av doktorandtjänsten som är avsedd för egen utbildning. Men eftersom den tjänstgöring det kan bli fråga om är av mycket skiftande karaktär anser vi att det är svårt att centralt ange antalet undervisningstimmar. Birger Hagård tyckte att det skulle vara lätt att göra en sådan evaluering, men vi tror inte det. Utskottet förutsätter att parterna – i första hand på lokal nivå – kommer överens i denna fråga. Skulle inte så ske blir det kanske anledning att återkomma.

Utskottet anser också att utformningen av handledningen av de forskarstuderande bör ske lokalt inom högskolan.

Frågan om förkunskapskrav för antagning till forskarutbildning är en av de många frågor som utifrån likartade förslag behandlades under förra riksmötet. Skillnaden mellan de krav som moderata samlingspartiet och folkpartiet för fram och de bestämmelser som nu gäller är egentligen ganska liten. Det krävs för närvarande i regel 60 poäng eller motsvarande i ett för forskarutbildningsämnet relevant område inom grundutbildningen. I den delen överensstämmer villkoren med vad reservanterna anser.

Jag skall inte ytterligare kommentera den frågan utan hänvisa till att utbildningsutskottet i år liksom i fjol inte finner anledning att ändra på gällande förkunskapskrav. Men jag vill göra det tillägget att det naturligtvis är viktigt att upprätthålla krav på goda kunskaper hos dem som antas till forskarutbildning, samtidigt som det är viktigt att man inte med alltför låsta och formella krav utestänger studerande som har faktiska goda förutsättningar för en forskarutbildning.

Vad gäller reservationerna om betygsnämndernas sammansättning, motivering av betygsnämndernas beslut och graderade betyg på doktorsavhandlingar skall jag i detta sammanhang nöja mig med att hänvisa till de motiveringar som gavs och de beslut som fattades vid förra riksmötet.

Forskarutbildningens meritvärde har behandlats relativt utförligt i utbildningsutskottets betänkande, och jag hänvisar till det och till vad Pär Granstedt sade på den här punkten.

Pär Granstedt förde ett resonemang om centerns reservation rörande biotekniskt centrum i sydvästra Stockholmsregionen. Utskottet menar att riksdagen inte bör uttala sig i frågor om uppbyggnad och lokalisering av s. k. forskarbyar. Riksdagen har inte gjort det i andra liknande sammanhang och det vore underligt om vi skulle göra ett speciellt undantag i denna fråga.

Avvägningen mellan sektorsforskningen och forskningen inom högskolan var en av de viktigare principfrågor som riksdagen i fjol behandlade med anledning av den forskningspolitiska propositionen. Det skedde då en förstärkning av den grundläggande och långsiktiga forskningen inom högskolan. Merparten av nytillkommande resurser anvisades till grundläggande forskning. På detta område skall, till skillnad från de flesta andra statliga verksamheter, ingen besparing ske under den närmaste treårsperioden. Forskningen vid högskolan är således ett prioriterat område.

Man kan naturligtvis också stärka högskolans forskningsresurser genom att överföra medel från sektorsorganen. Det är emellertid en process som kräver tid och noggranna överväganden.

Man bör inte glömma att den FoU-verksamhet som bedrivs i sektorsorganen också den är av stort värde. I vår iver att stärka högskolans forskningsresurser får vi inte rasera viktigt FoU-arbete på andra områden.

Om jag här får ge uttryck åt en personlig uppfattning vill jag säga att jag anser att vi i riksdagen måste skaffa oss en bättre total översikt av forskningsområdet. Trots att en sammanhållen forskningspolitisk proposition nu avges och behandlas vart tredje år är det ändå, med den fördelning som sker av dessa frågor på skilda utskott, utomordentligt svårt att fanga helhetsbilden.

Angående uppdragsforskning skall jag begränsa mig till att nu hänvisa till den översyn av reglerna för uppdragsforskning som pågår i regeringskansliet. Det är ett viktigt arbete, inte minst med tanke på den tillväxt som uppdragsforskningen kan komma att få genom utnyttjandet av förnyelsefonderna. Det privata näringslivet har ambitioner och ekonomiska intressen av att komma in. Jag inser också att det finns ambitioner från det hållet att styra. Därför är detta en viktig principiell fråga och en avgränsningsfråga som man noga måste bearbeta. Men, som sagt, det pågår en sådan översyn och vi får anledning att återkomma i ett samlat sammanhang i de frågorna.

Jag vill också, med anledning av vpk:s motion i denna fråga, slå fast att doktorsavhandlingar självfallet är och skall vara offentligt tillgängliga.

Slutligen vill jag kommentera den reservation som vi socialdemokrater i utbildningsutskottet står för. Vi anser inte att riksdagen bör anvisa 1.6 milj. kr. till Edsbergs musikskola. Det är en skola som drivs av riksradiön. Den är

således en del av riksradians verksamhet. Vid sina besparingar har riksradien funnit att den bör lägga ned Edsbergs musikskola. Beslutet är alltså beroende av riksradians egen bedömning. Riksdagen har inte anledning att lägga sig i riksradians prioriteringar.

Det kan vara motiverat att i detta sammanhang påpeka att riksdagen nyligen befriade Sveriges Radio från ett besparingskrav på 50 milj. kr. genom att höja mottagaravgiften. Socialdemokraterna i utbildningsutskottet anser således av principiella skäl att kravet på ett särskilt statsbidrag till Edsbergs musikskola bör avvisas. Vi anser oss också av statsfinansiella skäl nödsakade att yrka avslag på detta krav.

I ett läge när vi tvingas lägga ned eller begränsa verksamheten på många angelägna områden, bl. a. på musikområdet, kan vi inte tillstyrka nya åtaganden av den omfattning som här föreslås i Edsberg. Därmed inte sagt att musikskolan i framtiden inte skulle kunna fylla en viktig funktion. Men detta är en avvägning som vi kommit fram till.

Jag vill också notera att moderaterna, som ville tvinga Sveriges Radio till en extra besparing på 50 milj. kr., nu vill med skattepengar kompensera en av de besparingar som man inom Sveriges radio själv ansett motiverad. Jag tycker inte att logiken i detta är särskilt hållbar.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan med undantag för punkt 2, där jag yrkar bifall till reservation 11.

Anf. 73 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag tar tacksamt fasta på Georg Anderssons deklARATION om vikten av att se över reglerna för uppdragsforskning. Det råder tämligen kaotiska förhållanden på detta område – det torde Georg Andersson och jag vara medvetna och överens om. Jag vill också erinra om att vpk faktiskt tagit upp dessa principfrågor gång på gång ända sedan början av 1970-talet – ända sedan den tid då enkammärriksdagen var ny –, men vi har rönt ringa förståelse. Det är därför bra om det nu håller på att infinna sig en större medvetenhet.

Det är också bra att Georg Andersson och utskottet klart lägger fast vad som gäller i fråga om doktorsavhandlingar enligt kungörelsen nr 276 år 1970. Det är nämligen så att läget har blivit något tvivelaktigt efter regeringsrättens dom. Det är också så att det under hand resonerats om att forskningsuppgifter i avhandling som initierats från privat håll skulle kunna undanhållas från offentligheten i ett eller annat avseende. När sådana strävanden förekommer måste de på det bestämdaste stävjas.

Det är ingalunda likgiltigt hur man ordnar detta med uppdragsforskning. Det finns nu en hopblandning av privat och offentligt, som gör det hela väldigt oklart och som ger möjlighet till en icke kontrollerbar styrning. Detta gör också att en hel del examensresultat inte heller är kontrollerbara. Om det system som jag beskrev i mitt inlämningsanförande får fortsätta, finns det ingen garanti mot att vissa intressen som kan ha sådana strävanden prioriterar och befördrar sådana forskare som de tycker på ett lämpligt sätt går i deras ledband. Det kan man i efterhand inte kontrollera, eftersom det

som aberopats som dessa forskares meriter är någonting som allmänheten inte kan få insyn i och komma åt.

Oväldsprincipen och frågan om en rättvis befordran och en rättvis gradering är alltså någonting som här är i högsta grad berört. Därför är det angeläget att skapa klara gränser mellan vad som å ena sidan är ren offentlig verksamhet och offentligt ansvar och vad som å andra sidan är en kanske i och för sig förklarlig form av kontakter med olika delar av samhället, kontakter som dock – som jag sade tidigare – inte bör vara ensidigt riktade till vissa betalningskraftiga grupper utan som bör ha ett mycket bredare perspektiv över hela samhället och även beröra de organisationer som företräder det stora flertalet medborgare.

Anf. 74 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att ta upp frågan om Edsberg. Jag tar upp frågan därför att jag tycker att den socialdemokratiska argumentationen är litet egendomlig.

Ett huvudskäl till att socialdemokraterna inte skulle vara beredda att stödja musikutbildningen vid Edsberg är att verksamheten har ingått i Sveriges Radios verksamhet, och därmed skulle det alltså uppkomma något slags principiellt hinder för staten att gå in och finansiera verksamheten på ett annat sätt. För mig är detta helt obegripligt. Man kan ju inte hävda att det här är en verksamhet som så att säga normalt skall höra under Sveriges Radio på grund av verksamhetens karaktär. Det här är inte en rundradioverksamhet eller en TV-verksamhet – det är en utbildningsverksamhet. Och utbildning är normalt en samhällelig angelägenhet.

Att haka upp sig på lät mig säga den historiska tillhörighet som har gällt för verksamheten och därför anse att den är diskvalificerad från annat statligt stöd är, som jag ser det, ett formalistiskt argument, som saknar förankring i verkligheten. Det viktiga måste ju vara om vi anser att den här verksamheten är så angelägen att vi vill att den skall fortsätta. Vill vi att den skall fortsätta, då bör vi anslå pengar. Anser vi *inte* att den skall fortsätta, då anslår vi inte pengarna.

Det statsfinansiella skälet, som Georg Andersson och reservanterna anför, har jag bättre förståelse för. Där är det fråga om en prioritering. Anser man *inte* att verksamheten är tillräckligt viktig, då avstår man från att prioritera den. Anser man att verksamheten inte är värd en extra satsning på 1.6 milj. kr., då avstår man från att anslå pengar. Där finns det alltså, såvitt jag förstår, en skillnad i fråga om prioritering.

Majoriteten i utskottet har ansett att det här är en så viktig verksamhet att det är värt att satsa 1.6 milj. kr. – socialdemokraterna anser det tydligen inte. Men jag tycker att ni skall hålla er till det statsfinansiella argumentet. "Formargumentet" är det svårt att få att hålla i längden.

Anf. 75 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag skall också nöja mig med att i denna replik säga några ord om musikutbildningen vid Edsberg.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Vissa för forskning
och forskar-
utbildning
gemensamma
frågor m. m.*

Vi anger från majoritetens sida mycket klart, varför vi har gått in för ett bevarande av verksamheten där. Vi hänvisar till UHÄ:s utredning, som klart utsade att det behövs en alternativ musikutbildning utanför vårt normala utbildningsmönster, med rekrytering från olika åldersstadiet. Utredningen framhöll också att skolan även i fortsättningen borde bedriva bl. a. en avancerad kurs- och seminarieverksamhet för musiker, musikhögskolelärare och musikkforskare. När utredningen var klar sades från UHÄ:s sida, att den här utbildningen vid musikskolan i Edsberg är ett värdefullt komplement till verksamheten vid musikhögskolorna och fyller en viktig funktion på musikområdet.

Detta är den sakliga bakgrunden till att majoriteten, bestående av folkpartiet, centern, moderaterna och vpk, har beställt en fortsättning i Edsberg. Vi säger också att verksamheten skall bedrivas i huvudsak med samma inriktning och i samma former som hittills.

Jag tycker att hanteringen av frågan i utbildningsutskottet visar att det inte är hopplöst att agera som enskilda riksdagsledamöter. Genom att Jan-Erik Wikström tog upp den här frågan och väckte en motion tillsammans med företrädare för andra partier, har vi kunnat få en majoritet för saken i utbildningsutskottet. Det går alltså en och annan gång att få igenom – vi hoppas att det skall bli så nu i voteringen om en liten stund – också förslag som inte tagits upp i budgetpropositionen.

Enligt min mening är det här en viktig fråga, och jag anser att det är bra att Jan-Erik Wikström och de andra motionärerna har uppmärksammat den samt att vi nu av allt att döma kommer att få en fortsatt utbildning i Edsberg.

Alltså yrkar jag än en gång bifall till majoritetstexten och avslag på den socialdemokratiska reservationen på denna punkt.

Anf. 76 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Georg Anderssons slutsats är alldeles riktig: Min uppskattning av 1977 års s. k. högskolereform är något begränsad, om jag får uttrycka mig mildt. Skälet till detta är att just i den här s. k. reformen ligger alla dessa byråkratiseringstendenser.

Vi fick ett linjesystem, vi fick ett antagningssystem, vi fick ett system där man visserligen förde bort en del av UHÄ men i stället lade besluten i diverse nya organ – bland dem uppkonstruerade styrelser av typen regionstyrelser – i stället för att föra ned beslutsgången till institutionerna, där det hade passat bättre att fatta besluten. Det är ett av de många skälen till att 1977 års s. k. högskolereform var olycklig. Reform förutsätter ju förbättring. Någon förbättring har det förvisso inte varit fråga om i det här sammanhanget.

I övrigt kan jag konstatera att visst behövs det ekonomiska resurser. Georg Anderssons slutsats är också riktig i det hänseendet. Men detta är ju även vad vi föreslår skall tillskapas genom att man förflyttar resurser från sektorsforskningen till framför allt universiteten – dvs. förstärker basorganisationerna.

Problemet är att det är snabba åtgärder som måste till för att man skall kunna stoppa den flykt från högskolor och universitet som det nu är fråga om. Vi kan antagligen aldrig erbjuda så hyggliga löner att man kan konkurrera

med näringslivet. Men man kan i varje fall försöka komma tillbaka till det tillstånd som rådde då vi hade dels den akademiska friheten, dels i varje fall en anständig, hyggelig lön för de universitetsanställda. Då kanske vi kan få tillbaka litet grand av det forskningsklimat som en gång i tiden drev det här landet framåt.

Anf. 77 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Det är litet synd att diskussionen om övergripande forskningspolitiska frågor kanske kommer att koncentreras kring frågan om statsbidrag till musikskolan i Edsberg. Men det är inte uttryck för någon nedvärdering av den huvudfråga som vi nu behandlar.

I denna replik skall jag begränsa mig till att kommentera reservation 11. Jag anförde två skäl – dels det principiella skälet, dels det statsfinansiella. Det principiella skälet är ju att Sveriges Radio har bedrivit denna verksamhet under ett antal år och finner att man inte längre vill prioritera den. Det är litet betänkligt om staten i ett sådant läge skulle gå in och med andra medel ta över en sådan verksamhet. Det kan möjligen få smittoeffekter på andra områden där Sveriges Radio nu gör prioriteringar och föreslår nedläggningar.

När det gäller det statsfinansiella skälet kommer man in på behovet av en samlad bedömning. Det hade varit önskvärt att kunna bedöma och diskutera den här frågan samtidigt med att vi tar ställning till vissa andra frågor som gäller musikutbildningen. SMI har vi behandlat. Vi fann det angeläget att ge stöd men ansåg oss inte ha resurser till det. Det finns önskemål om utbyggnad på vissa musikhögskolor som inte är tillgodosedda. Vi har beslutat om nedläggning av musikleäroverutbildningen i Kalmar, delvis av andra än finansiella skäl. Men givetvis var också i det fallet finansiella motiv med i bedömningen.

Mot denna bakgrund har vi funnit att vi inte kan tillstyrka den insats som det var fråga om för just Edsbergs musikskola.

Sedan är det naturligtvis riktigt, som Jörgen Ullenhag säger, att detta visar att riksdagsledamöter kan agera och nå framgång. Det är självfallet bra. Jag tillhör dem som ständigt hävdar riksdagens ställning, och det hoppas jag att vi kan göra gemensamt.

Birger Hagård konstaterar att det behövs snabba åtgärder för att komma till rätta med en del ekonomiska problem på högskolorna. Och jag tror att det ändå är de problemen som är de väsentliga och inte de organisatoriska. Mycket av de ekonomiska problemen skylls nu litet oegentligt på organisatoriska förhållanden.

Jag konstaterar slutligen att moderaterna ju inte föreslår några snabba ekonomiska åtgärder.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 40.)

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Vissa för forskning
och forskar-
utbildning
gemensamma
frågor m. m.*

*Anslag till
humanistiska
fakulteterna m. m.*

Anf. 78 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 33 om anslag till humanistiska fakulteterna m. m. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Anslag till humanistiska fakulteterna m. m.

Anf. 79 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Vanligtvis är det ju den tekniska eller medicinska forskningen som står i fokus, men som det har påpekats i ett antal motioner från de fyra partierna utanför socialdemokraterna är också den samhällsvetenskapliga och den humanistiska forskningen av allra största betydelse. Det är visserligen inte en sådan forskning som man direkt kan säga är nyttig, där man direkt kan peka på nyttoresultat, men självfallet är den lika fullt av allra största betydelse.

Detta att förstå bakgrunden till det som sker, att förstå det system som man lever i, är givetvis en förutsättning för att man över huvud taget skall kunna leva ett rikt liv, ett liv som kan betecknas som civiliserat. Det är naturligtvis väldigt olyckligt om man sätter upp spärarr mellan de två kulturerna, som det ibland talas om, den naturvetenskapliga världen och den humanistiska.

Georg Andersson sade förut att han är en av dem som framför allt vill hävda riksdagens ställning och att han är glad när riksdagsledamöter når framgång. Nåväl, det ser ut som om det skulle kunna bli framgångar även när det gäller det här betänkandet, eftersom utskottsmajoriteten har förenat sig i att av riksdagen begära ytterligare anslag, 5 milj. kr. vardera till de humanistiska och de samhällsvetenskapliga fakulteterna.

Detta är glädjande. Det är en markering, ett sätt att uttrycka att den här typen av forskning är nödvändig och också att den har blivit olyckligt eftersatt i landet.

Låt mig peka på vad som möjligtvis kan vara en liten teknisk fadäs i sammanhanget. Vid ett av våra universitet, det i Linköping, bedrivs den forskning det här är fråga om framför allt i temaform, och tema har en särskild anslagspost. Men jag förutsätter att även temaforskningen kan bli delaktig litet grand av de pengar som riksdagen förhoppningsvis nu kommer att anslå ytterligare till den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen. Det är någonting som regeringen kan klara av med själva regleringsbrevet.

Ytterligare en synpunkt på det här betänkandet: Forskningen i radiologisk onkologi kommer uppenbarligen att kunna räddas, trots att det har förekommit hot om nedläggning. Här är det fråga om en fyrpartimotion, som alltså når framgång. Även socialdemokraterna i utskottet har accepterat räddningsaktionen. Att det inte varit alldeles helt beställt med själva hanterandet av frågan var något som vi kanske fick en aning om när vi studerade konstitutionsutskottets dechargebetänkande för någon tid sedan, där ju den här frågan togs upp.

Hur som helst har också jordbruksutskottet ställt sig bakom att man behåller enheten för radiologisk onkologi, som framför allt är inriktad på den joniserande strålningens cancerframkallande verkan på djur. Utskottet har sagt att regeringen bör lägga fram förslag om till vilken forskningsenhet den här enheten i fortsättningen skall knytas.

Herr talman! För ovanlighetens skull har jag inga reservationer att yrka bifall till utan befinner mig här på en majoritetsståndpunkt och ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 80 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas flera fakultetsanslag, även om det är humanistiska fakulteterna som har fått komma med i rubriken. Kanske det är symptomatiskt att just de humanistiska fakulteterna nämns i rubriken. Det kan sammanfalla på ett lyckligt sätt med ett ökat intresse för humaniora som har visat sig i den allmänna kulturdebatten och också kommit till uttryck i debatten här i kammaren både förra året och i år. Förra året beställde ju en riksdagsmajoritet förslag från regeringen i syfte att stärka den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen. Vi gjorde det i medvetande om att det alltid finns en risk för att den typ av forskning, som kan leda till betydande materiella fördelar inom överskådlig tid, kommer att ta överhanden, i synnerhet i ett kärvt ekonomiskt läge. Men vi är samtidigt medvetna om att skall vi kunna skapa ett gott samhälle att leva i, räcker det inte med kunskaper om hur man förser det samhället med prylar av olika slag och hur man får det ekonomiska systemet att fungera. Det är lika viktigt med fördjupade kunskaper om människan och människans tillvaro och om samhällets sätt att fungera. Det är denna typ av kunskaper som den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen kan ge oss och som utbildningen på detta område kan förmedla. Därför, herr talman, är det väldigt viktigt att vi också prioriterar de vetenskapsfälten.

Tyvärr satte inte den beställning riksdagen gjorde förra året särskilt djupa spår i budgetpropositionen. Visserligen förde man över vissa pengar från byggforskningen till humanistiska fakulteten, men med pengarna följde också arbetsuppgifter, så egentligen blev det närmast en budgetteknisk omfördelning.

Nu har utskottet enats om ett tillkännagivande till regeringen, där man begär något av ett program för en förstärkt humanistisk forskning och utbildning. Det är värdefullt att vi gör detta, och det är värdefullt att vi är eniga i det kravet.

Däremot är vi dess värre inte eniga när det gäller att konkret låta detta intresse för humaniora och samhällsvetenskap komma till uttryck i pengar. Men här har vi ändå samlat en majoritet i utskottet bakom kravet på ekonomiska förstärkningar med 5 milj. kr. till vardera humanistisk och samhällsvetenskaplig fakultet. Det är glädjande och naturligtvis vår förhoppning att detta förslag kommer att vinna riksdagens bifall.

Det är mera beklagligt att riksdagens största parti, socialdemokraterna, inte har velat ställa upp på att på detta sätt gå från ord till handling när det

gäller att stödja humaniora och samhällsvetenskap. Om detta är litet av ett bakslag också för regeringen, kan naturligtvis detsamma sägas om behandlingen av enheten för radiologisk onkologi. Därmed har vi tagit steget från humaniora och samhällsvetenskap till det naturvetenskapliga området.

Enheten för radiologisk onkologi bedriver forskning om hur joniserande strålning påverkar djur och, framför allt, framkallar cancer. Det är en veterinärmedicinskt mycket värdefull forskning, men den kan också ge betydande erfarenheter för den humana medicinen. I synnerhet som vi kommer att fortsätta att ha kärnkraftverk här i landet ett bra tag till är det värdfullt att vi får kunskaper på detta område.

Regeringen föreslog att denna enhet skulle läggas ned. Men efter en fyrpartimotion har vi också i det här fallet kunnat ändra beslutet. Ett enigt utskott står bakom förslaget att denna verksamhet skall få leva kvar och att regeringen skall utreda vilken organisatorisk tillhörighet den skall få.

I motion 1332 föreslår Olof Johansson, centerpartiets andre vice ordförande, att man skall skapa större möjligheter att varva offentlig tjänst och forskning. Motionären menar att detta skulle kunna verka berikande både för den offentliga förvaltningen och för forskningen. Det skulle kunna vara ett sätt att överföra erfarenheter mellan dessa två viktiga samhällsgrenar.

Utskottet stöder inte detta förslag. När man avstyrker det gör man det genom att egentligen tala om någonting helt annat. Man hänvisar till systemet med kontaktforskare, en institution som innebär att forskare kan ställas till företags och samhällsorgans förfogande. Det är naturligtvis väldigt bra, herr talman, med kontaktforskare, men det är inte alls detta som motionären talar om. Vad motionären talar om är att man skall kunna ta tjänstledigt från en offentlig tjänst för att forska, eller ta tjänstledigt från sin forskarbefattning för att arbeta inom en offentlig förvaltning under en viss tid. Den typen av samspel mellan offentlig verksamhet och forskning kan kontaktforskare aldrig ersätta. Jag vill därför yrka bifall till reservation 9, där vi har följt upp vårt motionsyrkande.

I detta betänkande behandlas också regeringens förslag till åtgärder för att bibehålla forskning vid tandläkarhögskolan i Malmö, eller rättare sagt till att förvandla den till något slags renodlad forskningsinstitution med uppdragsutbildning. Jag vill med anledning av detta säga att den bästa basen för en konstruktiv och livskraftig forskning naturligtvis är att man också har en fungerande grundutbildning. Vi vill att man skall bibehålla grundutbildningen vid tandläkarhögskolan i Malmö. Detta har vi redovisat i annat sammanhang. Nu har vi nöjt oss med att peka på vårt ställningstagande i ett särskilt yttrande.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan, med undantag av det som tas upp i den centerpartistiska reservationen 9.

Anf. 81 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Georg Andersson sade nyss att det är bra om riksdagen tar över och visar att det är den som bestämmer. Det gällde då musikutbildning i

Edsberg, där riksdagen korrigerade, om nu av voteringen följer vad som kan förväntas, vad departementet har föreslagit.

Nu har vi ytterligare tre exempel där riksdagen har tagit över och på viktiga punkter korrigerat vad utbildningsdepartementet och regeringen föreslagit. För det första gäller det, som de tidigare talarna här ha sagt, ytterligare 5 milj. kr. till humanistisk forskning. För det andra gäller det ytterligare 5 milj. till samhällsvetenskaplig forskning. På den punkten yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna 1 och 3 från socialdemokraterna i utbildningsutskottet.

Visst är det viktigt med teknisk och naturvetenskaplig forskning. Men det behövs också satsningar på humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Det är beklagligt att socialdemokraterna i utskottet har valt att reservera sig på de här två punkterna.

Sedan gäller det frågan om enheten för radiologisk onkologi vid universitetet i Stockholm. Som har sagts tidigare är forskningsverksamheten vid den enheten främst inriktad på den joniserande strålningens cancerframkallande verkan på djur. Dessutom har enheten tagits i anspråk för utredningar om radiologiska säkerhetsfrågor, undervisning i radiologisk katastrofmedicin samt för utredningar om cancerforskning och strålforskning.

Jag har själv besökt enheten och är övertygad om att det vore helt felaktigt att följa regeringens förslag och avveckla den verksamhet som där bedrivs. Läggs verksamheten vid enheten ned förloras kunskap och kompetens på detta viktiga område, samtidigt som flera av Sveriges internationella åtaganden och uppgifter rörande cancerforskning måste avbrytas. Det är därför viktigt att verksamheten ges garantier för fortsatt drift. I den fyrapartimotion från folkpartiet, moderaterna, centerpartiet och vpk, där jag själv står som första namn, förordar vi med hänvisning till de nämnda skälen en fortsatt verksamhet.

Glädjande nog har ett enigt jordbruksutskott delat de synpunkter som vi framfört i motionen om att verksamheten skall fortsätta. Också i utbildningsutskottet har vi på denna punkt nått enighet om att gå emot regeringen. Där är alltså socialdemokraterna i utskottet med oss. Vi säger också från utskottets sida att det bör utredas i vilka former en fortsättning skall ske. Utskottet har inhämtat att Sveriges lantbruksuniversitet är berett att delta i ett sådant utredningsarbete. Syftet är, säger utskottet, att finna en långsiktig lösning av frågan om denna forskningsenhetens placering i en aktiv forskningsmiljö. Vi understryker att utredningsarbetet skall bedrivas skyndsamt och att övervägandena bör redovisas för riksdagen i 1986 års budgetproposition. För nästa budgetår anser utskottet att kostnaderna för enheten, utöver dem som nu bärs av universitetet i Stockholm, skall bestridas genom avgifter som statens strålskyddsinstitut tar ut av kärnkraftsindustrin.

Om allt detta är vi alltså överens i utskottet, och det är mycket glädjande att denna viktiga cancerforskning får fortsätta.

Herr talman! Det är inte alltid man som motionär blir tillmötesgådd. När det gäller motionen om enheten för radiologisk onkologi har dock detta skett. Som motionär är jag självfallet glad och tacksam för den behandlingen.

På denna punkt yrkar jag alltså bifall till utskottets hemställan.

Slutligen vill jag ta upp en reservation som jag står ensam bakom. Det gäller en uppföljning av folkpartiets partimotion i den del som gäller de vetenskapliga biblioteken.

Kostnadsutvecklingen har ju lett till att biblioteken inte längre alltid kan anskaffa internationell vetenskaplig litteratur i nödvändig omfattning. Och då är det svårt att forska. Många universitetsbibliotekarier vitsordar att det förhåller sig på det sättet. Vi tycker att en resursförstärkning på 5 milj. kr. här är nödvändig, så att man kan fortsätta att prenumerera på t. ex. viktiga vetenskapliga tidskrifter. Det här är en för folkpartiet viktig fråga.

Herr talman! Jag yrkar till sist bifall till reservation 7.

Anf. 82 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det tidsskede vi nu upplever är i hög grad ett teknologins och teknokratins skede. Bitvis är det rent av fråga om en ganska ytlig förgudning av materiell teknologi, utan social urskillning. Det råder i många etablerade kretsar en tendens att undvika de stora existentiella frågor som bl. a. den nya teknologin aktualiserar.

Det är därför angeläget att någon ringa motvikt ändå i någorlunda god tid kan skapas på den humanistiska och samhällsvetenskapliga sidan. Det är inte tillfredsställande att man skall vänta med detta till 1987. Även om vi från vpk kanske har känt en lätt skepsis inför de borgerligas stora anslagsglädje, som här väl åtminstone delvis beror på att de ser en chans att bereda regeringen ett voteringsnederlag i lagom tid före sommaren, vill vi dock för det riktiga i själva saken stödja utskottslinjen om förstärkning av medlen till humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Vi finner detta vara en logisk slutsats av det uttalande som riksdagen gjorde i frågan våren 1984.

Anf. 83 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Också jag skall försöka att fatta mig relativt kort på den här punkten.

Jag vill först säga att jag tror att Jörn Svensson gjorde en riktig karakteristik, när han kommenterade den borgerliga glädjen över att man på några punkter i det här utskottsbetänkandet korrigerar anslagsnivåerna i förhållande till regeringens förslag.

Jörgen Ullenhag försökte citera mig från den förra debatten. Jag tror att han gjorde det felaktigt. Jag menade inte att det är så att riksdagen nu på något speciellt sätt går in och tar över. Riksdagen är ju alltid sista instans när det gäller anslagsfrågor. Jag hävdar att riksdagen självständigt och med integritet skall behandla alla dessa frågor. Om riksdagen på någon punkt finner anledning att lägga till eller dra ifrån en och annan miljon, finns det inte skäl att göra särskilt stort nummer av det. Det är ju en ganska normal situation, tycker jag.

Får jag bara göra den kommentaren att utbildningsutskottets majoritet nu gör den insatsen att man ökar utgifterna på några punkter. Jag saknar majoritetsstöd i motsvarande grad när det gäller att öka statens inkomster – men det är kanske ett annat bord.

Vid behandlingen av den forskningspolitiska propositionen för ett år sedan gjorde riksdagen ett uttalande om behovet av förstärkta resurser inom den samhällsvetenskapliga och humanistiska forskningen. Detta uttalande tillkom i allra sista stund av behandlingen av den forskningspolitiska propositionen. Det var ett resultat av ett tilläggsyrkande som lades fram här i kammaren. Av uttalandet framgick ingenting om vid vilken tidpunkt som regeringen borde återkomma. Det gavs inte heller några anvisningar om omfattningen av de insatser som riksdagens majoritet ansåg erforderliga.

Mot bakgrund av den ordning som gäller beträffande övergripande forskningspolitiska propositioner vart tredje år i vilka prioriteringar och avvägningar mellan olika forskningsområden görs var det i första hand naturligt att uppfatta beställningen som en viljeyttring inför utarbetandet av nästa forskningspolitiska proposition. Regeringen har emellertid redan nu velat tillgodose riksdagens krav i viss utsträckning genom att 5 milj. kr. per år av de medel som anvisas till byggforskning och experimentbyggande skall disponeras av humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Vidare har rådet fått i uppdrag att komma med förslag till åtgärder inför nästa forskningspolitiska proposition våren 1987 – förslag som kan höja kvaliteten inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning och förbättra arbetsvillkoren för forskarna inom högskolan på dessa områden. Det är angelägna uppgifter, vilket jag vill understryka.

Vi socialdemokrater anser att riksdagen bör avvakta förslag från regeringen innan beslut fattas om ytterligare insatser. Vi utgår från att regeringen kommer att presentera ytterligare förslag senast i samband med den planerade forskningspolitiska propositionen våren 1987.

Det tillskott som utskottsmajoriteten nu förordar motsvarar en anslagsökning om ca 2,6 % och är väl i sig inte särskilt imponerande, men den är icke desto mindre välkommen för mottagaren – det är klart. Men detta innebär inte någon lösning på de problem som man brottas med inom dessa forskningsområden. Till detta kan nämnas att fjolårets beställning skedde mot bakgrund av ett ganska splittrat uppträdande från den borgerliga oppositionen och inte gav särskilt stor vägledning.

Jag skall begränsa mitt anförande till detta och yrkar bifall till reservation 1. Jag vill samtidigt göra det formella påpekandet att man vid hemställan bör ange att riksdagen anvisar ett reservationsanslag på 172 774 000 kr. till de humanistiska fakulteterna. Jag yrkar vidare bifall till den andra reservationen, där mitt namn finns med.

Anf. 84 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Ett par kortfattade kommentarer: Georg Andersson vet att folkpartiets budgetförslag innehåller långtgående besparingar på andra områden och att vårt netto är detsamma som regeringens. Det innebär att vi har fått utrymme för satsningen på den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen. Vi föreslår att man inte skall höja anslaget till studieförbunden och spar mycket pengar på det. Vi föreslår en mindre höjning till den kommunala vuxenutbildningen än vad regeringen har föreslagit och spar

*Anslag till
humanistiska
fakulteterna m. m.*

mycket pengar på det. Då får man utrymme för denna typ av insatser – ekvationen går ändå ihop.

Herr talman! Jag har en lång lista på alla de nederlag som regeringen just på utbildningsområdet har råkat ut för. Det gäller t. ex. förslag om att återinföra äktamakeprövning, om att lägga ned tandläkarutbildningen i Göteborg och om att lägga ned läkarutbildningen i Malmö. I dag har vi alltså ytterligare fyra exempel. Jag skall inte trötta kammaren nu med att räkna upp hela listan, det kan jag göra vid ett annat tillfälle. Det är emellertid helt klart att det knappast finns något departement där riksdagen på ett sådant sätt som beträffande utbildningsdepartementet har visat att det är riksdagen som till slut talar om vad som skall gälla. Vi har alltså på punkt efter punkt korrigerat regeringen. Det är bra. I vissa fall har det skett i enighet, i andra fall har vi haft en majoritet bestående av fyra partier, som i dag, och socialdemokraterna har hamnat i minoritet.

Anf. 85 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Också jag känner ett visst behov av att påpeka att vi faktiskt har finansierat de nu aktuella satsningarna. Centern har under den allmänna motionstiden här i riksdagen lagt fram alternativa förslag som totalt innebär besparingar på ca 10 miljarder jämfört med budgetpropositionen. De 10 miljoner som vi nu diskuterar är finansierade inom den totalram som vi har angivit. Det handlar alltså om en prioritering av det som man tycker är viktigt. Vi kan här konstatera att centern har prioriterat anslagen till de humanistiska och de samhällsvetenskapliga fakulteterna något högre än vad regeringen har gjort.

Eftersom Georg Andersson instämde i Jörn Svenssons misstanke att det var glädjen över att få med vpk som fick oss att lägga fram detta förslag vill jag framhålla att det finns gott om förslag, också till ökade anslag på olika områden, som vi har lagt fram under den allmänna motionstiden och för vilka vi icke har vpk:s stöd. Man kan alltså inte dra den lättsinniga slutsatsen att vpk:s benägenhet att stödja oss skulle påverka vår vilja att lägga fram olika förslag.

Anf. 86 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill bara utnyttja min replik till att formellt yrka bifall till reservationerna 2, 5 och 8 vid betänkande 33.

Anf. 87 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är tacksam för att Jörgen Ullenhag nu inte läste upp hela sin lista. Vi har hört den så många gånger att det börjar bli tjatigt. Det är ganska trist att Ullenhag agerar på detta sätt för att försöka framställa utbildningsdepartementet som ett departement som inte har styrkraft. Det är en orättvis karakteristik som Ullenhag gör. På den lista som Ullenhag brukar repetera i olika sammanhang finns det många ur hans synvinkel svaga punkter.

När det gäller den beställning som gjordes i fjol vill jag fullfölja min

tidigare kommentar. Denna beställning från den borgerliga oppositionen var ganska otydlig. Moderaterna föreslog 30 miljoner, fördelat på 10 miljoner på vardera de humanistiska fakulteterna, de samhällsvetenskapliga fakulteterna och humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Centern ville minska anslaget till de humanistiska fakulteterna med 800 000 kr., men man talade samtidigt om att det kunde bli nödvändigt att göra en omprioritering från teknik till humaniora och samhällsvetenskap. Folkpartiet ville anvisa ytterligare 15 miljoner till det humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

Alla dessa yrkanden avlogs, och i stället bifölls en beställning om att regeringen skulle återkomma med förslag, utan angivande av tidpunkt. Medge, herrar, att det inte var lätt att bedöma vad riksdagsmajoriteten egentligen ville!

Det kan vara skäl att särskilt uppmärksamma centerns agerande. Först ville centern minska anslaget till de humanistiska fakulteterna, för att därefter beställa en ökning. Vidare hade centern förordat en minskning på det tekniska området. Det är väl en bedömning som nu helt har kommit på skam.

Herr talman! Jag vill komplettera yrkandet från mitt förra inlägg. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan utom i fråga om punkterna 3 och 6, där jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 88 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag hade faktiskt inte tänkt förlänga debatten med en ny replikomgång, men när Georg Andersson hanterar fakta på det sätt han gjorde provocerar han mig naturligtvis till att göra ett tillrättaliggande.

Det Georg Andersson beskriver som ett förslag från vår sida om att minska anslagen till de humanistiska fakulteterna var ett förslag till omfördelning av resurser från fakultetsanslagen till ett särskilt anslag för forskning vid mindre högskolor. Det kanske Georg Andersson erinrar sig. Förslaget innebar inte minskade resurser för humanistisk forskning utan en anslagsmässig omfördelning för att garantera att en del av forskningen skulle kunna ske också vid de mindre högskolorna. Det rörde sig om för varje fakultetsanslag mycket blygsamma belopp.

Att åberopa detta som något slags inkonsekvens i förhållande till det förslag vi nu har lagt fram är helt gripet ur luften. Det är ursäktligt om Georg Andersson har glömt vad debatten den gången handlade om, men i så fall är det bättre att inte åberopa den.

Anf. 89 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Låt oss leka med tanken att vi hade en icke-socialistisk utbildningsminister som gång på gång lade fram förslag i riksdagen som underkändes! Jag tror inte att Georg Andersson då hade försummat att påpeka detta. Illa skulle jag sköta mig som oppositionspolitiker, om jag inte talade om när regeringen lägger fram förslag på det här området som underkänns. Trots att Georg Andersson är irriterad får han nog finna sig i att

Tisdagen den
4 juni 1985

*Anslag till
humanistiska
fakulteterna m. m.*

även fortsättningsvis en och annan gång få höra talas om den långa listan med misslyckade regeringsförslag.

Om Georg Andersson på fullt allvar menar att vi har ett utbildningsdepartement med stark styrkraft, som beslutsamt lägger fram förslag som är väl förankrade i riksdagen och som sedan går igenom, då talar han nog, herr talman, mot bättre vetande. Det är nämligen mycket lätt att se vad som tidigare har hänt i riksdagen och vad som kommer att hända i dag.

Anf. 90 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har kontrollerat centerens förslag från i fjol, och det innebar obestriddligen en minskning av anslagen till de humanistiska fakulteterna. Omfördelningen till de mindre högskolorna var inte förknippad med någon särskild prioritering av den humanistiska forskningen. Totalt sett skulle alltså ett bifall till centerens yrkande onekligen ha inneburit en minskning av anslaget till den humanistiska forskningen.

Sedan, herr talman, till Jörgen Ullenhag: Jag tycker fortfarande att det är trist när man gör till ett självändamål att blåsa upp de begränsade ändringar i förhållande till propositioner som riksdagen vid ett antal tillfällen har gjort. Riksdagen är ju ändå sista instans, och om vi vid en saklig prövning och utifrån information som vi får i utskottet finner anledning att göra vissa förändringar, tycker jag knappast att det gagnar det politiska arbetet att blåsa upp detta till stora, principiella frågor, där man försöker framställa detta som regeringens underlägsenhet i förhållande till riksdagen.

Anf. 91 SIRI HÄGGMARK (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlas en motion som jag tillsammans med Gullan Lindblad och Gunnar Biörck i Värmdö har väckt och som gäller frågan om inrättandet av en ny professur inom området andrologi vid Karolinska institutet. Utbildningsutskottet har avstyrkt motionen med hänvisning till att varken Karolinska institutet eller UHÄ har fört fram önskemål om en sådan tjänst i sina anslagsframställningar.

Förslag har framförts om en extra professur i andrologi inom institutet, men framställningen har avstyrkts i den medicinska fakultetsnämnden.

Andrologi är ännu inget stort ämne, och i tider av ekonomisk åtstramning prioriteras andra områden. Dessutom är andrologin föga känd. Men den förtjänar att bli det.

Vi som motionerat kan ändå glädjas åt att utskottet anser att utbildning och forskning inom andrologi är viktig. Det är en god början, och förhoppningsvis kan det leda till att ämnesområdet erkänns. Det råder nämligen föga jämställdhet på detta område för mannens del om man ser till antalet gynekologer för kvinnans del, vilket i vårt land är ca 775 mot en enda androlog.

Visserligen kan antalet gynekologer, enligt Freud, förklaras med att kvinnans topografi är mer komplicerad i detta hänseende, men differensen är ändå för stor och kan inte få fortsätta att bestå. Det är på tiden att den andrologiska disciplinen får en fast förankring.

Jag började fundera i dessa banor, när jag satt med i inseminationsutredningen och fick inblick i en verksamhet, som då pågått sedan 1920-talet. Hur många av männen i detta sammanhang som förklarats vara ofruktsamma hade kunnat botas, om de hade haft tillgång till sakkunnig hjälp? Man kan ställa den frågan, och man kan också ställa frågan hur mannen i ett parförhållande kände det när en donator kom med i bilden och övertog hans roll. Det är ingen som vet detta. Ingen har frågat, ingen har forskat. Mannen har i många fall glömts bort i en debatt, där kvinnans rätt i dessa sammanhang ställts i fokus. Ändå kan många infertila män botas, men till det behövs ökade resurser. Den forskning i ämnet som bedrivs sedan 20 år tillbaka av docent Rune Eliasson vid Karolinska institutet bör stödjas och utvecklas.

Det är angeläget att detta ämnesområde erkänns som en egen specialitet och tillförsäkras en professur. Vi väckte denna motion för att belysa frågans vikt. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till motion 1984/85:1883 i detta betänkande.

I detta anförande instämde Gullan Lindblad (m).

Anf. 92 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag är ledsen att jag behöver ta kammarens tid i anspråk, men på grund av det sätt på vilket Georg Andersson för debatten tvingas jag förklara vårt förslag förra gången.

Vad vi gjorde då var att föreslå resurser för forskning vid de mindre högskolorna. Vi avsåg att finansiera det hela genom en ganska liten reduktion på samtliga fakultetsanslag, likformigt. Vi gjorde alltså en omfördelning från fakultetsanslagen generellt till det här särskilda anslaget för de mindre högskolorna. Att som Georg Andersson gör åberopa detta som något slags bevis på att vi ville nedprioritera den humanistiska forskningen är en sorts desinformation, som jag uppriktigt sagt är litet förvånad över. Jag har inte varit van vid att behöva föra denna typ av diskussion med Georg Andersson tidigare. Därför är jag litet besviken över att behöva göra det nu. Genom att enbart redovisa vårt förslag beträffande humanistisk fakultet, och sedan också beträffande teknisk fakultet, gav han intryck av att vi hade en annan prioritering då än nu. Men så är alltså inte fallet. Det var inte fråga om en omfördelning mellan fakultetsanslagen, utan en omfördelning från fakultetsanslagen generellt till ett särskilt anslag för de mindre högskolorna. Naturligtvis utgick vi från att den ungefärliga fördelningen av forskningsinsatserna skulle bli ganska jämn mellan olika ämnesområden även på de mindre högskolorna. Det finns ingen anledning att tro att inriktningen på forskningen vid de mindre högskolorna skulle bli väsentligt annorlunda än vid universiteten.

Vår prioritering av den humanistiska forskningen kom till uttryck i vårt yrkande på en förstärkning på detta område.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 40.)

*Anslag till
forskningsråds-
nämnden m. m.*

Anf. 93 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 34 om anslag till forskningsrådsnämnden m. m. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Anslag till forskningsrådsnämnden m. m.

Anf. 94 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas alltså anslaget till forskningsrådsnämnden, som har ett antal övergripande frågor på forskningsområdet att ta hand om. En av de verksamheter som ligger under forskningsrådsnämnden är framtidsforskningen. Det här är ett forskningsområde som vi från centerns sida fäster väldigt stor vikt vid. Vi hoppas att det skall vara möjligt att ge goda arbetsmöjligheter för framtiden. Under flera år har vi lagt fram förslag om att framtidsforskningen skall skötas av ett fristående institut, som är obundet av andra myndigheter och organ. Det yrkandet upprepar vi.

En särskild utredning har tillsatts, som skall se över framtidsforskningens organisatoriska former. Det gör att vi nu är beredda att avvakta utredningsarbetet. Vi har därför inget särskilt yrkande vad gäller detta betänkande. Vår principiella inställning har naturligtvis inte ändrats för den skull.

Ett annat intressant forskningsområde med anknytning till forskningsrådsnämnden är kooperationsforskningen. Forskningsrådsnämnden har på regeringens uppdrag gjort en utredning av kooperationsforskningens organisation och verksamhet och lagt fram förslag om att denna forskning skall bedrivas under en särskild kommitté, som i sin tur lyder under forskningsrådsnämnden. Vi tycker att det är bra att den här forskningen ges en viss organisatorisk stadga och inriktning. Kooperationen utgör ju en mycket viktig del av vårt näringsliv. Det kooperativa arbetssättet är dessutom någonting som kan utnyttjas i många olika sammanhang när det gäller att förbättra servicen och ordna olika gemensamma angelägenheter i bostadsområden etc. Vi tycker således att det är viktigt att kooperationsforskningen prioriteras.

Men vi menar nog att det kanske inte är tillräckligt att tillsätta en kommitté som skall syssla med dessa frågor. Man bör också se till att det finns ordentliga resurser på detta område. Därför stöder vi den centerreservation där man dels föreslår att ytterligare 1 milj. kr. satsas på kooperationsforskningen, dels efterlyser förslag om fasta forskartjänster på det här området. Dessa förslag återfinns i reservationerna 1 och 2 som är fogade till vid betänkandet. Jag yrkar bifall till dessa.

I centermotionen 2752 tar man upp frågan om forskningen kring datoriseringens effekter. Detta område är ett annat mycket viktigt forskningsområde. Datoriseringen berör ju oss alla i allra högsta grad. Det gäller i vardagslivet, i samhällslivet, i yrkeslivet i övrigt osv. Även sårbarhetsproblemen i samband med datoriseringen måste uppmärksammas ordentligt. På den punkten föreslås i motionen att UHÄ får i uppdrag att utarbeta ett

ordentligt forsknings- och utbildningsprogram om datoriseringens effekter. Det är någonting som vi understöder. Vi har följt upp detta önskemål i en reservation.

Vidare har vi i vår kommittémotion 1324 föreslagit en förstärkning av resurserna till humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet med 5 milj. kr. Vad gäller vårt parti är det ett led i våra allmänna strävanden att förstärka resurserna för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. På förekommen anledning bör jag kanske, herr talman, påpeka att vi har lagt fram det förslaget utan att ha stöd från vänsterpartiet kommunisterna. Det utgör ett litet bevis på vad jag sade här tidigare.

Genom de här ökade resurserna skapas också ett ekonomiskt utrymme för den forskning om datoriseringens effekter som jag alldeles nyss har talat om. Jag yrkar således bifall även till reservation 3.

Sammanfattningsvis, herr talman, yrkar jag bifall till de centerreservationer som fogats till betänkandet samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 95 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall här bara ta upp den del av utskottets betänkande som gäller förslagen om en maktutredning.

I fjol motionerade jag tillsammans med andra vpk-are om att riksdagen skulle uttala sig för att en sådan maktutredning borde göras i Sverige. Vi pekade bl. a. på den norska maktutredningen som en bra förebild. Samtliga övriga partier var motståndare till att en sådan utredning gjordes, och motionen avlogs så sent som i höstas av riksdagen mot bara vpk:s röster.

Vi tyckte att detta var en bra fråga och har återkommit i år med i stort sett liknande förslag. Det är naturligtvis en glädje för mig att kunna konstatera att samtliga partier nu har tillstyrkt att en sådan här utredning skall göras. På det paradoxala sätt som motioner behandlas här i riksdagen, konstaterar konstitutionsutskottet att syftet med motionerna i allt väsentligt är tillgodosett. Utbildningsutskottet ansluter sig till denna uppfattning. varefter man föreslår att motionerna skall avslås.

Regeringen har också agerat sedan den fann att det fanns en stark opinion för kravet på en maktutredning. Nyligen har regeringen publicerat direktiv för en första del av en sådan utredning som gäller ägar- och inflytandefrågor i svenskt näringsliv. Jag återkommer något till dessa direktiv senare.

Jag vill först understryka att frågan om maktförhållandena i det svenska samhället inte på något sätt är uttömda i och med att man gör denna utredning om ägar- och inflytandefrågorna inom näringslivet. Det finns en rad andra problemkomplex, som enligt vår mening också bör utredas. Det gäller makten inom de enskilda företagen, både privatägda och samhällsägda. Det gäller de transnationella företagens maktutövning. Det gäller maktfördelningen mellan riksdag, regering och statsbyråkrati – en fråga som inte minst borde ligga den här institutionen varmt om hjärtat. Det gäller frågan om maktfördelningen inom organisationerna. Det gäller kvinnoförtrycket. Det gäller massmedias makt. Det gäller slutligen de maktlösas problem och möjligheter, vilka vi anser viktiga att ta fram i ett skarpare ljus.

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Anslag till
forskningsråds-
nämnden m. m.*

Samtliga dessa frågor hör till problemkomplexet om var makten ligger och hur den utövas i det svenska samhället. Jag vill uttala den förhoppningen att regeringen – som ju har agerat med uttalanden, bl. a. av statsrådet Ingvar Carlsson – inte skall stanna vid den ansats som direktiven till en utredning av makten inom det privata näringslivet utgör, utan att den går vidare och ser till att samtliga dessa frågor får en ordentlig belysning.

När det så gäller de direktiv som nu ges för en utredning om ägar- och inflytandefrågorna i näringslivet har kritik redan riktats från LO:s sida mot begränsningen av den tillsatta kommitténs arbete. Jag vill instämma i denna kritik.

Det sägs bl. a. i direktiven: "Det bör också ingå i kommitténs arbete att efter avslutade kartläggningar och analyser föreslå fortsatta studier av ägar- och inflytandefrågor i svenskt näringsliv."

Det sägs ingenting i direktiven om att kommittén också skall föreslå åtgärder för att bryta obehörig makt inom det svenska näringslivet och skapa mera demokratiska förhållanden. Det har självfallet varit motionärernas mening när vi har insisterat på att en sådan här maktutredning borde tillsättas. Det har självfallet varit vår mening att utredningen inte bara skulle stanna vid en kartläggning av maktförhållandena utan att den därefter också raskt måste ta itu med att skapa andra förhållanden när det gäller maktens fördelning i det svenska samhället.

Jag förutsätter att det, efter den kartläggning som nu skall göras under de två närmaste åren, kommer olika förslag från partierna, från regeringen och från de fackliga organisationerna om hur man skall bryta den faktiska diktatur som finns inom det ekonomiska livet i Sverige och börja genomföra demokratiska förhållanden.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Anf. 96 MARGOT WALLSTRÖM (s):

Herr talman! Trots allt skall nog riksdagens ledamöter vara glada över att utbildningsutskottet inte använder plenitid motsvarande utskottets andel av samtliga riksdagsmotioner och ärenden. Jag skall inte räkna upp alla bra förslag som framförts i både proposition och betänkande, utan jag skall nöja mig med att kommentera reservationer och särskilda yttranden.

Jag uppfattar centerpartiets reservationer 1 och 2 snarast som markeringar av hur viktigt det är med kooperationsforskning. Sakligt sett är det inte mycket som skiljer utskottsmajoritet och reservanter åt. Något förslag om fasta tjänster för kooperationsforskning har inte lagts fram av UHÄ, och utskottets praxis är att i första hand granska sakorganens krav. Centerkravet på ytterligare 1 milj. kr. till kooperativ forskning besvarar utskottsmajoriteten med att påpeka att medlen till sådan forskning baseras på forskningsrådsnämndens egna förslag. Vi anser inte att det finns så mycket pengar att vi kan lägga på mer än vad berörda organ vill ha.

I utskottets betänkande, på s. 6–8, redovisas vad som har gjorts och vad som är på gång när det gäller dataforskning. Även på det här området bjuder centern över med 5 milj. kr.

Utskottsmajoritetens argument är följande:

1. Anslaget till HSFR ökas med nästan 2,7 milj. kr.
2. Drygt en och en halv miljon kronor är medel för forskning om datateknikens användning.
3. Regeringen har inrättat en extra ordinarie tjänst som professor inom temat teknik och social förändring vid universitetet i Linköping.
4. Dessutom har till universitetet i Linköping anslagits en halv miljon kronor till en kunskaps- och problemöversikt rörande datoriseringens och informationsteknologins samhällskonsekvenser.
5. Av byggforskningsrådets medel kommer HSFR att disponera 5 milj. kr. per år under 1985/86 och 1986/87. Det innebär naturligtvis en förstärkning av forskningsresurserna totalt sett.
6. Till sist bör nämnas att HSFR har fått i uppdrag att föreslå förbättringar, inkl. eventuella resursförstärkningar, inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsområdet.

Sammanfattningsvis leder detta till att, som det heter på kanslivsenska, utskottet inte anser att det nu föreligger skäl för riksdagen att göra ett särskilt uttalande om behovet av forskning kring datoriseringens effekter. Men Pär Granstedt vet nog vad det betyder.

Inte heller kan vi anvisa ett högre sammanlagt belopp till HSFR, som föreslås i reservation nr 3.

En maktutredning vill nu alla partier ha, och i motioner om en sådan har en norsk utredning nämnts som föregångsexempel. Sedan utskottet behandlade den här frågan har regeringen beslutat att tillsätta en maktutredning. Det är naturligtvis en grannliga uppgift att dels hitta rätt sammansättning – vem är helt oberoende och hur är det med forskares makt? – dels utforma direktiv som tillfredsställer olika synpunkter på och definitioner av begreppet makt. Utredningens uppgift skall bli att kartlägga och analysera utvecklingen när det gäller makt och inflytande inom näringslivet och den offentliga sektorn, organisationernas roll och åsiktsbildningen. En forskargrupp skall få till uppgift att självständigt utföra detta uppdrag, naturligtvis i nära samspel med organisationer, partier och enskilda. Det här skall stimulera till en offentlig debatt, och motionärernas krav är alltså tillgodosedda.

Jag vill bara säga till C.-H. Hermansson att man dessutom inom industridepartementet tillsatt en utredning – alltså en parlamentarisk utredning – som skall utreda ägarstrukturer, t. ex. korsvis ägande. Det var kanske det som C.-H. Hermansson hänvisade till. Men direktiven till maktutredningen diskuteras för närvarande inom regeringskansliet. Härvid har man som ämnen för utredningen tagit upp i stort sett samtliga de frågor som C.-H. Hermansson nämnde i talarstolen.

Därför vill jag till sist bara yrka bifall till hemställan på samtliga punkter i utbildningsutskottets betänkande 34.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 40.)

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

*Anslag till
forskningsråds-
nämnden m. m.*

Tisdagen den
4 juni 1985

*Högskoleenheter-
nas utrustnings-
behov*

Anf. 97 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 35 om lokalkostnader och investeringar m. m. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Högskoleenheternas utrustningsbehov

Anf. 98 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Föreliggande betänkande behandlar bl. a. frågorna om utrustningen vid våra universitet och högskolor. Här finns två moderata reservationer.

Den ena reservationen avser utrustningsnämnden för universitet och högskolor. I en motion av Gunnar Biörck i Värmdö, vilken i sin tur bygger på en utredning av Mats Lemne, föreslås ett avskaffande av utrustningsnämnden för universitet och högskolor. Vi anser det vara riktigt med decentralisering av upphandlingsverksamheten vid universitet och högskolor, medan UHÄ kan stå för planeringen.

I den andra reservationen krävs bl. a. en samlad inventering av utrustningsbehovet vid universiteten och högskolorna och förslag till riktlinjer för utrustningsanskaffning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de båda reservationerna.

Anf. 99 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 100 IRIS MÄRTENSSON (s):

Herr talman! Från utskottsmajoritetens sida anser vi att erfarenhet av den ytterligare decentralisering av upphandlingsverksamheten vid universitet och högskolor som planeras bli genomförd 1986 bör avvaktas, innan riksdagen tar ställning till förslag om mer genomgripande förändringar. Det är med den motiveringen vi yrkar avslag på reservation 1.

I reservation 2 vill reservanterna att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag till riktlinjer för utrustningsanskaffning. Utskottsmajoriteten anser att detta syfte kommer att uppnås genom regeringens uppdrag till UHÄ. Vi yrkar alltså avslag även på reservation 2.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i utbildningsutskottets betänkande 35.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 40.)

Anf. 101 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 36 om tilläggsbudget III. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Tisdagen den
4 juni 1985

*Undervisningen
i svenska för
invandrare, m. m.*

Anf. 102 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Till detta betänkande har fogats några reservationer.

Reservation 1 berör ändring av grunderna för fördelning av studietimmar för undervisning i svenska för invandrare. Vi har fått nya regler för mottagning av flyktingar, och det ändrar det tidigare mönstret beträffande studieförbundens engagemang i undervisningen i svenska för invandrare. Det bör man, anser vi, ta hänsyn till vid fördelning av resurserna för budgetåret 1985/86. I reservationen, som är gemensam för centerpartiet, folkpartiet och moderaterna, sägs att i rimlig utsträckning bör minskad hänsyn tas till studieförbundens undervisningsvolym under de senaste tre åren och att detta bör ges regeringen till känna.

Reservation 2 avser medel för studiecirklar i Uddevalla. Enligt vår mening bör den friställda personalen främst engageras i arbetsmarknadsutbildning. Något särskilt anslag för bidrag till studiecirklar bör inte utgå.

I reservation 3 framhålls att det inte finns någon anledning att ha särskilda regler vad gäller hanteringen av de aktuella medlen för studiecirkelverksamheten i Uddevalla.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 5.

Anf. 103 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 1. Detta motiveras med vad som anförs i reservationen, och jag vill också hänvisa till motion nr 3036 av Larz Johansson och Kerstin Göthberg från centern, som den här reservationen bygger på.

Vidare vill jag yrka bifall till reservation 3, och som motiv hänvisar jag till motion 3031 av Elving Andersson och Kjell Mattsson.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 104 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 4.

Anf. 105 INGVAR JOHANSSON (s):

Herr talman! Utskottsmajoriteten anser att det skulle vara fel att ändra fördelningsreglerna för SFI under det sista året med den gamla organisationen. Vi anser också att vuxenutbildningsnämnden i Bohuslän är mest lämpad att handha de speciella medlen för studierna kring Uddevallavarvet.

Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 40.)

Anf. 106 TREDJE VICE TALMÄNNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 40 om vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Vuxenutbildningsinsatserna för arbetslösa

Anf. 107 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Regeringen vill utnyttja sitt bemyndigande här till en utökad verksamhet med kurser för arbetslösa i grundvux och komvux. I en reservation framhåller vi att det är positivt att den som drabbas av arbetslöshet får ägna sig åt utbildning – nya vägar kan öppnas för vederbörande. Men med arbetsmarknadsutbildningens mer flexibla och förändrade organisation bör det här målet kunna uppnås inom de uppställda ramarna. Förutom arbetsmarknadsutbildningen kan man också anlita komvux och folkhögskolorna. Även andra utbildningsanordnare kan komma i fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Anf. 108 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Riksdagen har ju tidigare beslutat att ge bemyndigande till regeringen att, om den så finner angeläget, anordna utbildningar för arbetslösa även på annat sätt än inom AMU. Nu redovisar man hur man tänker använda dessa ramar; man kommer att kunna använda såväl komvux som gymnasieskolan och folkhögskolan.

Vi yrkar alltså bifall till utbildningsutskottets hemställan och avslag på reservationen i denna del.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utbildningsutskottets betänkande 32

Punkt 1

Mom. 2 (bestämmelser för doktorandtjänster)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 74 för reservation 1 av Per Unckel m. fl.

Mom. 3 (handledning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (behörighet för antagning till forskarutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 183 röster mot 93 för reservation 3 av Per Unckel m. fl.

Mom. 7

Betygsnämndernas sammansättning

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Jörgen Ullenhag i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Motivering av betygsnämndernas beslut

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Per Unckel m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (graderade betyg på doktorsavhandlingar)

Utskottets hemställan bifölls med 208 röster mot 74 för reservation 6 av Per Unckel m. fl.

Mom. 9 (forskarutbildningens meritvärde)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (sektorsforskningens resurser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (uppdragsforskning och offentlighet inom högskoleforskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (utvecklingsområde för bioteknik)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 46 för reservation 10 av Larz Johansson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2 (fortsatt verksamhet vid musikskolan i Edsberg)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 128 för reservation 11 av Georg Andersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Utbildningsutskottets betänkande 33

Punkt 1

Mom. 3 (anslag till Humanistiska fakulteterna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Georg Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (centrum för dansforskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Maj Kempe – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 6 (anslag till Samhällsvetenskapliga fakulteterna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Georg Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 5

Mom. 5 (tjänst som professor i andrologi vid Karolinska institutet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1883 av Siri Häggmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 4 (uppyggnad av forskningsorganisation för miljö- och hälsoskydd i Umeå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Maj Kempe – bifölls med acklamation.

Punkt 13

Mom. 1 (anslag till Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 7 av Jörgen Ullenhag,
dels reservation 8 av Maj Kempe,
bifölls med acklamation.

Mom. 4 (växling mellan forskning och annan tjänstgöring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Larz Johansson och Inger Josefsson – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 34

Punkt 1

Mom. 3 (kooperationsforskningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Larz Johansson och Inger Josefsson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (anslag till Forskningsrådsnämnden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Larz Johansson och Inger Josefsson – bifölls med acklamation.

Punkt 2 (behovet av forskning m. m. om datoriseringens effekter samt anslag till Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Larz Johansson och Inger Josefsson – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 35

Punkt 2

Mom. 1 (utrustningsnämnden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (inventering av högskoleenheternas utrustningsbehov)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 36

Punkt 3

Mom. 2 (ändring av fördelningsgrunderna för fördelning av studietimmar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (anslag till Bidrag till studiecirklar i Uddevalla)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (studieverksamhetens administration)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (studieverksamhetens ekonomiska villkor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 40

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

8 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

9 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1984/85:224 Utvidgning av schablonmetoden vid bostadsbeskattningen

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

Nr 160

Tisdagen den
4 juni 1985

10 § Anmäldes och bordlades

Förslag

1984/85:26 Riksdagens förvaltningskontors förslag om vissa frågor rörande
säkerhetsskyddet i riksdagen

11 § Anmäldes och bordlades

Kulturutskottets betänkande

1984/85:21 Litteratur och folkbibliotek (prop. 1984/85:141)

Utbildningsutskottets betänkande

1984/85:38 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Näringsutskottets betänkanden

1984/85:37 Allmänna pensionsfonden (skr. 1984/85:177)

1984/85:39 Ändring av villkoren för stöd genom Fonden för svenskt-norskt
industriellt samarbete (prop. 1984/85:204)

1984/85:40 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

12 § Kammaren åtskildes kl. 18.00.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert